

עזרא (מ)

א ב ג ד ה ו ז ח ט י

פרק-א

עזרא

[א] ובשנת אחת לכוּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס לְכַלּוֹת דָּבָר יְהוָה מִפִּי יְרֵמְיָה הַעֵיִר יְהוָה אֶת רוּחַ כְּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס וַיַּעֲבֹר קוֹל בְּכָל מְלָכוֹתָיו וְגַם בְּמִקְתָּב לְאֹמֶר:

רש"י ובשנת אחת לכוּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס. סדר ספר זה סדור ומשוך אחר ספר דניאל כמפורש בב"ב והמלה מוסבת מזה לזה שנאמר בדניאל בשנת א' למלכו אני דניאל בינותי בספרי' מספר השנים אשר היה דבר ה' אל ירמיה הנביא למלאות לחרבות ירושלים שבעים שנה וכן הולכת ומספרת כל הפרשה בחורבן הבית וזמן גלות צבל ואת וידויו אשר התוודה על חטאת ישראל. ותחילת סדר ספר זה כך הוא שלאחר שנהרג צלשאר מלך דרוש המדי שנאמר ודריוש מדחה קביל מלכותא וגומר ולאחר מיתת דרוש מלך כורש זה מלך פרס ובשנת אחת למלכו הושלמו שבעים שנה לפקידת גלות צבל מיום שגלה יהויקים שנאמר (ירמיה כט) לפי מלאת לצבל ע' שנה אפקוד אתכם וגו' שחזרו ישראל מגלות צבל לא"י ובאותה שנה בשנת אחת לכורש יסדו ישראל יסוד צ"ה וברי יהודה ובנימין הלשינו עליהם לכורש מלך פרס וזה לצטל המלכה שלא לבנות עוד בנין בית המקדש והיו ישראל בטלים שלא בנו הבית כל מלכות כורש ואחשורוש שמלך אחריו עד שנת ששים למלכות דרוש בן אחשורוש מלך פרס שהוא דרוש בן אסתר ובשנת ששים למלכותו התחילו לבנות בית המקדש עד אשר הושלם הבנין

ומשנת אחת לכורש עד שנת שתים לדריוש בן אחשורוש מלך פרס שנבנה הבית בימיו היו י"ח שנה לקיים מה שנאמר (דניאל ט) למלאות לחרבות ירושלים ע' שנה וגו' ועכשיו בשנת שתים לדריוש הושלמו ע' שנה למלאות לחרבות ירושלים חורבן הבית שגלה לדקיהו ומגלות יהויקים עד גלות דקיהו שנחרב הבית היו שמונה עשר' שנה ועכשיו בשנת אחת לכורש מלך פרס הושלמו ע' שנה מגלות יהויקים שגלו ישראל לבבל ובכך נתקיים המקרא שנא' (ירמיה כ"ט) כי לפי מלאת לבבל ע' שנה אפקוד אתכם וגומר וזו היא הפקידה שחזרו ישראל על אדמתם ובנו יסוד בנין הבית אע"פ שלא נגמר עכשיו נמלא שהיה נ"ב שנה מגלות דקיהו שנחרב הבית עד שנה אחת לכורש מלך פרס ושמונה עשרה לאחר שנה א' לכורש שהיא שנת שתים לדריוש מלך פרס הושלמו שבעים שנה לחרבות ירושלים מגלות דקיהו שנחרב הבית עד שתים לדריוש שהתחילו ישראל לבנות הבנין וגמרוהו וכן מוכיח בסדר עולם ובמסכת מגילה ובספר זה כאשר בארתי : לבלות דבר ה' מפי ירמיה. לזמן אשר הושלם דברו של הקב"ה אשר דבר ירמיהו הנביא שנאמר' (סם כ"ט) כי לפי מלאות לבבל וגו' : העיר ה' את רוח. לאון : קול. כרוז הכריז בכל מלכותו : וגם במכתב. ואף מכתבו של כל מלכותו על דבר זה : לאמר. וכה אמר להם בהכרז הכרוז אשר הכריז ובאגרת מכתבו אשר שלח בכל מלכותו : (רס"י)

מצודת דוד ובשנת אחת. בשנה הראשונה : לבלות. לעת כלה הזמן אשר דבר ה' מפי ירמיה והיא בכלות שבעים שנה מעת שכבש נבוכדנצר את יהויקים בראשונה וכאשר פירשנו בדניאל : ויעבר קול. צוה להכריז : בכל מלכותו. בכל מדינות מלכותו : וגם במכתב. שלח הדברים האלה במכתב : לאמור. וכה אמר : (מצודת דוד)

מצודת ציון העיר. מל' התעוררות : רוח. רצון כמו הנני נותן בו רוח (מ"ב ט) : ויעבר קול. ענין הכרזה כמו ויעבירו קול במחנה (שמות לו) : (מצודת ציון)

רלב"ג ובשנת אחת לכורש מלך פרס וגו'. עד ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו (לקמן ד' ו') : לבלות דבר ה' מפי ירמיה. ר"ל שאז נמלאו לגלות בבל שבעים שנה מן הגלות הראשון שהיה בשנה הראשונה לנבוכדנצר : העיר ה' את רוח כורש וגו'. ידמה שהראה השם ית' בחלום לכורש זה הענין ובו צוהו לבנות לו בית בירושלים אשר ביהודה וידמה שראה בחלום שאמר לו השם ית' כי הוא נתן לו כל ממלכות הארץ ולזה צוהו לבנות לו בית בירושלים : (רלב"ג)

[ב] כֹּה אָמַר כָּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס כָּל מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ נָתַן לִי יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְהוּא פָקַד עָלַי לְבָנוֹת לוֹ בַּיִת בִּירוּשָׁלַם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה :

רס"י כה אמר כורש מלך פרס וגו' : נתן לי. שאני מלך וסליט על כל הממלכות : והוא פקד עלי. אה עלי ע"י ישעיה הנביא לבנות לו בית המקדש בירושלים כמו שנאמר בספר (ישעיה מ"ד) האומר לכורש רועי וכל חפאי יסלים ולאמר לירושלים תבנה והיכל תוסד כה אמר ה' למשיחו לכורש אשר החזקתי בימינו וגומר (סס מ"ה) וכבר נאמרה נבואה זו ע"י ישעיה : בירושלים אשר ביהודה. אשר במדינת יהודה : (רס"י)

מצודת דוד נתן לי. ר"ל הואיל וה' מסר בידי כל הממלכות אם כן מהראוי לי לעשות מצותו : פקד עלי. צוה עלי לבנות וכו' כמ"ש האומר לכורש וגו' והיכל תוסד (ישעיה מד) : אשר ביהודה. אשר בארץ יהודה : (מצודת דוד)

מצודת ציון פקד. צוה כמו פקודי ה' (תהלים י"ט) : (מצודת ציון)

[ג] מִי בְכֶם מְכַל עֲמוֹ יְהִי אֲלֹהָיו עֲמוֹ וַיַּעַל לִירוּשָׁלַם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה וַיִּבֶן אֶת בַּיִת יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוּא הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם :

רס"י מי בכס. כך היה מכריז וכותב לכל הממלכות מי בכס מכל עמו של הקב"ה יהי הקב"ה בעזרו ויעלה לבנות ביתו אשר בירושלים : (רס"י)

מצודת דוד מי בכס. כי הדברים האלה צוה להכריז ושלח בין העובדי כוכבים ולזה אמר מי הנמצא בכס מעם ה' יהיה ה' עמו ובעזרתו ויעל וגו' ר"ל הרשות נתון ממני לעלות. הוא האלהים. פירש לומר שאלהי ישראל הוא האלהים השוכן בירושלים : (מצודת דוד)

[ד] וְכָל הַנְּשָׂאָר מִכָּל הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר הוּא גֵר שָׁם יִנְשְׂאוּהוּ אֲנָשֵׁי מְקוֹמוֹ בְּכֶסֶף וּבְזָהָב וּבְרִכּוּשׁ וּבְבִהֶמָה עִם הַנְּדָבָה לְבַיִת הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם :

רס"י וכל הנשאר. וכל יהודי הנשאר במקומו שלא יוכל לעלות מחמת שאין לו ממון : ינשאוהו. מזה אני לאנשי מקומו שיעניקוהו וינשאוהו בכסף וזזהב ורכוש ובהמות למען יוכל לעלות לירושלים עם הגדבה אשר

יתנדבו אנשי מקומו לצנין הבית שאף האומות יש בהם אשר היו מתנדבים
נדבה לצנין הבית : לבית האלהים אשר בירושלים. מן כה אמר כורש עד
כאן הכרזת הכרוז ופליחות אגרת המכתב : (רס"י)

מצודת דוד וכל הנשאר. ר"ל וכל אשר בע"כ ישאר במקומו כי דל הוא ואין
ידו משגת לעלות : מכל המקומות. ר"ל מצוה אני אשר כל המקומות
אשר דל כזה גר שם שאנשי מקום כ"א ירוממו אותו במתן כסף וכו' ללכת
לירושלים : עם הנדבה. ר"ל הנדבה ההיא תהיה מלבד הנדבה אשר יתנו
לבית ה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון וברכוש. כן יקרא כל שוה כסף כמו ואת כל רכושו (בראשית
יד) : (מצודת ציון)

רלב"ג וכל הנשאר מכל המקומות אשר הוא גר שם וגו'. ר"ל שאשר
ישאר מישראל מכל המקומות אשר גר שם העולה לירושלים לבנות את
בית ה' ינשאו כל אחד מהעולים אשר ממקומם ושיתנו להם כסף וזהב
ורכוש ובהמה לתת לעולים לעזרם מלבד מה שיתנדבו אנשי המקום לבית
האלהים אשר בירושלים : (רלב"ג)

ה ויקומו ראשי האבות ליהודה ובנימן והפזנים והלויים לכל העיר
האלהים את רוחו לעלות לבנות את בית יהוה אשר בירושלים :

רס"י ליהודה ובנימין. אותן ראשי האבות אשר לשבטים הללו של יהודה
ובנימין : לכל העיר. עם כל אות' שהעיר ה' רוחו לעלות ולבנות הבית
עלו לירושלים לבנות הבית : (רס"י)

מצודת דוד ליהודה. אשר ליהודה : לכל העיר. את כל אשר העיר האלהים
וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון ראשי האבות. ראשי המשפחות : לכל העיר. את כל העיר
הלמ"ד במקום את וכן הרגו לאבנר (ש"ב ו) : רוחו. רצונו : (מצודת ציון)

י וכל סביבתיהם חזקו בידיהם בכלי כסף בזהב ברכוש ובבהמה
ובמגדנות לבד על כל התנדב : (ס)

רס"י וכל סביבתיהם. וכל העמים שהיו שכניהם של ישראל סייעו
והחזיקו ידי היהודים בזהב ובכסף ומתנות הללו למען יוכלו לעלות

לירוקלים : לצד על כל התנדב. כל זאת היו עושים שכיני היהודים לצד
מה שהם מתנדבים בעלמם לבנין הבית : (רס"י)

מצודת דוד וכל סביבותיהם. כל העובדי כוכבים אשר סביבותיהם חזקו
בידי העולים בתת להם די ספוקם כלי כסף וכו' : לבד. חוץ מאשר כל
התנדב מה מהם לבית ה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון ובמגדנות. המלה ההיא יורה על דבר המעולה בין בפירות בין
במלבושים בין בכלים וכן ומגדנות לחזקיה (דה"ב ל"ב) : לבד על. הוא
כפול לתוספי ביאור וכן הרק אך במשה (במדב' יב) : (מצודת ציון)

רלב"ג ובמגדנות. הם דברים משובחים בגדים או פירות או אבן יקרה :
(רלב"ג)

יז וְהַמֶּלֶךְ פֹּרֵשׁ הוֹצִיא אֶת כָּלֵי בַּיִת יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצִיא נְבוּכַדְנֶצַּר
מִירוּשָׁלַם וַיִּתְּנֵם בְּבַיִת אֱלֹהָיו :

רס"י ויתנם בבית אלהיו. אשר נתנם נבוכדנצר בבית עבודת כוכבים שלו
(רס"י)

מצודת דוד הוציא. מאוצר בית העבודת כוכבים אשר נתנם שם נ"נ כמ"ש
בדניאל : (מצודת דוד)

יח וַיּוֹצִיאֵם פֹּרֵשׁ מֶלֶךְ פָּרַס עַל יַד מְתָרְדַת הַגְּזֵבָר וַיִּסְפְּרֵם לְשֵׁבִבָצָר
הַנְּשִׂיא לַיהוּדָה :

רס"י על יד מתרדת הגזבר. כך שמו של גזבר אשר לכורס וואו כורס
להוליאם : ויספרם. הגזבר הזה מנה אותם ומסרם לשבצר למען ישאם
ויוליאם לירוקלים ואמרו רבותינו הוא שבצר הוא דניאל ולמה נקרא שמו
שבצר שעמד בשש צרות : הנשיא ליהודה. הוא הנשיא אשר לשבצר יהודה
(רס"י)

מצודת דוד על יד. הוציאם בפקודת המלך : ויספרם. מסרם במספר
לשבצר והוא זרובבל וכן היה נקרא בלי פרס, ורז"ל אמרו שהוא דניאל
ונקרא כן על שעמד בשש צרות : (מצודת דוד)

מצודת ציון על יד. ביד על במקום בי"ת וכן על צבאותם (שמות יב) ורבים

כמוהו : **הגזבר**. הפקיד : (מצודת ציון)

רלב"ג **הגזבר**. הממונה על שמירת כלי בית ה' : **ויספרם**. הוא מענין מנין. והנה ששבצר הוא זרובבל אך קראוהו ככה בלשון פרטי או בלשון כשדים ולזה אמר אחר זה אשר באו עם זרובבל : (רלב"ג)

טו וְאֵלֶּה מִסְפָּרֵם אֲגַרְטָלִי זָהָב שְׁלֹשִׁים אֲגַרְטָלִי כֶּסֶף אֶלֶף מַחְלָפִים תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים :

רז"י **מספרם**. של כלי בית ה' : **אגרטלי**. מיני כלים הם : **מחלפים**. הם סכינים והוא ל' בית החלפות שעל כן שהיו נותנין בה הסכינין היתה נקרא' לשכת בית החלפות : (רז"י)

מצודת ציון **אגרטלי**. שם כלי ינתן בו המים לנטילת הידים : **מחלפים**. סכינים והוא מלי כליל יחלוף (ישעיה ב) ע"ש שבהם שוחטים ומחליפים מחיים למיתה ועש"ז קראו חז"ל לצדדי האולם מזה ומזה בית החלפות (מדות פ"ד) כי שם גנזו הכהנים סכיניהם : (מצודת ציון)

רלב"ג **אגרטלי**. הם כלים ליטול ידים : **מחלפים**. כלים כורתים והם הסכינים ומה שידמה להם : (רלב"ג)

יז כְּפוּרֵי זָהָב שְׁלֹשִׁים (ס) כְּפוּרֵי כֶּסֶף מֵשָׁנִים אַרְבַּע מֵאוֹת וְעֶשְׂרֵה כָּלִים אַחֲרֵים אֶלֶף :

רז"י **כפורי**. מזרקים ונקראו כפורי מל' קנוח כמו דכפר ידיה בגלימא לחבריה על שם שהמקבל דם במזרק הי' מקנח נלוות הדם שנתזו על ידו בשפת המזרק : **משנים**. שניים כלים אחרים של מין אחר : (רז"י)

מצודת ציון **כפורי**. מזרקות וע"ש שהכהן הוורק היה מקנח אצבעו מן הדם בשפת המזרק לזה קרוי כפור שהוא ענין קנוח ובדרז"ל ובעי לכפורי ידיה (גיטין נו) : **משנים**. מלי שניים ור"ל כפולים הראוי להשתמש בהן בשתי עבריהן : (מצודת ציון)

רלב"ג **כפורי זהב**. מזרקי זהב : **כפורי כסף משנים**. מזרקי כסף שנים : (רלב"ג)

יח כָּל כָּלִים לְזָהָב וְלַכֶּסֶף חֲמִשָּׁת אֲלָפִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת הַכֹּל הָעֵלָה

יִשְׁבְּצָר עִם הָעֵלוֹת הַגּוֹלָה מִבְּבֶל לִירוּשָׁלַם : (פ)

רס"י כל כלים. עתה כולל השבון המנויין וסאינן מנויין כולן צמניין אחד
לצל החשובין הוא מונה : העלות. לשון (יפעל) : (רס"י)

מצודת דוד לזהב ולכסף. בין של זהב בין של כסף : **חמשת אלפים וכו'.**
כמספר הזה היו כל הכלים הקטנים עם הגדולים ולמעלה לא מנה כ"א
הגדולים והחשובים : **עם העלות.** העלם יחד עם העלאת בני הגולה :
(מצודת דוד)

עזרא פרק-ב

א וְאֵלֶּה בְּנֵי הַמְּדִינָה הָעֵלִים מִשְׁבֵּי הַגּוֹלָה אֲשֶׁר הִגְלָה (נבוכדנצור)
נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל לְבָבֶל וַיָּשׁוּבוּ לִירוּשָׁלַם וַיְהוּדָה אִישׁ לְעִירוֹ :

רס"י ואלה בני המדינה. אלה בני ישראל אשר ממדינת ארץ ישראל
העולים עתה מן השבי אשר בגולה לירושלים : וישבו. ועתה חזרו
לירושלים : ויהודה. ובני יהודה חזרו כל א' וא' לעירו : (רס"י)

מצודת דוד בני המדינה. בני מדינת איי העולים עתה ממה שהיו בשבי
הגולה וכו'. וישבו. עתה שבו כ"א לעירו אשר הגלה ממנה : (מצודת דוד)

מצודת ציון . : (מצודת ציון)

ב אֲשֶׁר בָּאוּ עִם זְרַבְבָּדֶל יִשׁוּעַ נְחֻמְיָה שָׂרְיָה רַעְלָיָה מְרֹדָכִי בְלָשׁוֹן מִסְפָּר
בְּגוֹי רְחוּם בְּעֵנָה מִסְפָּר אַנְשֵׁי עִם יִשְׂרָאֵל : (ס)

רס"י אשר באו. בני המדינה הלכו בתחילה כאשר גלו מארץ ישראל לצבל
עם זרובבל וגו' : מספר. הראשון פ"א המואכה בגדול וסם אדם הוא מספר
השני פ"א פתוחה ודבוק הוא : אנשי עם ישראל. הללו בני אדם גדולים
וחשובים היו והאחרים היו מסוכים אחריהם ועל כן מנאום אחריהם לצבל
:

מצודת דוד אשר באו. עתה באו למקומם עם זרובבל וכו' : **ישוע**. הוא יהושע כ"ג : **מרדכי בלשן**. הוא שם אחד והוא דוד לאסתר המלכה ונקרא בלשן על שידע בשבעים לשון כן ארז"ל : **מספר**. הראשון הוא שם איש : **מספר אנשי**. זהו מספר של החשובי וכן כל איש ואנשי שבמקר' : (מצודת דוד)

רלב"ג **ישוע**. הוא יהושע בן יהוצדק הכהן הגדול : **נחמיה**. הוא נחמיה התרשתיא : **מרדכי**. הוא אשר היה יושב בשער המלך בימי המלך אחשורוש. ואל תתמה איך יצא מירושלים אחר שנכנס שם כי מפני השטנה שכתבו אחשורוש ושאר מלכי פרס להשבית המלאכה הוצרכו לצאת משם להשתדל בכל עז בהשלמת הבנין אחר שימצאו חן בעיני מלכי פרס : **אנשי עם ישראל**. ר"ל ראשי עם ישראל. והנה מנה כמה עלו מכל מקום ומקום ומכל משפחה ומשפחה וגם מנה הנתינים שהיו מהגבעונים וקראם נתינים כי נתנם דוד לעבודת בית ה' לחצוב אבנים ולכרות עצים ומה שידמה לזה. ומנה עמהם בני עבדי שלמה כי גם הם משבעה עממים כמו שנזכר בסי' מלכים (א' ט' כ'. ס"ס) : (רלב"ג)

[ג] בְּנֵי פְרַעֲשׁ אֲלָפִים מֵאָה שְׁבַעִים וּשְׁנָיִם : (ס)

רס"י **בני פרעוש וגו'.** יש בהם צפרקה שמזכיר גם לזיהם על גם בני המספחה ויש מהם שמזכירם על גם מקומם לומר בני מקום פלוני : (רס"י)

מצודת דוד **בני פרעוש וכו'.** יש מהם מזכיר ע"ש אב המשפחה ויש מהם מזכיר ע"ש עירם : (מצודת דוד)

[ד] בְּנֵי שְׁפִטָּה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שְׁבַעִים וּשְׁנָיִם : (ס) **[ה]** בְּנֵי אֶרְחָשָׁדָר שְׁבַע מֵאוֹת חֲמִשָּׁה וּשְׁבַעִים : (ס) **[ו]** בְּנֵי פַחַת מוֹאָב לְבְנֵי יִשׁוּעַ יוֹאָב אֲלָפִים שְׁמֹנֶה מֵאוֹת וּשְׁנָיִם : (ס) עֶשֶׂר :

מצודת דוד **פחת מואב.** המושל במואב : **לבני ישוע יואב.** ר"ל מן בני ישוע ומן בני יואב שהיו בני פחת מואב מספרם היו אלפים וכו' : (מצודת דוד)

[ז] בְּנֵי עֵיִלָם אֲלָף מֵאוֹתִים חֲמִשִּׁים וְאַרְבָּעָה : (ס) **[ח]** בְּנֵי זִתוּא תִשְׁעֵי מֵאוֹת וְאַרְבָּעִים וְחֲמִשָּׁה : (ס) **[ט]** בְּנֵי זָכִי שְׁבַע מֵאוֹת וְשָׁשִׁים : (ס) **[י]** בְּנֵי בְנֵי שֵׁשׁ מֵאוֹת אַרְבָּעִים וּשְׁנָיִם : (ס) **[יא]** בְּנֵי בְבִי שֵׁשׁ מֵאוֹת עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה : (ס) **[יב]** בְּנֵי עֲזֹגָד אֲלָף מֵאוֹתִים עֶשְׂרִים וּשְׁנָיִם : (ס) **[יג]** בְּנֵי אֲדִנִיקָם שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁשִׁים וְשָׁשָׁה : (ס) **[יד]** בְּנֵי בְּגוּי אֲלָפִים חֲמִשִּׁים וְשָׁשָׁה : (ס) **[טו]** בְּנֵי

עדין ארבע מאות חמשים וארבעה: (ס) צט בני אטר ליחזקיה תשעים
ושמנה: (ס)

מצודת דוד בני אטר ליחזקיה. נתן סימן על אטר לומר שהיה מזרע
יחזקיה או ר"ל עם הבנים של יחזקיה: (מצודת דוד)

צז בני בצי שלש מאות עשרים ושלשה: (ס) צח בני יורה מאה ושנים
עשר: (ס) צט בני חשם מאתיים עשרים ושלשה: (ס) כ בני גבר תשעים
וחמשה: (ס) כא בני בית לחם מאה עשרים ושלשה: (ס) כב אנשי
נטפה חמשים ושלשה: (ס) כג אנשי ענתות מאה עשרים ושמנה: (ס)
כד בני עזמות ארבעים ושנים: (ס) כה בני קרית ערים כפירה ובארות
שבע מאות וארבעים ושלשה: (ס)

מצודת דוד קרית ערים. הוא קרית יערים הנזכר ביהושע: שבע מאות.
ר"ל בני כל שלשה המקומות היו שבע מאות וכו': (מצודת דוד)

כז בני הרמה וגבע שש מאות עשרים ואחד: (ס) כח אנשי מכמס מאה
עשרים ושנים: (ס) כט אנשי בית אל והעי מאתיים עשרים ושלשה: (ס)
ל בני נבו חמשים ושנים: (ס) לא בני מגביש מאה חמשים ושלשה: (ס)
לב בני עילם אחר אלף מאתיים חמשים וארבעה: (ס)

מצודת דוד עילם אחר. לפי שחשב למעלה בני עילם והיו כחשבון הזה לזה
אמר שזהו עילם אחר והיו שוין במספר אנשיהן: (מצודת דוד)

לג בני חרם שלש מאות ועשרים: (ס) לד בני לד חדיד ואונו שבע מאות
עשרים וחמשה: (ס) לה בני ירחו שלש מאות ארבעים וחמשה: (ס)
לו בני סנאה שלשת אלפים ושש מאות ושלשים: (ס) לז הכהנים בני
ידעיה לבית ישוע תשע מאות שבעים ושלשה: (ס)

כ"י הכהנים בני ידעיה. עד עתה מנה בני יהודה וזנימן ומעכסיו הוא
מונה והולך הכהנים והלויים כמו שנאמר למעלה ויקומו ראשי האבות
ליהודה וזנימין והכהנים והלויים וגו': (כ"י)

מצודת דוד הכהנים. ר"ל וזהו מספר הכהנים: בני ידעיה לבית ישוע. נתן
סימן על ידעיה לומר שהיה מיוחס לבית ישוע ומזרעו היה: (מצודת דוד)

לח בני אמר אלף חמשים ושנים: (ס) לח בני פשחור אלף מאתיים

אַרְבָּעִים וְשֶׁבַע: (ס) לט בְּנֵי חָרָם אֶלְף וְשֶׁבַע עָשָׂר: (ס)

מצודת דוד בני חרם. לא זהו הנזכר למעלה, או יתכן אשר למעלה חשב הישראלים מחרם וכאן חשב הכהנים מחרם: (מצודת דוד)

מ הלויים בְּנֵי יֵשׁוּעַ וְקַדְמִיאֵל לְבְנֵי הוֹדוּיָה שְׁבַעִים וְאַרְבָּעָה: (ס)

מצודת דוד לבני הודויה. נתן סימן על ישוע וקדמיאל לומר שהיו מבני הודויה: (מצודת דוד)

מא הַמְשַׁרְרִים בְּנֵי אֶסָף מֵאָה עֶשְׂרִים וּשְׁמֹנֶה: (פ)

רש"י המשוררים. הלויים שהיו משוררים וכן השוערים הם הלויים שהיו שוערים משערי בית המקדש: (רש"י)

מב בְּנֵי הַשְּׁעָרִים בְּנֵי שְׁלוֹם בְּנֵי אֶטֶר בְּנֵי טַלְמוּן בְּנֵי עֲקוֹב בְּנֵי חֲטִיטָא בְּנֵי שְׁבִי הַכֹּל מֵאָה שְׁלֹשִׁים וְתִשְׁעָה: (פ)

מצודת דוד השוערים. שהיו שומרים שערי המקדש עד לא גלו והם היו בני שלום וכי: (מצודת דוד)

מג הַנְּתִינִים (ס) בְּנֵי צִיחָא (ס) בְּנֵי חֲשׂוּפָא (ס) בְּנֵי טַבְּעוֹת: (ס)

רש"י הנתינים. עכשיו הוא מונה אותם נתינים שהיו חוטבי עלים ושואבי מים לעדה ומסם היתה יולחת פרנסתם: (רש"י)

מצודת דוד הנתינים. הם הגבעונים ונקראו נתינים ע"ש שנאמר במ ויתנם יהושע חוטבי עצים וגוי (יהושע ט): (מצודת דוד)

מד בְּנֵי קָרֶס (ס) בְּנֵי סִיעָהָא (ס) בְּנֵי פְדוֹן: (ס) מה בְּנֵי לְבָנָה (ס) בְּנֵי חֲגָבָה (ס) בְּנֵי עֲקוֹב: (ס) מו בְּנֵי חֲגָב (ס) בְּנֵי (שמלי) (ס) שְׁלָמִי (ס) בְּנֵי חֲנָן: (ס) מז בְּנֵי גִדְל (ס) בְּנֵי גַחַר (ס) בְּנֵי רְאִיָּה: (ס) מח בְּנֵי רִצִּין (ס) בְּנֵי נְקוּדָא (ס) בְּנֵי גָזָם: (ס) מט בְּנֵי עֲזָא (ס) בְּנֵי פֶסַח (ס) בְּנֵי בְּסִי: (ס) נ בְּנֵי אֶסְנָה (ס) בְּנֵי (מעינים) (ס) מְעוּנִים (ס) בְּנֵי (נפיסים) נְפִוּסִים: (ס) נא בְּנֵי בִקְבוּק (ס) בְּנֵי חֲקוּפָא (ס) בְּנֵי חֲרָחוּר: (ס) נב בְּנֵי בְּצָלוֹת (ס)

בְּנֵי מַחִידָא (ס) בְּנֵי חַרְשָׁא : (ס) בְּנֵי בְּרִקוּס (ס) בְּנֵי סִיסְרָא (ס) בְּנֵי תַמְח : (ס) בְּנֵי נְצִיח (ס) בְּנֵי חֲטִיפָא : (ס) בְּנֵי עֲבָדֵי שְׁלֵמָה (ס) בְּנֵי סֹטִי (ס) בְּנֵי הַסְפָּרַת (ס) בְּנֵי פְרוּדָא : (ס)

מצודת דוד בני עבדי שלמה. והם היו בני סטי וכו' : (מצודת דוד)

בְּנֵי יַעֲלָה (ס) בְּנֵי דְרָקוֹן (ס) בְּנֵי גִדֵּל : (ס) בְּנֵי שְׁפִטָּיָה (ס) בְּנֵי חֲטִיֵּל (ס) בְּנֵי פְכָרַת הַצְּבָיִים (ס) בְּנֵי אָמִי : בְּנֵי כָּל הַנְּתִינִים וּבְנֵי עֲבָדֵי שְׁלֵמָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת תְּשַׁעִּים וּשְׁנַיִם : (ס)

רס"י ובני עבדי שלמה. עבדים היו לשלמה המלך והללו בניו היו מזני צניהם :

וְאֵלֶּה הָעֹלִים מֵתַל מֶלֶח תַּל חַרְשָׁא כְּרוּב אֲדָן אֲמֹר וְלֹא יָכְלוּ לְהַגִּיד בֵּית אֲבוֹתָם וְזָרְעָם אִם מִיִּשְׂרָאֵל הֵם :

רס"י ואלה העולים מתל מלח וגו'. ואי זה מעשה הגיע להם ולא יוכלו להגיד וגו' : זרעם. של אבותם לפי שאבדו יחוס שלהם ולא ידעו אם מישראל הם :

מצודת דוד ואלה. הנזכרים למטה בני דליה וכו' הם היו העולים מתל מלח וכו' ושמות מקומות הן בבבל : ולא יכלו להגיד. כי לא ידעו מבני מי הם : בית אבותם וזרעם. היא היא כי זרעם ר"ל הזרע מי יצאו והוא כפל ענין בשמות נרדפים וכן אדמת עפר (דניאל יב) : (מצודת דוד)

רלב"ג ואלה העולים מתל מלח וגו'. זכר שמאלו המקומות יצאו ישראלים וכהנים ולא יכלו להגיד בית אבותם ומשפחתם כי התערבו בגוים ונקראו על שמם :

בְּנֵי דְלָיָה בְּנֵי טוֹבְיָה בְּנֵי נְקוּדָא שֵׁשׁ מֵאוֹת חֲמִשִּׁים וּשְׁנַיִם : (ס)

רס"י בני דליה וגו'. גם הם בכלל אלה העולים מתל מלח : (רס"י)

וּמִבְּנֵי הַכְּהֵנִים בְּנֵי חֲבִיָּה בְּנֵי הַקּוּץ בְּנֵי בְּרִזְלֵי אֲשֶׁר לָקַח מִבְּנוֹת בְּרִזְלֵי הַגְּלָעָדִי אִשָּׁה וַיִּקְרָא עַל שְׁמֵם :

רפ"י אשר לקח. כל אחד מצני ברזילי הלגנדי לקח אשה : ויקרא על שם. והיה נקרא שמו של ברזילי על שם לפי שהם לקחו מצנותיו : (רפ"י)

מצודת דוד ומבני הכהנים. והם בני חביה וגו' : אשר לקח. הוא חוזר על בני ברזילי לומר שאביהם לקח אחת מבנות ברזילי לאשה ולזה היה נקרא עליהם שם ברזילי לומר עליהם בני ברזילי : (מצודת דוד)

סב אלה בקשו כתבם המתחשים ולא נמצאו ויגאלו מן הכהנה :

רפ"י חלה. כהנים הללו המתחכים שהיה להם להתיחס צרותו כתב ולא נמלא כתב יחוסן : ויגאלו. שהיו מגורלים ומגועלים שלא יעבדו עוד עם שאר הכהנים בעבור שלא נמלא כתב יחוסן : (רפ"י)

מצודת דוד אלה. הכהנים האלה : כתבם. דבר כתוב מהם : המתחשים. אשר יסופר בו סדר הדורות : ולא נמצאו. בספר היחוס לא נמצאו אלה כתובים וזכורים : ויגאלו. ולכן נמאסו מן הכהונה : (מצודת דוד)

מצודת ציון המתחשים. ענין יחוס הוא הודעת סדר הדורות מן המשפחות ממי יצאו ומי אביהם : ויגאלו. ענין טנוף ונמאס כמו לחם מגואל (מלאכי א) : (מצודת ציון)

רלב"ג אלה בקשו כתבם המתחשים. בהם לכהונה : ולא נמצאו. לכהנים כתובים ועדויות יתבאר בהם באור שלם שהם כהנים כשרים ולזאת הסבה נתרחקו מן הכהונה ר"ל שלא הורשו לקרב אל המזבח ואמר נחמיה התרשתא להם שלא יאכלו מקדשי הקדשים עד שיעמוד הכהן וישאל באורים ותומים אם הם כהנים כשרים אם לא. ואמנם לא מנע אותם מלאכל קדש כי כבר החזיקו לאכלו קודם זה ובמה שהחזקו בו הורשו לא במה שהוא למעלה ממנו בקדושה. וראוי שתדע כי לא זכר כל הפרטים כמו שלא זכר כל הפרטים בכלי בית המקדש. וזה שכבר תמצא שלא יגיע מספר כל אלו הפרטים למספר כל הקהל שזכר אך הוא פחות מזה הרבה ולזה ידמה שכבר באו עמהם אחרים זולת אלו : (רלב"ג)

סג ויאמר התרשתא להם אשר לא יאכלו מקדש הקדשים עד עמד פהן לאורים :

רפ"י התרשתא. הוא נחמיה בן חכליה ואמרו רבותינו שנקרא שמו

התרשטח שחתיכו לו חכמים לשתות יין נסך של עכו"ס על אשר היה משקה למלך : מקדש הקדשים. חטאות ואשמות כשאר כהנים : עד עמד כהן וגו'. כהדס האומר לחזירו עד ימות המשיח לא יעלה דבר זה ואינו יכול לפתור עד עמוד כהן לאורים ותומים צבית שני לפי שמלינו צפ"א של יומא שהיה צית שני חסר מאורי ותומים : (רס"י)

מצודת דוד התרשתא. הוא נחמיה בן חכליה וכן נאמר ויאמר נחמיה הוא התרשתא (נחמיה ח) וארז"ל לפי שהיה משקה למלך והתירו לו חכמים לשתות יין נסך לכן נקרא התרשתא והיא מלה מורכבת התר שתא : אשר לא יאכלו. ר"ל משפטם היא אשר לא יאכלו מקדש הקדשים וארז"ל זו היא תרומה וקדשי המזבח : לאורים ולתומים. לשאול בהם אם הם כהנים כשרי וכאומר עד שיבוא המשיח וישאלו אז באורים ותומים כי בבית השני לא היו האורים ותומים לשאול בהם : (מצודת דוד)

[דס] כל הקהל פֶּאָחַד אַרְבַּע רבוא אֲלֵפִים שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁשִׁים :

רס"י כל הקהל כאחד. כשהיו כולם ביחד עם הכהנים והלוים והנתינים היה בהם חשבון זה וזני ישראל המנויים למעלה הם של שבט יהודה וזנימין ואותם אשר נחסרו מחשבון זה שלא תמלאם למעלה הם היו משאר השבטים וכן מפורש בסדר עולם כל הקהל כאחד ארבע רבוא וגו' ובפרטון אינן אלא שלשים אלף י"ג אלף היכן הם אלא שעלו משאר השבטים : (רס"י)

מצודת דוד כל הקהל כאחד. כולם יחד הישראלים והכהנים הלוים והנתינים בני עבדי שלמה : ארבע רבוא וגו'. ובפרטון לא יעלו אף למספר שלשה רבוא אבל לא חשב בפרטון כ"א הישראלים מבני יהודה ובנימין ועם מהם שעלו מיתר השבטים היו כחשבון הזה וכן מפורש בס"ע : (מצודת דוד)

מצודת ציון רבוא. הוא עשרת אלפים : (מצודת ציון)

[סה] מִלְבַּד עֲבָדֵיהֶם וְאִמְהוּתֵיהֶם אֶלֶּה שְׁבַעַת אֲלֵפִים שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁלֹשִׁים וְשִׁבְעָה וְלָהֶם מְשָׁרְרִים וּמְשַׁרְרוֹת מְאֻתָּים :

רס"י מלבד עבדיהם ואמהותיהם. שלא היו בכלל הקהל : ולהם משוררים ומשוררות מאתים. לפי שהיו עולים בשמחה מצבל לא"י היו כריכים

למְסֻרִים וּמְסֻרֹת כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ מְטִיילֹת זֶהֱם זְרוּב שְׁמַחְתָּם : (כ"ז)

מצודת דוד מלבד. החשבון הזה הוא מלבד עבדיהם ואמהותיהם של אלה הנזכרים והיו שבעת אלפים וכו' : **משוררים ומשורות.** זכרים ונקבות לשורר בדרך כי עלו בשמחה ובטיול : (מצודת דוד)

[סו] סוּסִיָּהֶם שֶׁבַע מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים וְשָׁשָׁה פְּרָדִיָּהֶם מֵאֲתִים אַרְבָּעִים וְחַמֶּשֶׁה :

מצודת ציון פרדיהם. הם הבאים מן הסוס והחמור : (מצודת ציון)

[זי] גְּמִלִיָּהֶם אַרְבַּע מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים וְחַמֶּשֶׁה חֲמֻרִים שֵׁשֶׁת אֲלָפִים שֶׁבַע מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים : **(פ)** **[חט]** וּמֵרֵאשִׁי הָאָבוֹת בָּבוֹאֶם לְבֵית יְהוָה אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם הִתְנַדְּבוּ לְבֵית הָאֱלֹהִים לְהַעֲמִידוֹ עַל מְכוֹנוֹ :

כ"י הַתְּנַדְּבוּ. הִיוּ מִתְנַדְּבִין לְזַנְיִן הַבַּיִת : (כ"ז)

מצודת דוד ומראשי. מקצת מראשי האבות : **לבית ה'.** ר"ל למקום בית ה' כי עדיין לא בנו הבית : **לבית האלהים.** וחוזר ומפרש : **להעמידו וגו'.** ר"ל להעמיד הבית על כנו ובסיסו : (מצודת דוד)

מצודת ציון מכונו. מל' כן ובסיס : (מצודת ציון)

[סט] כְּכַחַם נִתְּנָנוּ לְאוֹצַר הַמְּלָאכָה זָהָב דְּרָכְמוֹנִים שֵׁשׁ רַבָּאוֹת וְאֶלֶף **(ס)** וְכֶסֶף מְנִים חֲמֶשֶׁת אֲלָפִים וְכִתְנַת כְּהֻנִים מֵאָה : **(ס)**

כ"י כַּחַם. כְּפִי כַּחַם וּמִמוֹנִים : דְּרַכְמוֹנִים. שֶׁם מִטְבַּע שֶׁל זֶהָב : וְכַתְנוֹת כְּהֻנִים. לְשַׂרְתָּ זֶהָם : (כ"ז)

מצודת דוד ככחם. כ"א התנדב כפי כח עשרו : **לאוצר המלאכה.** אל המקום שאצרו שם הזהב והכסף למלאכת הבנין : **וכתנות כהנים.** שילבשו אותם הכהנים בשעת העבודה : (מצודת דוד)

מצודת ציון דרכמונים. שם מטבע ידוע אצלם : **מנים.** שם משקל ליטרא : (מצודת ציון)

רלב"ג דרכמונים. יתכן שהיה מטבע משקלו דרכמון והוא לפי מה

שאחשוב דינר זהב : מניס. משקל המנה ששים שקלים : (רלבי"ג)

ע וַיָּשְׁבוּ הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וּמִן הָעָם וְהַמְשֻׁרְרִים וְהַשׁוֹעֲרִים וְהַנְּתִינִים
בְּעָרֵיהֶם וְכָל יִשְׂרָאֵל בְּעָרֵיהֶם : (ס)

מצודת דוד ומן העם. מבני יהודה ובנימין : בעריהם. אשר היו ערי נחלתם
עד שלא גלו : וכל ישראל. הם העולים מיתר השבטים : (מצודת דוד)

עזרא פרק-ג

א וַיָּגַע הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעָרִים (ס) וַיֵּאָסְפוּ הָעָם כְּאִישׁ אֶחָד
אֶל אֶלְיָשָׁא :

רפ"י ויגע. כמו והגיע : החדש השביעי. הוא חדש תשרי ובני ישראל אשר
היו צערים מה עסו ויאספו כולם כאחד לירושלים : (רפ"י)

מצודת דוד בערים. היו בערי נחלתם : כאיש אחד. ר"ל חיש מהר כביאת
איש אחד : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויגע. כמו והגיע : (מצודת ציון)

ב וַיָּקָם יְשׁוּעָה בֶן יוֹצָדָק וְאַחֲיוּ הַכֹּהֲנִים וַיִּזְרְבְּלוּ בֶן שָׁאֲלֵתִיאל וְאַחֲיוּ וַיִּבְנוּ
אֶת מִזְבַּח אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לְהַעֲלוֹת עָלָיו עֹלוֹת כְּכַתּוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה אִישׁ
הָאֱלֹהִים :

מצודת דוד בן שאלתיאל. בן בנו היה כמ"ש (בד"ה) : להעלות עליו עולות
ככתוב וגו'. המה עולות התמיד : (מצודת דוד)

רלבי"ג ויבנו את מזבח אלהי ישראל וגו'. למדנו מזה שמקריבין על
המזבח אע"פ שאין בית כי כבר אמר אחר זה (לקמן ז') והיכל ה' לא יוסד.
גם למדנו מזה שאר הדברים הדומים לזה והוא שאוכלים קדשי קדשים
לפנים מן הקלעים אע"פ שאין קלעים ; (ד) ועולת יום ביום במספר וגו'.
ר"ל כל העולות שהיו מקריבין יום ביום בחג הסכות : (רלבי"ג)

[ג] וַיְכִינוּ הַמִּזְבֵּחַ עַל מְכוֹנֹתָיו כִּי בְּאֵימָה עָלִיָּהֶם מַעֲמֵי הָאָרְצוֹת (ויעל) וַיַּעֲלוּ עָלָיו עֹלוֹת לִיהוָה עֹלוֹת לְבָקָר וְלָעֶרֶב:

רש"י ויכינו המזבח על מכוונותיו. כדי להקריב עליו קרבנות שהרי היו יראים מעמי הארצות שלא יקנתרום וּשְׁלַח יִלְשִׁינוּם לַמֶּלֶךְ וְזֵנוּ הַמִּזְבֵּחַ לְעֹלוֹת עֹלוֹת לַמַּעַן יִשְׁמְעוּ וַיְכִינוּ הַעַמִּים זְדָדָר אֲשֶׁר עָשָׂה ע"פ הַמֶּלֶךְ וְעַל כֵּן יִמְנְעוּ מִלְּקַנְתָּרֵם לְזַנְיֵין הַבַּיִת : לְבָקָר וְלָעֶרֶב. תמיד של שחר ותמיד של **צין הערבים** : (רש"י)

מצודת דוד **כי באימה**. כי בעבור האימה והפחד שהיה עליהם מעמי הארצות מהרו בבנין המזבח להקריב בו לה' ולשאול מעמו העוזר בעת הבאת הקרבנות : **עולות לבקר ולערב**. הם התמידין : (מצודת דוד)

מצודת ציון מכונותיו. מלי כן ובסיס : (מצודת ציון)

[ד] וַיַּעֲשׂוּ אֶת חַג הַסֻּכּוֹת כְּפֶתוּב וְעֵלֶת יוֹם בְּיּוֹם בְּמִסְפָּר כְּמִשְׁפַּט דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ :

רש"י ועולת יום ביום במספר. קרבנות החג במספרם כמספטים : (רש"י)

מצודת דוד **את הג הסוכות**. ר"ל קרבנות החג : **ועולות יום וגו'**. העולות הראויות לכל יום במספר הראוי כמשפט התורה הביאו של כל יום ביומו : (מצודת דוד)

[ה] וְאַחֲרֵיכֵן עֵלֶת תְּמִיד וְלֶחֶדָשִׁים וְלִכְל מוֹעֲדֵי יְהוָה הַמְּקֻדָּשִׁים וְלִכְל מִתְנַדָּב **נְדָבָה** לִיהוָה :

רש"י ואחרי כן. ולאחר הסוכות היו מקריבים קרבנות בכל יום לבקר ולערב : ולחדשים. ולראשי חדשים היו מקריבים קרבנות של ראשי חדשים : ולכל מועדי ה'. ולשאר מועדות קרבניהם : ולכל מתנדב. ולכל אותם המתנדבים נדבותיהם היו מקבלים הכהנים אותם להקריבם ומיום אחד בתשרי התחילו להקריב קרבנות ועדיין לא נבנה יסוד הבית : (רש"י)

מצודת דוד **ואחרי כן**. אחר סוכות הקריבו בו עולות תמיד בתמידות מבלי הפסק ועולות לחדשים וכו' : **ולכל מתנדב**. הקריבו לכל מי אשר התנדב

[י] מיום אָחַד לַחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי הַחֲלוּ לְהַעֲלוֹת עֲלוֹת לַיהוָה וְהִכִּל יְהוָה לֹא יִסָּד :

מצודת דוד החלו. אז התחילו להעלות וכו' אבל לא הקריבו בתמידות עד אחר הסוכות : **לא יסד.** עדיין לא בנו היסוד : (מצודת דוד)

[יז] וַיִּתְּנוּ כֶּסֶף לַחֲצָבִים וְלַחֲרָשִׁים וּמֵאֶכֶל וּמִשְׁתֶּה וְשֶׁמֶן לְצַדִּיקִים וְלַצָּרִים לְהֵבִיא עֲצֵי אֲרָזִים מִן הַלְּבָנוֹן אֶל יָם יִפּוֹא כְּרָשִׁיוֹן כּוֹרֵשׁ מִלֶּדָּה פָּרַס עֲלֵיהֶם : **(פ)**

רש"י לַצִּדִּיקִים וְלַאֲרָזִים. בני אור ולידון שהיו אומנים לבנות הבית : אל ים יפוא. דרך הים היו מביאי אותם : כרשיון. כאשר היה רשות המלך עליהם לבנות הבית, כרשיון לשון רשות מגזרת רשה שהרי מן אבה יאמר אביו ומן אבה יאמר אביו ומן חזה חזיון ומן ענה ענות ומן רעה רעיון מן חבה חביון ומן רשה יאמר רשות כמו מן ענה ענות ומן שבה שבות ומן ראה ראות ומן זנה זנות נמלאו רשות ורשיון באין ויואלין מגיזרה אחת לפי שער הדקדוק ולשון א' הם, ומנחם חזרו ל' ארשת שפתינו ולא דקדק בגיזרתו ואלעפ"כ שני פנים הללו קרובים זה לזה במשמעותם : (רש"י)

מצודת דוד לחוצבים. המה כורתי האבנים ממקום מחצבם : **ולחרשים.** הם האומנים בוני הקיר : **לצדונים ולצורים.** כי יודעים המה לכרות העצים כמ"ש (במ"א) בבנין שלמה : **אל ים יפוא.** להשיטם עליו ולבוא לירושלים : **כרשיון.** כרשות כורש אשר היה עליהם לבנות את הבית : (מצודת דוד)

מצודת ציון לצדונים ולצורים. אנשי צידון וצור : **כרשיון.** הוא מל' רשות הידוע בדרז"ל :

רלב"ג ויתנו כסף לחוצבים ולחרשים. ר"ל לחצוב האבנים ולפסלם ולכרות העצים ולתקנם : **לצדונים ולצורים.** כי הם היו היותר בקיאים בזאת המלאכה כמו שנזכר בדברי שלמה : **כרשיון כורש.** ר"ל ברשות כורש :

[מ] וּבִשְׁנֵה הַשְּׁנִית לְבֹאֵם אֶל בֵּית הָאֱלֹהִים לִירוּשָׁלַם בַּחֲדָשׁ הַשְּׁנִי הַחֲלוּ זָרְבָבֶל בֶּן שָׂאֲלִתִּיאֵל וַיִּשׁוּעַ בֶּן יוֹצָדָק וּשְׂאָר אַחֵיהֶם הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְכָל

הַבָּאִים מִהַשְּׁבִי יְרוּשָׁלַם וַיַּעֲמִידוּ אֶת הַלְוִיִּם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה לְנַצַּח
עַל מְלֹאכֶת בֵּית יְהוָה : (פ)

כ"י **כחדש השני**. הוא חדש אייר : מהשני. כל אותן שצאו מהשביעיה
לירושלים : ויעמידו. העמידו הלויים המסוררים לנצח ולומר שירה לפני
הבונים בפקעת בניין יסוד הבית : לנצח. שני נאחות הלכו הם נלוחי שירה
כמו למנצח (בנגינות) מזמור לדוד (תהלים ד') : (כ"י)

מצודת דוד **בחדש השני**. הוא אייר : החלו זרובבל וגוי'. התחילו בבנין :
לנצח. לומר שירה ולנגן בעת הבנין : (מצודת דוד)

מצודת ציון **לנצח**. ענינו נצוח השיר ע"ש שדרך בעלי השיר לנצח זא"ז
בהרמת הקול ובהכרעת הנעימה : (מצודת ציון)

רלב"ג **ויעמידו את הלויים מבן עשרים שנה ומעלה לנצח על מלאכת בית**
ה'. ר"ל להתחזק על המלאכה כי היו יראים מעמי הארצות שישביתו
מלאכתם ולזה העמידו שם את הלויים מבן עשרים שנה ומעלה גם שמו
שם מנצחים על עושי המלאכה למהר המלאכה ולהתחזק עליה. והנה זכר
שאחר שייסדו הבונים את היכל ה' העמידו הכהנים מלובשים בגדי כהונה
בחצוצרות כי היה זה יום שמחתם והעמידו הלויים בני אסף עם מצלתים
צנבא"ש בלע"ז, להלל את ה' על ידי שירי דוד מלך ישראל והלויים היו
עונים בהלל ובנתינת הודאה לה' כי טוב כי לעולם חסדו והוא מזמור אחד
מסי' תהלים. והנה מרוב השמחה הריעו כל העם תרועה גדולה להלל ה'
ית' אשר עזרם על בנית יסוד בית ה' : (רלב"ג)

[ט] **וַיַּעֲמִד יְשׁוּעַ בְּנֵי וְאַחִיו קְדָמֵי־אֵל וּבְנֵי בְנֵי יְהוֹדָה כְּאֶחָד לְנַצַּח עַל עֲשֵׂה**
הַמְּלֹאכָה בְּבֵית הָאֱלֹהִים (ט) בְּנֵי חֲנָדָד בְּנֵיהֶם וְאַחֵיהֶם הַלְוִיִּם :

כ"י **ויעמוד ישוע**. עמדו ולאמרו שירה ביחד סביב עוקי מלאכ' יסוד
הבית :

מצודת דוד **לנצח על עושה המלאכה**. לנגוש עליהם לבל ירפו ידיהם מן
המלאכה : בני חנדד וגוי'. גם הם היו נוגשים על עושי המלאכה : (מצודת
דוד)

מצודת ציון **ואחיו**. חבריו ורעיו : **לנצח**. ענינו נגישה וכפיה והיא מל' נצחון
והתגברות : (מצודת ציון)

יג וַיִּסְדּוּ הַבְּנִים אֶת הַיָּכֵל יְהוָה וַיַּעֲמִידוּ הַכֹּהֲנִים מְלַבְּשִׁים בְּחֻצְרוֹת וְהַלְוִיִּם בְּנֵי אֶסָף בְּמִצְלֵתַיִם לְהַלֵּל אֶת יְהוָה עַל יְדֵי דָוִד מְלֶכֶד יִשְׂרָאֵל:

רפ"י ויסדו. משקל חזק מן יסוד כמו ויסדו טירותיהם כן ויסבו מן יסב ויסדו מן יסד, ומשמעותן ויסדו ויסבו, במשקל חזק נסתי יודי"ן אחת פעולה וא' של יסוד ופתרון היו מייסדים מייסבים : ויסדו הזונים. והזונים מייסדים את יסוד היכל ה', נסעה שהיו מנלחים נסירתם והעמידו הכהנים מלוצקים נגדי כבוד וחלוצרו' נידיהם לתקוע נהם : והלויים בני אסף. היו משוררים : נמללתיים. כמו (תלים קנ) כלכלי שמע כלי ניר הם : על ידי דוד. שהיו מנלחים ומשוררים נירות והודיות של דוד מלך ישראל :

מצודת דוד מלובשים. בבגדי כבוד ובידם החצוצרות : על ידי דוד. בההלול האמור ע"י דוד : (מצודת דוד)

מצודת ציון במצלתיים. עשוי הוא משני כלי נחושת להשמיע קול גדול בהקשתן זה בזה וכן בצלצלי שמע (תהלים קו) : (מצודת ציון)

יא וַיַּעֲנוּ בְּהַלֵּל וּבְהוֹדֹת לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסָדוֹ עַל יִשְׂרָאֵל וְכָל הָעַם הִרְיֵעוּ תְרוּעָה גְדוֹלָה בְּהַלֵּל לַיהוָה עַל הַיּוֹסֵד בֵּית יְהוָה: (ס)

רפ"י ויענו. לשון עניית זמר כמו ותען להם מרים (שמות טו) : ובהודות. ובהודיו' : כי טוב. להודות לה' : וכל העם. שאר עם ישראל : על הוסד. כל השמחות הללו היו עושים על ננין היסוד אשר הוסד נצית ה' : (רפ"י)

מצודת דוד ויענו בהלל. הרימו קול בהלל וכו' לומר כי טוב להודות לה' כי לעולם מושך חסדו על ישראל : על הוסד. כל השמחות הללו היו על אשר הניחו היסוד מבית ה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויענו. ענין הרמת קול כמו וענו הלויים וגו' קול רם (דברים כז) :

יב וַרְבִּיִּם מִהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְרֵאשֵׁי הָאֲבוֹת הַזִּקְנִים אֲשֶׁר רָאוּ אֶת הַבַּיִת הָרִאשׁוֹן בְּיָסְדוֹ זֶה הַבַּיִת בְּעֵינֵיהֶם בְּכִים בְּקוֹל גָּדוֹל וַרְבִּיִּם בְּתְרוּעָה בְּשִׂמְחָה לְהַרְיֵם קוֹל:

רס"י **ביסדו**. ביסוד שלו מן שם דבר של יוסד ומן יסד יאמר ביסדו, כמו מן חדש בחדשו מן קדש בקדשו : זה הבית. כשהיו רואין בניין בית זה היו זוכין מתוך שהיו זוכרים אותו בניין גדול של בית ראשון : **ורבים**. אשר לא לאו בניין בית ראשון היו שמחין ומריעין בשמחה בקול גדול מרוב שמחתן שילאו מגלותן : (רס"י)

מצודת דוד **את הבית הראשון**. שבנה שלמה : **ביסדו**. בעת יסדו הבית הזה : **בעיניהם**. ר"ל והמה רואים : **בוכים**. היו בוכים על כי היה קטן הרבה מן הבית הראשון : **ורבים**. אשר לא ראו הבית הראשון הם היו מריעים בשמחה להרים קול גדול על שמחת הבנין : (מצודת דוד)

רלב"ג **ביסדו זה הבית בעיניהם בוכים בקול גדול**. ידמה שהיסוד הזה לא היה נעשה מאבנים גדולות כל כך כמו שהיה בבנין שלמה שהיו בשעור עשר אמות או שמנה אמות וזה כי לולא זה הנה לא היה הבדל בין יסוד זה הבית ליסוד הבית הראשון כי שיעור ההיכל היה מסכים לשיעורו הראשון :

יג **ואין העם מכירים קול תרועת השמחה לקול בכי העם כי העם מריעים תרועה גדולה והקול נשמע עד למרחוק :** (פ)

רס"י **ואין העם מכירים**. אותן השומעים לא היו מכירים קול תרועה של שמחה מפני קול הכי העם שהרי העם השמחים היו מריעים תרועה גדולה וקול הכי נשמע יותר ויותר עד למרחוק : (רס"י)

מצודת דוד **ואין העם מכירים**. אותן השומעים לא היו מכירים קול תרועת השמחה מפני קול הכי : **כי העם**. עם כי העם השמחים היו מריעים תרועה גדולה אבל קול הכי נשמע עד למרחוק ובטל קול השמחים : (מצודת דוד)

עזרא פרק-ד

א **וישמעו צרי יהודה ובנימן כי בני הגולה בונים היכל ליהוה אלהי ישראל :**

רפ"י כרי יהודה וזנימין. הם העכו"ם אשר הוסיב סנחריב בא"י כמו שנאמר (מלכים ב' י"ז) ויצא מלך אשור מצבל ומכותה ומעוה ומחמת ומספרוים ויוסב אותם בערי שומרון תחת בני ישראל : (רפ"י)

מצודת דוד צרי יהודה. הם העובדי כוכבים אשר הושיב מלך אשור בערי ישראל : (מצודת דוד)

מצודת ציון צרי. אויבי : (מצודת ציון)

רלב"ג צרי יהודה ובנימן. הם הכותים שהעלה סנחריב בערי שומרון : (רלב"ג)

[ב] ויגשו אל זרְבָבֶל וְאֶל רְאִשֵׁי הָאֲבוֹת וַיֹּאמְרוּ לָהֶם נִבְנֶה עִמָּכֶם פִּי כָכֶם נִדְרוֹשׁ לְאֱלֹהֵיכֶם (ולא) וְלוֹ אֲנַחְנוּ זִבְחִים מִימֵי אֶסֶר חֲדָן מִלְּךְ אֲשׁוּר הַמַּעֲלָה אֲתָנוּ : פה :

רפ"י ויאמרו להם נבנה עמכם. היו אומרים כך למען תחטטל מלאכת הבית על ידיהם שלא לבנות עוד : מימי אסר חדון מלך אשור. בנו של סנחריב שלאחר שסנחריב הוסיבם שם הרגוהו אדרמלך ושרארכ בניו וימלך אסר חדון בנו תחתיו שנאמר (ישעיה ל"ו) ויהי הוא משתחוה בית נסרוך אלהיו ואדרמלך ושרארכ בניו הכוהו בחרב וגומר וימלך אסר חדון בנו תחתיו : (רפ"י)

מצודת דוד נבנה עמכם. כוונתם היה להתחבר עמהם לדעת מצפוני לבבם למצוא עלילה מה להשבית את המלאכה : ולו אנחנו זובחים. כמ"ש בהם את ה' היו יראים (מ"ב יז) : מימי אסר חדון. כי סנחריב שגלה את ישראל הומת ע"י בניו ומלך אסר חדון בנו תחתיו כמ"ש במלכים והוא הושיב במקומם מבבל ומכותה וכו' : (מצודת דוד)

[ג] וַיֹּאמְרוּ לָהֶם זְרָבָבֶל וַיְשׁוּעַ וַיִּשְׁאָר רְאִשֵׁי הָאֲבוֹת לְיִשְׂרָאֵל לֹא לָכֶם וְלָנוּ לְבָנוֹת בֵּית לְאֱלֹהֵינוּ כִּי אֲנַחְנוּ יַחַד נִבְנֶה לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוְּנוּ הַמֶּלֶךְ כּוֹרֶשׁ מִלְּךְ פָּרְס :

רפ"י כי אנחנו. אלא אנחנו לבדנו נבנה כי זה משמש במקום אלא : (רפ"י)

מצודת דוד לא לכם ולנו. לא לשנינו יחד אנחנו ואתם לבנות הבית כי מה לכם לבנות הבית לה' רק אנחנו בני ישראל יחד נבנה הבית לה' : **כאשר צונו**. ר"ל אותנו צוה המלך ולא אתכם : (מצודת דוד)

רלב"ג לא לכם ולנו לבנות בית לאלהינו. למדנו מזה שאין מניחין למי שאינו מישראל לבנות ביהמ"ק עמנו : (רלב"ג)

[ד] וְיְהִי עִם הָאָרֶץ מְרַפִּים יְדֵי עַם יְהוּדָה (ומבלהים) וּמְבַהְלִים אוֹתָם לְבָנוֹת :

רש"י עם הארץ. הם כרי יהודה וזנימן : מרפים. לבטלם ממלכתם : לבנות. כמו מלצנות, וכן עד כי חדל לספור : (רש"י)

מצודת דוד מרפים. הביאו מורך בלבם למען ירפו ידיהם מן הבנין : ומבהלים. היו מפחידים אותם מלבנות : (מצודת דוד)

מצודת ציון מרפים. מלי רפיון : לבנות. כמו מלבנות : (מצודת ציון)

רלב"ג ויהי עם הארץ. הם הכותים : ומבהלים אותם לבנות. ר"ל שכבר היו מפחידים אותם על דבר הבניה : (רלב"ג)

[ה] וְסֹכְרִים עָלֵיהֶם יוֹעֲצִים לְהַפֵּר עֲצָתָם כָּל יְמֵי כּוֹרֵשׁ מֶלֶךְ פָּרַס וְעַד מַלְכוּת דָּרְיוֹשׁ מֶלֶךְ פָּרַס :

רש"י וסוכרים. כתיב בסמ"ך ופתרונו כאלו כתוב צשי"ן שהיו סוכרים יועלים כדי לבטל המלכה : כל ימי. מלכות כורש ומלכות אחשורוש אשר מלך אחר כורש עד שנת שנים לדריוש שמלך אחר אחשורוש היתה המלכה : בטלה : (רש"י)

מצודת דוד וסוכרים. היו שוכרים יועצים בעבורם ליעץ את המלך אחר דעתם ולהפר עזת היהודים : ועד מלכות דריוש. הוא דריוש הפרסי המולך אחר אחשורוש אביו : (מצודת דוד)

מצודת ציון וסוכרים. כמו ושוכרים בשין : (מצודת ציון)

רלב"ג וסוכרים עליהם יועצים. ר"ל שהיו נותנים שכר ליועצים יפרו עצתם וזה התמידו כל ימי כורש מלך פרס ועד מלכות דריוש מלך פרס שהוא בן בנו של כורש כמו שזכרנו בספר דניאל. הנה זה מה שראינו

לבארו בזאת הפי שהגבלנו ביאורה בזה המקום. ואולם התועלו' המגיעים מזה הספור הם אלו. התועלת הראשון הוא להודיע קיום יעודי הנביא ישעיה שיעד כי כורש ישלח הגלות באמרו הוא יבנה עירי וגלותי ישלח לא במחיר ולא בשחד (מ"ה י"ג). ואמר עוד האומר לכורש רועי וכל חפצי ישלים וגוי (מ"ד כ"ח). וכבר נתבאר בזה הספור שכל זה נתקיים כי לא במחיר ולא בשחד היה זה מכורש להשגיח על שיבת ירושלים ולבנותה ולבנות ביהמ"ק. והנה נוסד ההיכל בימי כורש כמו שאמר ישעיה. התועלת השני הוא להודיע שאין לסמוך על חזקת הכהנים באכילתם מקדשים קלים להאכילם מפני זה קדשי קדשים אם לא אחד הבירור שהם כהנים כשרים כשנולד בענינם ספק כמו הענין באלו שאמר להם התרשתא שלא יאכלו בקדש הקדשים עד עמוד הכהן לאורים ולתומים לפי שהיו מתיחסים לסבת מה למי שאינם כהנים. התועלת השלישי הוא להודיע שמקריבין על המזבח שבהר המוריה אע"פ שאין בית ולזה ספר שכבר בנו המזבח והקריבו עליו עולות ואע"פ שהיכל ה' לא יוסד. ומזה המקום נתבאר שאוכלים קדשי קדשים לפני מן הקלעים אע"פ שאין קלעים ואוכלים קדשים בירושלים אע"פ שאין חומה כי קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא נתבאר בזה בשני משבועות (דף י"ג). התועלת הרביעי הוא להודיע שהוא ראוי להלל ה' ית' ולתת לו תודה על כל הטובה ולזה ספר שאחר שיסדו הבונים את ההיכל הללו ה' ית' ונתנו לו תודה. התועלת החמישי הוא להודיע שאין מניחין הגוים לבנות בית המקדש עמנו ואע"פ שכבר נקבל מהם עולה כמו שנתבאר בפרשת ויקרא (בפי המחבר) ולזה ספר שכבר אמרו זרובבל וחבריו אל השומרונים. לא לכם ולנו לבנות בית לאלהינו : (רלב"ג)

11 וּבְמַלְכוּת אַחַשְׁוֵרוֹשׁ בְּתַחֲלַת מְלָכוּתוֹ כָּתְבוּ שְׁטָנָה עַל יֹשְׁבֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם : (ס)

רפ"י וּבְמַלְכוּת אַחַשְׁוֵרוֹשׁ. שְׁמֶלֶךְ אַחַר כּוֹרֵשׁ הוּא אַחַשְׁוֵרוֹשׁ שְׁלֵקָה אֶסְתֵר : כְּתָבוּ שְׁטָנָה. שְׁלַח לְבָנוֹת צֵית הַמִּקְדָּשׁ : עַל יוֹשְׁבֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם. לְהַלְשִׁינָם וּלְקַנְתָר' שְׁלַח יָבְנוּ הַצֵּית : (רפ"י)

מצודת דוד **כתבו שטנה.** בדבר בנין הבית לבל יתן רשות לבנותו : (מצודת דוד)

מצודת ציון שטנה. ענין קטרוג : (מצודת ציון)

רלב"ג וּבְמַלְכוּת אַחַשְׁוֵרוֹשׁ בְּתַחֲלַת מַלְכוּתוֹ וְגו'. עַד וְאַקְבָצָה מִיִּשְׂרָאֵל רָאשִׁים לְעֹלוֹת עִמִּי (לְקַמֵּן סוֹף ז'). סֵפֶר כִּי בְּמַלְכוּת אַחַשְׁוֵרוֹשׁ אֲשֶׁר מֶלֶךְ אַחַר כּוֹרֵשׁ כְּתָבוּ שְׁטָנָה עַל יוֹשְׁבֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם לְהַשְׁבִּית מִלְאֲכַת הַבְּנִין : (רלב"ג)

זי וּבִימֵי אֲרֻחַשְׁשֵׁתָא כָּתַב בְּשָׁלֹם מִתְרַדָּת טְבָאֵל וּשְׁאָר (כְּנוֹתוֹ) כְּנוֹתָיו
עַל (אֲרֻחַשְׁשֵׁתָא) אֲרֻחַשְׁשֵׁתָּ מְלֻךְ פָּרַס וּכְתָב הַנְּשִׁתּוֹן כְּתוּב אֲרַמִּית
וּמִתְרַגָּם אֲרַמִּית: (פ)

רס"י וּבִימֵי אֲרֻחַשְׁשֵׁתָא. הוּא כוּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס מִנִּין אוֹתִיּוֹת שֶׁל כוּרֶשׁ
עוֹלָה לְמִנִּין אוֹתִיּוֹת דְּרִיּוֹשׁ וְכֵן שְׁנֵינוּ צִמְסַכְתָּ ר"ה הוּא כוּרֶשׁ הוּא דְּרִיּוֹשׁ
הוּא אֲרֻחַשְׁשֵׁתָא כוּרֶשׁ עַל שֶׁסָּמְלַךְ כְּסָר הִיָּה אֲרֻחַשְׁשֵׁתָא עַל שֶׁסָּ
הַמְּלָכוֹת וְצִסְדֵּר עוֹלָם מִלְּאֲחֵי דְּרִיּוֹשׁ הוּא אֲרֻחַשְׁשֵׁתָא וְכֹל הַמְּלָכוֹת כוֹלָה
נִקְרָאת אֲרֻחַשְׁשֵׁתָא וְכו': כְּתַב צִשְׁלָם. כְּתַב מִכְּתָבוֹ דְּדַבְרִים שֶׁל שְׁלוֹם:
מִתְרַדָּת טְבָאֵל. שֶׁסָּ אֲדָם הוּא מִלְּכֵי יְהוּדָה וְצִנִּימִין: וְשְׁאָר כְּנוֹתָיו. חֲצֵרוֹתָיו
וְסִיעוֹתָיו: עַל אֲרֻחַשְׁשֵׁתָא. אֵל אֲרֻחַשְׁשֵׁתָא: וְכְתַב הַנְּשִׁתּוֹן. וְכְתַב הָאֲגָרָת
: כְּתוּב אֲרַמִּית. צְאוֹתִיּוֹת אֲרַמִּית: וּמִתְרַגָּם אֲרַמִּית. הַמְּכַתָּב הִיָּה מִפּוֹרֶשׁ
צ' אֲרַמִּית : אֲרַמִּית (רס"י)

מצודת דוד אֲרֻחַשְׁשֵׁתָא. הוּא כוּרֶשׁ הַפָּרְסִי וְשֵׁם אֲרֻחַשְׁשֵׁתָא הוּא כְּנוֹי
לְכָל מִלְכֵי פָּרַס כְּמוֹ פָּרַעַה לְמִצְרַיִם וְאַבְימֶלֶךְ לְפִלְשֵׁתִים : כְּתַב בְּשָׁלֹם. כְּתַב
מִכְּתָבוֹ בְּדַבְרֵי שְׁלוֹם : מִתְרַדָּת טְבָאֵל. הוּא הִיָּה הָרֵאשׁ מִן מִשְׁלַחֵי הַכְּתָב
וְשְׁאָר רַעֲיוֹ עִמּוֹ הִיוּ בְּאֲגוּדָה אַחַת לְשִׁלּוֹחַ אֵל אֲרֻחַשְׁשֵׁתָא : וְכְתַב
הַנְּשִׁתּוֹן. כְּתַב הַמְּפּוֹרֶשׁ הִיָּה כְּתוּב בְּתוֹאֵר כְּתַב אֲרַמִּית וּמִפּוֹרֶשׁ בְּלִשׁוֹן
אֲרַמִּית : (מִצְוֹדָת דָּוִד)

מצודת ציון כְּנוֹתָיו. עֲנִינוּ רַעֲיוֹ וְחִבְרָיו וּבְדַרְזִ"ל שֶׁבֶת וְעִבּוּדֵי כּוֹכְבִים
בְּכְנוֹתָהוֹן (כְּרִיתוֹת ג) כֵּן גֵרַס הָעֵרוּךְ וְרִ"ל בְּכָל דִּינֵיהֶם הַמִּתְחַבֵּר אֵלֵיהֶם :
הַנְּשִׁתּוֹן. עֲנִינוּ מִפּוֹרֶשׁ וְאִין לוֹ דוֹמָה כִּי אִם בְּזֵה הַסֵּפֶר : וּמִתְרַגָּם. גַּם הוּא
עֲנִין מִפּוֹרֶשׁ וּבְדַרְזִ"ל מֵאֵן דְּמִתְרַגָּם לִי חֲבִית (ב"מ מֵא) : (מִצְוֹדָת צִיּוֹן)

רלב"ג וּבִימֵי אֲרֻחַשְׁשֵׁתָא וְגו'. רֵאוּי שְׁתַּדַּע כִּי לֹא הִיוּ שֵׁם כִּי אִם אֲרַבְעָה
מִלְכִים לְפָרַס כְּמוֹ שְׁבַאֲרֵנוּ מִנְּבוֹאֵת דְּנִיָּאֵל (ט' א') וְלִזֵּה הוּא מִבּוֹאֵר כִּי
אַחְשׁוּרוּשׁ הוּא אֲרֻחַשְׁשֵׁתָא. וְהֵנָּה סֵפֶר בְּלִשׁוֹן אֲרַמִּית הַשְּׁטָנָה שְׁכַתְּבוּ עַל
יוֹשְׁבֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלַיִם בְּמִלְכוֹת אַחְשׁוּרוּשׁ בְּתַחֲלַת מִלְכוֹתוֹ. וַיִּדְמָה כִּי
אֲרֻחַשְׁשֵׁתָא הַנְּזָכֵר בְּזֵה הַמְּקוֹם הוּא זוֹלַת אֲרֻחַשְׁשֵׁתָא שְׁזָכַר נַחְמִיָּה בֶן
הַמְּקוֹם דְּרִיּוֹשׁ הַפָּרְסִי כִּי יִתְבַּאֵר מֵהָאֲגָרָת שְׁשִׁלְחוּ לְדְרִיּוֹשׁ תַּתְּנִי וְחִבְרִי,
(לְקַמֵּן ה') כִּי דְרִיּוֹשׁ לֹא כְּתַב שְׁטָנָה עַל בְּנִין בֵּית הַמְּקַדָּשׁ וְזֵה מִמֵּה שְׁאִינוּ
צָרִיךְ אֵל בְּאוֹר שְׁאִם הִיָּה הַדְּבָר כֵּן הֵנָּה אִם הִיָּתָה הַשְּׁטָנָה קוֹדֵם הָאֲגָרָת
הִיָּה שׁוֹלַח לֹא תַתְּנִי שֶׁהִיָּהוּדִים לֹא שְׁמָרוּ מִצְוֹתָיו. וְאַחַר הָאֲגָרָת
הִיָּה לֹא הִיָּתָה שְׁטָנָה עַל בְּנִין הַבֵּית כִּי כִבֵּר נִבְנָה. וְאִין לֵאמֹר שִׁיאֲמַר
שִׁיְהִיָּה אֲרֻחַשְׁשֵׁתָא הַנְּזָכֵר אַחַר זֵה (ז') בְּדַבֵּר עֲזָרָא וְנַחְמִיָּה הוּא דְרִיּוֹשׁ

שהרי אמר במה שיבא אחר זה ומטעם כורש ודרויש וארתחששתא מלך פרס. אך ידמה כי ארתחששתא שזכר אחר זה בדבר עזרא ונחמיה הוא מלך רביעי לפרס מלך אחר דרויש. ולפי שמצאנו כי אלכסנדרון מוקדון הכה דרויש ולקח המלכות ידענו כי ארתחששתא שהיה אחר דרויש היה נקרא גם כן דרויש ויהיה שמו בלשון אחד דרויש ובלשון אחר ארתחששתא. ואל תתמה מרבוי השמות כי כבר תמצא לסנחריב שמות רבים. ובימי ארתחששתא כתב בשלם. והוא אשר קרא שלום בסי' דה"י. ומתרדת וטבאל ושאר סיעתם אל ארתחששתא מלך פרס. וכתב האגרת כתוב כתב ארמית ובלשון ארמי. וזה הוא נוסח האגרת : (רלב"ג)

[ח] רְחוּם בְּעַל טָעַם וְשִׁמְשֵׁי סִפְרָא כְּתָבוּ אֶגְרָה חֲדָה עַל יְרוּשָׁלַם
לְאַרְתַּחְשֶׁשְׁתָּא מֶלֶךְ פָּרְסָא : כְּנַמָּא :

רז"י רחום בעל טעם. רחום היה מזכיר ובעל דברים לסדר המכתב :
ושמשי ספרא. ושמשי היה סופר הוא שמשי בנו של המן, וכן דרך המקרא
להזכיר סופר ומזכיר שניהם ביחד לפי שהם זקוקים זה לזה הא' מסדר
ומזכירו והסופר כותב שנאמר (מלכים א' ד') אליהרף ואחיה בני שישא
סופרים יהושפט בן אחילוד המזכיר ובמקום אחר נאמר ויבא אליקים בן
חלקיהו וגו' (שם ז י"ח) ושנא הסופר ויורח בן אסף המזכיר : כתבו
אגרא. הללו שניהם רחום ושמשי כתבו האגרת כאשר ליהם מתרדת
וטבאל וכולם היו מיושבים בערי שומרון : על ירושלים. על אודות בנין
ב"ה אשר בירושלים : כנימא. כאשר נאמר והוא דוגמת לשון גמרא כדבעינו
למימר קמן :

מצודת דוד בעל טעם. היודע לסדר דברי הכתב במליצה נאותה : ספרא.
היודע לאמן ידו בכתיבה : כתבו. הם כתבו אגרת א' להלשין על ירושלים
רחום היה המסדר ושמשי היה הכותב : כנמא. ר"ל דברי האגרת היה
כאשר נאמר למטה :

מצודת ציון בעל טעם. ענינו היודע מיטב הדבור במליצה נאותה וכן וטע'
זקנים יקח (איוב י"ב) : אגרא. כן יקרא כתב השלוח ע"ש שמאוסף בו
דברים הרבה והוא מלי' אוגר בקיץ (משלי י) : כנמא. ענין אמירה וכן
וינאמו נאם (ירמיה כ"ג) :

רלב"ג רחום. בעל הדברים ושמשי הסופר כתבו אגרת אחת על ירושלים
לארתחששתא המלך כאשר נאמר :

טו אָדִין רְחוּם בְּעַל טָעַם וְשִׁמְשֵׁי סִפְרָא וְשָׂאָר כְּנֻתְהוֹן דִּינֵיא וְאַפְרִסְתְּכֵיא
טְרַפְלֵיא אַפְרִסֵיא (ארכוי) אַרְכָּוֵיא בְּבַלְיָא שׁוֹשְׁנֵכֵיא (דהוא) דְּהֵיא עֲלֵמֵיא :

רס"י אָדִין. אַז : רְחוּם. אַס אַדס : זַעל טַעַם. מַזְכִּיר וְזַעל לְזַרִים : וְשָׂאָר
כְּנֻתְהוֹן. וְשָׂאָר סִיעוּתֵיהֶם : לֵינֵיא וְאַפְרִסְתְּכֵיא וְגו'. הִלְלו כּוֹלס אַמּוֹת אַל
עֲכוּ"ס אַהוּסִיב סִנְחָרִיב זַערי אֶמְרוֹן : אַפְרִסֵיא. הַס פְּרַסֵי" אַהוּסִיב
סִנְחָרִיב זַערי אֶמְרוֹן : אַרְכּוּי. הַס זַנִי אַרְךְ אֶנְאֵמֵר וְאַרְךְ וְאַכְל וְכִלְנָה
(רֵאשִׁית י') : זַבְלֵיא. הַס זַנִי זַבְל : אֶשְׁנֵכֵיא. זַנִי אֶשְׁנֵי הַזִּירָה : עֲלֵמֵיא.
זַנִי עֵילס מַכְל הַעֲכוּ"ס הִלְלו אַהוּסִיב סִנְחָרִיב זַא"י וְכוֹלֵן הֵיז מַשִּׁיבִין
וּמַסְכִּימִים זַסְלִיחּוֹת זַמְכְּתַב זֵה : (רס"י)

מצודת דוד אָדִין. אַז באוּתוֹ הַמַּעֲמֵד וְהַעֲצָה הֵיז רְחוּם וְכוּי וְשָׂאָר חֲבָרִיהֶם
: דִּינֵיא וְכוּי. הַס אַמּוֹת עוֹבְדֵי כּוֹכְבִים יְדוּעוֹת אַצְלַס אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ בַערי
שׁוֹמְרוֹן וְהֵיז גַּם הַמָּה בַּמַּעֲמֵד הַעֲצָה הַיְעוּצָה : (מצודת דוד)

רלב"ג הֵנָּה רְחוּם בַּעַל הַדְּבָרִים וְשִׁמְשֵׁי הַסּוֹפֵר וְשָׂאָר חֲבָרִיהֶם דִּינֵיא
אַפְרִסְתְּכֵיא. וְהַנְּמִשֵּׁךְ לְזֵה הַס כֹּלס אֶמּוֹת שֶׁהֵבִיא סִנְחָרִיב בַּערי שׁוֹמְרוֹן
:

גז וְשָׂאָר אֶמְיָא דִּי הַגְּלִי אֶסְנִפֵּר רַבָּא וְיִקְרָא וְהוֹתֵב הַמוֹ בְּקָרְיָה דִּי שְׁמָרִין
וְשָׂאָר עֵבֵר נְהָרָה וְכַעֲנַת :

רס"י וְשָׂאָר אֶמְיָא. וְשָׂאָר הַעֲכוּ"ס אַשֵּׁר הַגְּלָה סִנְחָרִיב כּוֹלס הַסְכִּימוֹ :
אֶסְנִפֵּר. סִנְחָרִיב : רַבָּא וְיִקְרָא. אַהֵיז מַלְךְ גְּדוֹל וּמַכּוּזַד אֶנְאֵמֵר כֵּה אֵמֵר
הַמַּלְךְ הַגְּדוֹל מַלְךְ אַשּׁוּר (יִסְעִיָה ל"ו) : וְהוֹתֵב הַמוֹ. אַהוּסִיב אֶתְסָ : זַקְרִיָה
דִּי שְׁמָרִין. זַעריִס אַשֵּׁר סְזִיבוֹת אֶמְרוֹן : וְשָׂאָר עֵבֵר נְהָרָה. וְשָׂאָר הַעֲכוּ"ס
אַשֵּׁר זַעֵבֵר הַנְּהָר לְפִי אַהֵנְהָר נְהָר פֶּרֶת מַפְסִיק זַיִן א"י לְזַבְל נַמְלָאוֹ אֶתְסָן
עֲכוּ"ס אֶלְלַד א"י הַס זַעֵבֵר הַנְּהָר לְאֶתְסָן הַעוֹמְדִים זַבְל : וְכַעֲנַת. אַס
מַקּוּם וְאַנְשֵׁי כַעֲנַת כּוֹלס הֵיז מַסְכִּימִים זַסְלִיחּוֹת הַמְכְּתַב הַזֵּה : (רס"י)

מצודת דוד וְשָׂאָר אֶמְיָא. וְשָׂאָר הַעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים אֲשֶׁר הַגְּלָה אֶסְנִפֵּר וְהוּא
סִנְחָרִיב בְּלֶשׁוֹן פְּרַסִי : רַבָּא וְיִקְרָא. כֵּן נִקְרָא סִנְחָרִיב עַל כִּי הֵיז מַלְךְ גְּדוֹל
וּמַכּוּזַד : וְהוֹתֵב. הוֹשִׁיב אֶת הַעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים הַהֶם בַּהַעֲרִים שֶׁל שׁוֹמְרוֹן
ר"ל הַסְמּוּכִים לֵה וְאַף שֶׁנֵּאֵמֵר לְמַעַלָּה שֶׁאַסֵּר חֲדוֹן בְּנוֹ הוֹשִׁיב אֶתְסָ בַּערי
שׁוֹמְרוֹן מ"מ אֵמֵר שֶׁהוֹשִׁיב הוּא עַל כִּי הֵיז בַּמַּצּוֹתוֹ : וְשָׂאָר. גַּם שָׂאָר
הַיּוֹשִׁבִים בַּעֲבֵר נְהָר פֶּרֶת הַמַּפְסִיק בֵּין בַּבֵּל לְא"י וְגַם כַּעֲנַת וְהוּא שֶׁם

מקום מטרפולין לכל אלה ור"ל כל אלה הסכימו בדבר האגרת : (מצודת דוד)

רלבי"ג ושאר האומות אשר הגלה סנחריב גדול ונכבד והושיבם בערי שומרון ובשאר ערי עבר הנהר ובעיר אחת ששמה כענת או מחוז אחד והוא הנראה יותר :

יא דנה פרשגן אגרתא די שלחו עלוהי על ארתחששתא מלכא עבדיך אנשי עבר נהרה וקענת :

כ"י דנה פרשגן אגרתא. וזהו פתרון האגרת : פרשגן. כמו פתשגן הכתב : די שלחו עלוהי. אקר שלחו אליו : על ארתחששתא. אל ארתחששתא : עבדך אנש עבר נהרה וכענת. עבדיך הם אנשי עבר הנהר ואנשי כענת כל עכו"ם המנויות כאן נכללות בכלל זה שכולן היו ללד א"י שהוא עבר הנהר לאותם השוכנים בצבל וזהו תחלת המכתב עבדיך אנש עבר נהרה וגומר עד לא איתי לך :

מצודת דוד דנה. זאת סדור טופס האגרת אשר שלחו אליו וחוזר ומפרש אל ארתחששתא המלך : עבדך. ר"ל אנחנו הכותבים המה עבדיך אנשי עבר הנהר ויושבי כענת :

מצודת ציון פרשגן. ענין טופס הדבר וענינו כי משנה תורת משה (יהושע ח) ת"י פרשגן אורייתא :

רלבי"ג זה פתשגן האגרת אשר שלחו אליו אל ארתחששתא המלך עבדיך אנשי עבר הנהר וכענת :

יב ידיע להוא למלכא די יהודיא די סלקו מן לותך עלינא אתו לירושלם קריתא מרדתא ובאישתא בנין (ושורי) ושוריא (אשכללו) שכללו ואשיא יחיטו :

כ"י ידיע להוא למלכא. דבר ידוע יהיה למלך : די יהודיא. אקר היהודים שעלו מאתך אלינו באו לירושלים : קריתא מרדתא ובאישתא בנין. עיר מורדת וחוטאת הם בונים : ושוריא. שכלילו. והחומות יסדו : ואושיא. הכתלים : יחיטו. ל' פתיל כמו אם מחוט (ראשית ט) שהם חופרים ומחצרים הכתלים זה עם זה :

מצודת דוד **ידיע להוא**. ידוע יהיה למלך אשר היהודים אשר עלו מעמד לבוא אלינו הנה באו לירושלי : **קריתא**. העיר המורדת והרעה המה בונים והחומה רוצים לגמור ולכלות והיסודות יקשרו ויחברו זה לזה ר"ל מתקנים מקום המקולקל להיות כל היסוד בחבור אחד : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ושוריא**. חומות וכן אדלג שור (תהלים י"ח) : **שכלילו**. ענין גמר והשלמה וכת"א על ויכלו השמים (בראשית ב') : **ואושיא**. ענין יסוד כמו לאשישי קיר חרשת (ישעיה ט"ז) : **יחיטו**. מל' חוט ר"ל יחברו כאלו תפרם בחוט ע"י המחט : (מצודת ציון)

רלבי"ג ידע המלך כי היהודים עלו מאתך אצלנו באו לירושלים עיר מורדת ורעה בונים והחומות יסדו והיסודות קשרו זו בזו : (רלבי"ג)

יג **פְּעוּן יְדִיעַ לְהוֹא לְמַלְכָּא דִּי הֵן קְרִיתָא דְךָ תִּתְבְּנָא וְשׁוּרִיָּה יִשְׁתְּכַלְלוּן מְנַדָּה בְּלוּ וְהִלְךְ לָא יִנְתְּנוּן וְאַפְתּוּס מְלָכִים תִּתְהַזְק :**

רפ"י **כענ ידיע**. עתה ידוע יהיה למלך : **די הן קריתא דך תתבנא**. אשר אם העיר הזאת תבנה : **דך**. זאת : **ושוריא** ישתכללו. והחומות יהיו מיוסדות : **מנדה בלו והלך**. מיני מסים הם וכסף גולגולת : **לא ינתנו**. לא יתנו עוד **מס** : **ואפתוס מלכים** תהזיק. ומס המלכים תוזק שלא יתנו עוד **מס** **למלכים** : (רפ"י)

מצודת דוד **כענ**. עתה ידוע יהיה למלך אשר אם העיר הזאת תבנה והחומות יגמרו וישלמו. מנדה וגוי אזי מיני המסים ההם לא יתנו עוד כי יתחזקו בחיזוק העיר וימרדו במלך : **ואפתוס**. הכנסת המלכים יהיה ניזק ונפסד כי לא יתנו עוד מס למלכי פרס : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מנדה**. זה מס המלך המוטל על כל בני המדינה ביחד : **בלו**. הכסף גולגולתא. והלך. הוא תשודה המביאים למלך בעת יעבור אליהם : **ואפתוס**. הוא ענין הכנסה ואין לו דומה : (מצודת ציון)

רלבי"ג עתה ידע המלך כי אם העיד הזאת תבנה והחומות יכוננו הנה מנת המלך ומס ותשורה לא יתנו לך וחזק המלכים תזיק. ר"ל כי הם ימרדו בך ולא יהיה לך מהם דבר ממה שראוי שיהיה למלך מעמו : (רלבי"ג)

יד **פְּעוּן פֶּל קָבֵל דִּי מְלַח הִיכְלָא מְלַחְנָא וְעָרוֹת מְלָכָא לָא אָרִיז לְנָא לְמַחְזָא עַל דְּנָה שְׁלַחְנָא וְהוֹדְעָנָא לְמַלְכָּא :**

רס"י כענן כל קבל די מלח היכלא מלחנא. עתה כל כנגד דבר זה אשר חורבן ההיכל אנו רוצים להחריב, די מלח. ל' חורבן ושממון כמו ארץ מלחה ולא תשז, מלחנא. אנו רוצים לסתור ולהחריב : וערות מלכא. וזיון המלך : לא אריך. אינו הגון לנו לראות, אריך. הגון כמו אריך או לא אריך במסכת סוכה : על דנה. על זאת שלחנו והודענו למלך : (רס"י)

מצודת דוד **כען**. עתה בעבור אשר רוצים אנו אשר חורבן המקדש יהיה חרוב כשהיה : **וערות**. כי בזיון המלך לא יפה וכשר לנו לראות ולשתוק : **על דנה**. על זאת שולחים אנחנו ומודיעים למלך : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מלח**. ענין חרבן כמו ארץ מלחה (ירמיה י"ז) : **וערות**. מל' ערוה ר"ל בזיון : **אריך**. מענין יפה וכשר ובדרז"ל מאה פלפלין במאה ועשרים ואריך (בי"מ עה) ור"ל והדבר יפה וישר ואין בו משום רבית : (מצודת ציון)

רלב"ג **לכן מפני שמלח היכלך אנו מולחים**. ר"ל מפני שאנו מתעסקים בענייניך לשמרם מההפסד כמו שישמור המלח מההפסד הדברים שיושם בהם. ובשת המלך ונזקו לא טוב לנו לראות על זה שלחנו והודענו למלך : (רלב"ג)

[טו] די יבקר בספר דְּכַרְנִיָּא די אַבְהֶתָּךְ ויתְהַשְׁפַּח בְּסִפְרֵךְ דְּכַרְנִיָּא ויתְנַדַּע די קרִיתָא דְּךָ קרִיתָא מְרָדָא וימְהַנְזִקֵת מְלָכִין וימְדִין וְאֶשְׁתַּדִּיר עֲבָדִין בְּגוּיָה מִן יוֹמָת עֲלָמָא עַל דְּנָה קרִיתָא דְּךָ הַחֲרִיבַת :

רס"י די יבקר. אשר יבקר וידרוש הדורש בספר הזכרונות של אבותיך המלכים הראשונים : ותהשכח. ותמלא בספר הזכרונות ותדע כי העיר הזאת עיר מורדת ומזקת המלכים והמדינות : ואשתדור עבדין בגויה. ומרד היו עושים יושביה בתוכה שהיו ישראל מורדין במלכי העכו"ם : מן ימות עלמא. מימות העולם מימים קדמונים כך היה מנהגם למרוד במלכי העכו"ם : על דנה. על כך היתה העיר הזאת חריבה : (רס"י)

מצודת דוד **די יבקר**. אשר יחפש בספר הזכרונות של אבותיך ותמצא בספר הזכרונות ותדע אשר העיר הזאת היא עיר מורדת ומזקת למלכים ולמדינות : **ואשתדור**. ומרידות וסרבנות עושים בה מן ימי עולם : **על דנה**. בעבור זאת העיר הזאת נעשית חורבה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **יבקר**. יחפש כמו אבקר את צאני (יחזקאל ל"ד) : **ואשתדור**.

ענינו סרבנות ומרידה והוא מלשון שדר שהוא שליחות בלשון ארמי כי כן דרך המורדים לשלוח שלוחים לשאול עזר להחזיק ידם : (מצודת ציון)

רלבי"ג אשר תבקר בספר זכרונות אבותיך ותמצא בספר הזכרונות ותדע כי זאת העיר מורדת ומזקת מלכים ומדינות ומרד עשו בתוכה מימי עולם ועל זה החרבה זאת העיר : (רלבי"ג)

[טז] מְהוֹדְעִין אֶנְחָנָה לְמֶלֶכָא דִּי הֵן קְרִיתָא דְךָ תִּתְבַּנָּא וְשׁוּרְיָה וְשִׁתְּכָלְלוּן לְקַבֵּל דְּנָה חֶלֶק בְּעֵבֶר נְהָרָא לָא אִיתִי לְךָ : (פ)

רפ"י מהודעין אנחנה למלכא. מודיעין אנחנא למלך : די הן קריתא דך. אשך אם העיר הזאת תבנה וחומותי' מיוסדין : לקבל דנה. כנגד כן ובשזיל כך אין לך חלק בכל עבר נהרא לפי שישראל יהיו מורדין כך ויקחו הכל מידך : בעבר נהרא. היא כל הארץ של כל א"י שהוא עבר הנהר לאותן שזבזב : (רפ"י)

מצודת דוד מהודעין. מודיעים אנחנו למלך אשר אם העיר הזאת תבנה והחומות יוגמרו ויושלמו : לקבל דנה. בעבור זאת לא יש לך חלק בעבר הנהר כי הכל ימרדו בך בעבור זאת או היהודים יתגברו וימשלו הם על כל אנשי עבר הנהר : (מצודת דוד)

רלבי"ג מודיעים אנחנו למלך כי אם תבנה העיר הזאת והחומות יכוננו אין לך חלק בעבר הנהר : (רלבי"ג)

[יז] פְּתַגְמָא שְׁלַח מְלָכָא עַל רְחוּם בְּעַל טַעַם וְשִׁמְשֵׁי סְפָרָא וְשָׂאָר פְּנוּתְהוֹן דִּי יִתְבִּין בְּשִׁמְרִין וְשָׂאָר עֵבֶר נְהָרָה שְׁלָם וְכַעַת : (ס)

רפ"י פתגמא שלח מלכא. דבר שלח המלך : על רחום בעל טעם. אל רחום המזכיר ושמשי הסופר ולשאר סיעותיהם היושבים בערי שומרון ולשאר העכו"ם אשר בעבר הנהר לכל א"י : שלם וכעת. מקומות הם וכעת כמו וכעת פעמים קורהו כך ופעמים כך : (רפ"י)

מצודת דוד פתגמא. דבר שלח המלך : על רחום וכו'. אל רחום וכו' ושאר חבריהם אשר יושבים בשומרון ושאר אנשי עבר הנהר לכולם יהיה שלום וגם לכעת יהיה שלום והיא כעת הנזכר למעלה ונפל הנו"ן : (מצודת דוד)

רלבי"ג דבר שלח המלך אל רחום בעל הדברים ושמשי הסופר ושאר

חבריהם היושבים בערי שומרון ושאר עבר הנהר. והמקומות הנקראים
שלם וכענת : (רלב"ג)

[יח] נְשִׁתְּנָא דִּי שְׁלַחְתוּן עֲלִינָא מְפָרֵשׁ קָרִי קִדְמִי :

רס"י נשתונא. כתב הנסחון אשר שלחתם אלינו היה מפורש וקרוי לפני :
(רס"י)

מצודת דוד נשתונא. הדברים המפורשים אשר שלחתם אלי מפורש נקרא
לפני : (מצודת דוד)

רלב"ג האגרת אשר שלחתם אלינו נקרא לפני : (רלב"ג)

[יט] ומני שים טעם ויבקריו והשפחו די קריתא דך מן יומת עלמא על
מלכין מתנשא ומרד ופשדור מתעבד בה :

רס"י שים טעם. ומאתי היתה שימת דבר ליווי אשר לוי : וזקרו
והשכו. וזקרו בספר הזכרונות המלכים ומלאו כתוב אשר העיר הזאת
מימות העולם היתה מתנשאת ומתרוממת על כל מלכי העכו"ם : ומרד.
וסרבנות היו עושים זה למרוד במלכי העכו"ם : (רס"י)

מצודת דוד ומני. וממני הושם גזרת אומר וחפשו בספר הזכרונות ומצאו
כתוב אשר העיר הזאת מן ימי עולם מתנשאת עצמה על מלכי העובדי
כוכבים : ומרד. ומרידה וסרבנות נעשה בה : (מצודת דוד)

מצודת ציון טעם. ענינו צווי וגזירה ועצה כמו מטעם המלך (יונה ג)
(מצודת ציון)

רלב"ג ומאתי נגזר הדבר ויבקריו וימצאו כי העיר הזאת מימי עולם
מתנשאת על מלכים ומרד והשתדלות למרוד עושים בתוכה : (רלב"ג)

[כ] ומלכין תקיפין הוּו על ירושלים ושלטיין בכל עבר נהרה ומדה בלו
והלך : מתיהב

רס"י ומלכין תקיפין. ומלכים חזקים היו צירוסלים שהיו מושלים
וקליטים בכל עבר הנהר של כל א"י כמו שנאמר בשלמה כי הוא רודה

ככל עבר הנהר וגו' (מלכים א' ד') : ומסים. וכסף גולגולת היה נתון להם
סהיו העכו"ם מעלין להם מס : (רפ"י)

מצודת דוד ומלכין. ומלכים חזקים היו על ירושלים ומשלו בכל עבר הנהר
: ומדה. הוא מנדה ר"ל מיני המסים ההם היו נותנים להם : (מצודת דוד)

רלב"ג ומלכים חזקים על ירושלים ומושלים בכל עבר הנהר ומנת ומס
ותשורה היה נתן להם : (רלב"ג)

[כא] כען שימו טעם לבטלא גבריא אלדו וקריתא דוד לא תתבנא עד מני
טעמא יתשם :

רפ"י כען שימו טעם. עתה שימו דבר להכריז בארץ לבטל אנשים הללו
בני ישראל מן הבנין והעיר הזאת ירושלים לא תבנה עד אשר ממני יוסם
הדבר לבנות העיר על דעתי ורקותי : (רפ"י)

מצודת דוד כען. עתה עשו גזרת אומר לבטל האנשים האלה מן הבנין :
וקריתא. והעיר הזאת לא תבנה עד ממני יושם גזרת אומר ר"ל עד שאתן
רשות לבנותה : (מצודת דוד)

רלב"ג לכן שימו דבר לבטל האנשים האלה והעיר הזאת לא תבנה עד
ממני יצא דבר על זה : (רלב"ג)

[כב] וזהירין הוו שלו למעבד על דנה למה ישגא חבלא להנזקת מלכין :
(ס)

רפ"י וזהירין הוו שלו. וזהירין תהיו לעשות דחוי וסגגה, שלו. דסטורכזיר
בלע"ז : למעבד על דנה. לעשות על כך : למה ישגא. מדוע יגדל מעשה
השחתה בעיר הזאת להזיק המלכים, ע"כ תקוצת כורס אשר השיב : (רפ"י)

מצודת דוד וזהירין. הוו זהירים מלעשות שגגה על זאת ר"ל על אל תשגו
לעבור מצותי בשגגה : למה ישגא. למה יתגדל ויתרבה מעשה השחתה
להזיק את המלכים כי אם יתגברו הנה ישחיתו כל מלכי הארץ : (מצודת
דוד)

מצודת ציון וזהירין. הוא מל' זהירות הידוע בדרז"ל שהוא כענין זריזות
אלא שזריזות הוא להשמר שלא תבוא הדבר לידו וזהירות הוא להשמר

ממנה בעת באה לידו : שלו. משגה ושגגה וכן על השל (ש"ב ו') : (מצודת ציון)

רלב"ג הזהירו מעשות שגגה על זה למה ירבה נזק להזיק למלכים : (רלב"ג)

[כג] אָדִין מִן דִּי פְּרָשְׁגֵן נִשְׁתַּנָּא דִּי (ארתחששתא) אֲרַתְחַשְׁשֵׁת מִלְכָּא קָרִי
קָדָם רְחוּם וְשִׁמְשֵׁי סִפְרָא וְכִנְוִתְהוֹן אֲזֵלוּ בְּהִילוּ לִירוּשָׁלַם עַל יְהוּדִיא
וּבְטָלוּ הַמּוֹ בְּאֲדָרְעַ וְחִיל : (ס)

רס"י אדין. אז : די פרשגן. מן פתרון כתב הנשתון של ארתחששתא המלך
הוא כורס היה המעשה הזה : קרי קדם. שהיה כתב הנשתון קרוי לפני
רחום ושמי וסיעתיהם והלכו במרוצה וצבחה לירושלים אל היהודים
וצטלו אותם בזרוע וכה שלא לצנות עוד הזנין : על יהודיא. אל היהודים
המו. הם : (רס"י)

מצודת דוד אדין. אז מן אשר טופס הדברים המפורשים של המלך נקראו
לפני רחום וכו' וחבריהם : אזלו. הלכו בחפזון לירושלים אל היהודים
ובטלו אותם ממלאכתם בזרוע ובכח : (מצודת דוד)

רלב"ג אז מאשר פתשגן כתב ארתחששתא המלך נקרא לפני רחום
ושמשי הסופר וחבריהם הלכו במהירות לירושלים בטלו אותם בזרוע
וכח : (רלב"ג)

[כד] בְּאֲדִין בְּטָלַת עֵבִידַת בֵּית אֱלֹהָא דִּי בִירוּשָׁלַם וְהוֹת בְּטָלָא עַד שְׁנַת
תְּרִיתִין לְמַלְכוּת דְּרִינְשׁ מְלָךְ פָּרְס : (פ)

רס"י באדין. אז היתה בטלה מלאכת בנין בית אלהים אשר בירושלים עד
שנת שנים לדריוש מלך פרס שאחר כורס מלך אחשורוש שלקח אסתר
ואחר אחשורוש מלך דריוש בנו של אחשורוש שהוא בן אסתר ומשנת אחת
לכורס מלך פרס עד שנת שנים לדריוש י"ח שנה שהשלימו שבעים שנה
לחרבות ירושלים שהרי מחורבן הבית שגלה לדקיהו עד שנת אחת לכורס
חמשים ושנים שנה כמפורס בסדר עולם וי"ח שנה משנת א' לכורס עד
שנת שנים לדריוש נמלאו שבעים שנה שלימים וצנת שנים לדריוש
התחילו לצנות הזנין עד שגמרוהו : (רס"י)

מצודת דוד באדין. אז בטלה מלאכת בית אלהים אשר בירושלים : והות.

והיתה בטלה עד השנה השניה למלכות דריוש הפרסי : (מצודת דוד)

רלבי"ג אז שבתה מלאכת בית האלהים אשר בירושלים ותשבח עד שנת שנים למלכות דריוש מלך פרס : (רלבי"ג)

עזרא פרק-ה

א וְהִתְנַבֵּי חֲגִי (נביאה) נְבִיא וְזָכְרָה בַר עֲדוּא (נביאיא) נְבִיאָא עַל יְהוּדִיא דִּי בִיהוּד וּבִירוּשָׁלַם בְּשֵׁם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֲלִיהוֹן : (ס)

כ"י וְהִתְנַבֵּי חֲגִי נְבִיאָה. וְעַתָּה בְּשַׁנַּת שְׁתַּיִם לְדַרְיוֹשׁ נִתְנַבְּאוּ חֲגִי וּזְכָרִיָּה הַנְּבִיאִים אֲלֵהֵם אֲשֶׁר בְּאַרְצֵי יְהוּדָה וּבִירוּשָׁלַם בְּשֵׁם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲלֵיהֶם לְבָנוֹת בְּנֵי הַבַּיִת בְּלֹא רְשׁוֹת הַמֶּלֶךְ דַּרְיוֹשׁ : עַל יְהוּדִיא. אֲלֵהֶם אֲלֵיהֶם עֲלִיהוֹן. אֲלֵיהֶם : (כ"י)

מצודת דוד וְהִתְנַבֵּי. וְנִבְא חֲגִי הַנְּבִיא וְכוּ' אֵל הַיְהוּדִים אֲשֶׁר בְּאַרְצֵי יְהוּדָה וּבִירוּשָׁלַם בְּשֵׁם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר נֹאמַר אֲלֵיהֶם וְלֹא זָכַר מֵהוּ הַנְּבִיאָה וּמֵאֵלֵינוּ יוֹבֵן שְׂצוּה לְבָנוֹת הַבַּיִת מִבְּלֵי רְשׁוֹת הַמֶּלֶךְ : (מצודת דוד)

רלבי"ג וְנִבְא חֲגִי הַנְּבִיא וּזְכָרִיָּה בֶן עֲדוּא הַנְּבִיא עַל הַיְהוּדִים אֲשֶׁר בִּיהוּדָה וּבִירוּשָׁלַם בְּשֵׁם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֲלֵיהֶם : (רלבי"ג)

ב בְּאַדְיָן קָמוּ זָרְבָבֶל בַּר שְׁאֲלֵתִיאֵל וַיִּשׁוּעַ בַּר יוֹצָדָק וְשָׁרִיּוֹ לְמִבְּנֵי הַבַּיִת אֲלֵהֶם דִּי בִירוּשָׁלַם וְעִמְהוֹן (נביאיא) נְבִיאָא דִּי אֱלֹהֵי מְסַעְדִין לְהוֹן : (ב)

כ"י בְּאַדְיָן. אֲזִי : וְשָׁרִיּוֹ. הַתְּחִילוּ לְבָנוֹת בַּיִתוֹ שֶׁל הַקְּבִ"ה אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם וְעִמְהֵם הַנְּבִיאִים שֶׁל הַקְּבִ"ה עֹזְרִין וּמְסַיְעִין לָהֶם : (כ"י)

מצודת דוד בְּאַדְיָן. אֲזִי עִמְדוֹ זְרוּבָבֶל וְכוּ' וְהִתְחִילוּ לְבָנוֹת בַּיִת הַאֱלֹהִים אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם. וְעִמְהוֹן. וְעִמְהֵם הַנְּבִיאִים שֶׁל אֱלֹהִים הֵיוּ מְסַיְעִים לָהֶם : (מצודת דוד)

מצודת ציון וְשָׁרִיּוֹ. עִנִּין הַתְּחִלָּה כִּי וְזֶה הַחִילָם (בראשית י"א) ת"א וְדִין דְּשָׁרִיאָו : מְסַעְדִין. מִלִּי סַעַד וְסִיוַע : (מצודת ציון)

רלב"ג אז קמו זרובבל בן שאלתיאל ויהושע בן יהוצדק ויחלו לבנות בית האלהים אשר בירושלים ועמהם נביאי האלהים עוזרים להם : (רלב"ג)

ג בַּה זְמַנָּא אֶתְּא עֲלִיהוֹן תִּתְּנִי פַּחַת עֶבֶר נְהָרָה וּשְׂתֵר בּוּזְנִי וּכְנֻתָהוֹן וְכֹן אֶמְרִין לְהֵם מִן שָׁם לְכֶם טַעֲם בֵּיתָא דְּנָה לְבָנָא וְאַשְׁרְנָא דְּנָה לְשַׁכְלָלָה : (ס)

רפ"י **בה זמנא אתה עליהון.** באותו הזמן באו עליהם הללו כרי יהודה וצנימין להקנתר ולהלשין עליהם על עסק הצנין : פחת עבר נהרה. שלטון של עבר הנהר : וכנותהון. וסיעתהון : וכן אמרין להום. וכן היו אומרים להם : מן פס. מי איה לכם דבר הבית לבנות : ואשרנא דנה לשכללה. הכתלים האלה ליסד כמו ואושיא יחיטו (לעיל ד') וצנין חומות לבנים כך תכרו מנחס :

מצודת דוד **בה זמנא.** בעת ההיא בא אליהם תתני מושל עבר הנהר ושתר בוזני וחבריהם. וכן. וכה אמרו להם מי עשה לכם גזרת אומר לבנות הבית הזה והחומה הזאת לגומרה ולכלותה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ושתר בוזני.** כך שמו : **ואשרנא.** כמו ושוריא ור"ל החומות : (מצודת ציון)

רלב"ג בעת ההיא בא עליהם תתני שהיה פחת עבר הנהר ובא גם כן שתר בוזני וחבריהם וכן אמרו להם מי נתן לכם רשות לבנות בית זה והכותלים לכונן :

ד אֶדְיִן פְּנִמָּא אֶמְרָנָא לְהֵם מִן אֲנוּן שְׁמָתָה גְּבַרְיָא דִּי דְּנָה בְּנִנְנָא פְּנִין :

רפ"י **אדין. אז :** כנמא. כאשר נאמר : אמרנא להום. אמרו להם לישראל אותן כרי יהודה וצנימין : מן אינון. מי הם שמות האנשים : די דנה. אשר זה הצנין הבנין הם בונים :

מצודת דוד **אדין.** זה מדברי כותב הספר שאומר אז כאשר נאמר למטה כן אמרנו להם תשובה על דבריהם ולפי שלא רצה לכפול הדברים אמר כנמא והוא מפורש בדברי האגרת השלוחה אל המלך : **מן אנון.** גם אמרנו להם מה הם שמות האנשים אשר זאת הבנין בונים : (מצודת דוד)

רלב"ג אז כאשר נאמר אמרנו להם מה שמות האנשים אשר זה הבנין

10 וְעֵין אֱלֹהֵיהֶם הָיָה עַל שְׂבִי יְהוּדִיָּא וְלֹא בְטָלוּ הֵמוּ עַד טַעֲמָא לְדַרְיוֹשׁ יְהוּדָי וְאַדְיָן יְתִיבִין נְשִׁתְנָא עַל דְּנָה : (פ)

רס"י ועין אלההום. ועינו של הקצ"ה שהוא אלהיהם היתה על זקני היהודים להעלותם במלכות הבנין : ולא בטלו המו. ולא בטלו הם את הבונים : עד טעמא לדריוש יהד. והסיבו זקני היהודים דבר לאותן הארים שלא יבטלו את הבנין עד אשר ילך הדבר לדריוש המלך : ואדין יתיבון. ואז יסיבו היהודים : כתב הנשתון. על כך על תשובתו של דריוש : (רס"י)

מצודת דוד ועין. השגחת עין אלהיהם היתה על זקני היהודים ולא בטלו אותם ממלאכתם עד אשר תלך הדבר לאזני המלך. ואדין. ואז ישיבו המלך ויועציו דברים מפורשים על זאת ר"ל יניחום לבנות עד אשר יבוא דבר המלך ואז יעשו כאשר יצוה : (מצודת דוד)

רלב"ג ועין אלהיהם היתה על זקני יהודה ולא בטלו אותם ממלאכתם עד יגיע הדבר לדריוש ואז ישיבו כתב על זה : (רלב"ג)

11 פְּרָשְׁגֹן אֲגַרְתָּא דִּי שְׁלַח תַּתְּנִי פַּחַת עֵבֶר נְהָרָה וְשִׁתְרַ בּוּזְנֵי וְכַנְוֹתָהּ אֲפִרְסָכִיא דִּי בְּעֵבֶר נְהָרָה עַל דְּרִיֹּשׁ מְלָכָא :

רס"י פרשגון. פתרון פתשגן האגרת : וכנותיה. וסיעותיו : אפרסכיא. אומה אחת הן שהיו צסיעותיהם : על דריוש מלכא. אל דריוש המלך : (רס"י)

מצודת דוד פרשגון. זהו טופס סדור האגרת אשר שלח תתני וכו' וחבריו אנשי אפרסכיא והיא שם אומה ידוע להם : די. אשר יושבים בעבר הנהר : על. אל דריוש המלך : (מצודת דוד)

רלב"ג פתשגן האגרת שלח לדריוש המלך תתני פחת עבר הנהר וחבריהם האפרסכים אשר בעבר הנהר. והוא שם אומה : (רלב"ג)

12 פְּתַגְמָא שְׁלַחוּ עֲלוּהֵי וְכַדְנָה פְּתִיב בְּגוּיָה לְדַרְיוֹשׁ מְלָכָא שְׁלָמָא כְּלָא : (ס)

רס"י עלוהי. אליו : וכדנה כתב בגויה. וכך היה כתוב בתוכה של אגרת

: שלמא כולא. כל השלום יהיה לו : (רס"ו)

מצודת דוד פתגמא. זהו הדבר אשר שלחו אליו וכזאת כתוב בה לדריוש המלך כל עניני השלום יהיה לו : (מצודת דוד)

רלבי"ג דבר שלחו אליו וכזאת כתוב בו לדריוש המלך כל השלום : (רלבי"ג)

[ח] יִדְיַע לְהוּא לְמַלְכָּא דִּי אֶזְלָנָא לְיְהוּד מְדִינְתָא לְבֵית אֱלֹהָא רַבָּא וְהוּא מְתַבְּנָא אַבּוּ גַלְל וְאָע מְתַשָּׁם בְּכַתְלִיא וְעַבִּידְתָּא דָּךְ אֶסְפְּרָנָא מְתַעַבְדָּא וּמְצַלַח בְּיַדְהֶם : (ס)

רס"י ידיע להוא למלכא. דבר ידוע יהיה למלך : די אזלנא. אשר הלכנו אל ארץ יהודה המדינה לבית אלוה הגדול : והוא מתבנא. והוא הבית בנוי : גלל. מרמר"א בלע"ז : ואע מתשם בכתליא. ועלים נתונים ומקומים בכתלים כדי להחזיק הבניין למען יעמוד ימים רבים : ועבדתא דך. ומלאכה זאת : אספרנא מתעבדא. מהרה היתה נעשית : אספרנא. אפנטומינס בלע"ז : ומלכא בידהום. והולכח מעקה זה בידיהם : (רס"י)

מצודת דוד ידיע. ידוע יהיה למלך אשר הלכנו למדינת יהודה לבית אלוה הגדול והוא נבנה מאבן שיש וגם קורות עצים משימים בהכתלים להיות מחוזק ביותר : **ועבדתא**. והמלאכה הזאת נעשית במהירות ומצלחת בידיהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון אספרנא. הוא ענין מהירות רב ואין לו דומה כי אם בזה הספר : (מצודת ציון)

רלבי"ג ידוע יהיה למלך כי הלכנו למדינת יהודה אל בית האלוה הגדול והוא נבנה אבן גלל (הוא מארמא"ר בלע"ז) ועץ מושם בכותלים והמלאכה הזאת במהרה נעשית ומוצלחת בידיהם : (רלבי"ג)

[ט] אֲדִין שְׂאֲלָנָא לְשַׁבִּיא אֶלְךָ כְּנִמָּא אֶמְרָנָא לְהֶם מִן שָׁם לְכֶם טַעַם בֵּיתָא דְנָה לְמַבְנִיָּה וְאֶשְׂרָנָא דְנָה לְשַׁכְלָלָה :

רס"י אדין. אז כשראינו הבניין שאלנו לזקנים האלה : כנמא אמרנא להום. כאשר נאמר בסמוך אמרנו אליהם : מן שם לכם. מי שם לכם דבר הבית הזה לבנותו וכתלים הללו ליסד : ואשרנא. בניין חומת לבנים :

(כ"ז)

מצודת דוד אדין. אז שאלנו להזקנים ההם העושים במלאכה : **כנמא**.
כאשר נאמר למטה כן אמרנו להם ממש בלשון הזה : **מן**. מי נתן לכם
גזרת אומר לבנות הבית הזה והחומה ההיא לגומרה ולכלותה : (מצודת
דוד)

רלבי"ג אז שאלנו לזקנים האלו כאשר נאמר אמרנו להם מי נתן לכם
רשות לבנות בית זה והכותלים לכוון : (רלבי"ג)

[י] ואף שמהתהם שאלנא להם להודיעו דיי נכתב שם גבריא דיי
בראשיהם : (ס)

רפ"י ואף שמהתהם. ואף שמותם של זונים ראשי הזנין שאלנו להם כדי
להודיעך : די נכתוב. אשר נכתוב שמות האנשים אליך : די בראשיהם.
אשר בעלמם וברשותם קמו לבנות הבית : (כ"ז)

מצודת דוד ואף. גם שמותיהם שאלנו להם להודיע לך ולתוספת ביאור
חוזר ומפרש : **די נכתב**. ר"ל אשר נכתוב אליך שם האנשים אשר
בראשיהם הם השרים שבהם : (מצודת דוד)

רלבי"ג ואף שמותיהם שאלנו להם להודיעך כדי שנכתוב שם האנשים
אשר בראש עושי המלאכה : (רלבי"ג)

[יא] וכןמא פתגמא התיבונא לממר אנחנא המו עבדוהי די אלה שמיא
וארעא וזנין בייטא די הווא בנה מקדמת דנה שנין שגיאן ומלך לישראל רב
בנה :
ושכללה :

רפ"י וכןמא פתגמא. כמו שנאמר הדבר : התיבונא. הסיבו לנו דבר :
אנחנו המו. אנחנו הם עצדיו של אלהי השמים והארץ : וזנין ביתא. ואנו
זנין הבית אשר היה בנוי קודם לכן שנים רבות : ומלך לישראל רב. ומלך
גדול שהיה לישראל הוא שלמה המלך בנה אותו ויסד אותו : (כ"ז)

מצודת דוד **וכנמא**. כהלשון אשר נאמר למטה כן השיבו אותנו דבר לאמר
: **אנחנא**. ר"ל וכה אמרו אנחנו המה עבדיו של אלהי השמים והארץ ולזה
בונים אנחנו את ביתו אשר היה בנוי מלפני זה שנים מרובים ומלך גדול
מישראל והוא שלמה הוא בנה אותו וגמרו והשלימו : (מצודת דוד)

רלבי"ג וכאשר נאמר השיבונו דבר לאמר אנחנו הם עבדי אלוה השמים והארץ ובונים ביתו אשר היה נבנה מקודם זה שנים רבות ומלך גדול בישראל בנה אותו. והוא שלמה : (רלבי"ג)

יב לָהּ מִן דֵּי הַרְגָזוּ אֶבְהַתְנָא לְאַלְהָ שְׁמִיָּא יְהֵב הִמּוּ בְיַד נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל (כסדיא) פִּסְדָּאָה וּבֵיתָה דָּנָה סִתְרָה וְעַמָּה הַגְּלִי לְבָבֶל : (ס)

רס"י להן. ועכשיו מפני אשר הכעיסו אבותינו לאלהי השמים מסר אותם ביד מלך צבל הכשדי והבית הזה החרב ואת העם הגלה לצבל : (רס"י)

מצודת דוד להן. רק על אשר הכעיסו אבותינו את אלהי השמים נתן אותם ביד נ"נ הכשדי ונתן את הבית הזאת ואת העם הגלה לבבל : (מצודת דוד)

רלבי"ג אך מפני שהכעיסו אבותינו אלהי השמים נתנם ביד נבוכדנצר מלך בבל הכשדי והרס ביתו ועמו הגלה לבבל : (רלבי"ג)

יג בָּרַם בְּשָׁנַת חֲדָה לְכוּרֶשׁ מֶלֶכָּא דֵּי בָּבֶל כּוּרֶשׁ מֶלֶכָּא שָׁם טָעַם בֵּית אֱלֹהָא דָּנָה לְפִנְא :

רס"י ברם. אך בשנת אחת לכורש מלך צבל אה כורש צדכר הזה לצנות הבית : (רס"י)

מצודת דוד ברם. אבל בשנת אחת לכורש מלך של בבל נתן המלך גזרת אומר לבנות את בית אלהים הזאת : (מצודת דוד)

רלבי"ג אך בשנת אחת לכורש מלך בבל כורש המלך צוה בית אלוה זה לבנות : (רלבי"ג)

יד וְאִף מְאִנְיָא דֵּי בֵּית אֱלֹהָא דֵּי דְהָבָה וְכִסְפָּא דֵּי נְבוּכַדְנֶצַּר הִנְפִּק מִן הַיְכָלָא דֵּי בִירוּשָׁלַם וְהִיבֵל הִמּוּ לְהַיְכָלָא דֵּי בָּבֶל הִנְפִּק הִמּוּ כּוּרֶשׁ מֶלֶכָּא מִן הַיְכָלָא דֵּי בָּבֶל וַיְהִיבוּ לְשִׁבְצָר שְׁמָה דֵּי פְחָה שְׁמָה :

רס"י ואף מאניא די בית אלהא די דהבה וכלי הקדש של כסף וזהב אשר הוציא נבוכדנצר מן ההיכל שבירושלים והוליכם להיכלו שצבל הוציא אותם כורש מהיכל מלך צבל ומסרם ליד שצבצר דניאל ששמו כך : והיכל המו. והוליד אותם :

הנפק המו. הוליא אותם : די פחה שמה. שהוא היה נסיא ופחת ונקרא
שמו פחה :

מצודת דוד ואף. גם הכלים של בית אלהים של זהב וכסף אשר ני"נ הוציא
מן ההיכל אשר בירושלים והביא אותם אל ההיכל של העבודת כוכבים
אשר בבבל : הנפק. הוציא אותם כורש מן ההיכל של בבל ומסרם לאיש
אשר שמו ששבצר אשר עשהו למושל : (מצודת דוד)

רלבי"ג וגם כלי בית האלהים של זהב וכסף אשר הוציא נבוכדנצר מהיכל
ירושלים והביא אותם להיכל בבל הוציאם כורש המלך מהיכל בבל
ונתנם לששבצר אשר שמהו פחת יהודה. והוא זרובבל : (רלבי"ג)

[טו] ואמר לה (אלה) אל מאנא שא אָזל אַחת המו בְּהִיכָלָא דִּי בִירוּשְׁלָם
וּבֵית אֱלֹהָא יִתְבָּנָא עַל אַתְרָה : (ט)

רש"י ואמר לה. וכך אמר לו כורש לשבצר אלה הכלים קח ולך והורד
אותם זהיכל אשר בירושלים וציתו של הקב"ה יהא בנוי על מקומו : (רש"י)

מצודת דוד ואמר לה. ואמר לו אלה הכלים קחם ולך והנח אותם בהיכל
אשר בירושלים ובית אלהים יבנה על מקומו הראשון : (מצודת דוד)

רלבי"ג ואמר לו שא אלו הכלים לך הורד אותם בהיכל ירושלים ובית
האלהים יבנה במקומו :

[טז] אָדִין שְׁשִׁבְצָר דִּדְ אֶתָא יְהֵב אֲשֵׁיא דִּי בֵית אֱלֹהָא דִּי בִירוּשְׁלָם וּמִן
אָדִין וְעַד קָעֵן מִתְבָּנָא וְלֹא שְׁלָם :

רש"י אדין. אז : שבצר דך. זה בא ונתן כתלי ציתו של הקב"ה אשר
בירושלים ומאז ועד עתה היה הבית בנוי ולא נגמר הבנין : (רש"י)

מצודת דוד אדין. אז ששבצר זה בא הנה ונתן היסוד של בית אלהים אשר
בירושלים ומן אז ועד עתה בנוים בו ולא נשלם עדיין : (מצודת דוד)

רלבי"ג אז זרובבל זה בא ונתן יסודות בית האלהים אשר בירושלים ומן
אז ועד עתה נבנה ולא נשלם :

[יז] וַיֵּלֶךְ הוּא עַל מַלְכָּא טַב וַתִּבְקַר בְּבֵית גְּנִזְיָא דִּי מַלְכָּא תַּמָּה דִּי בְּבַבְלָה הוּא אִיתֵי דִּי מִן כּוּרְשׁ מַלְכָּא שְׁמֵי טַעִים לְמַבְנֵי בֵּית אֱלֹהָא דְּדִי בִירוּשָׁלַם וְרַעוּת מַלְכָּא עַל דְּנָה יִשְׁלַח עֲלִינָא : (ס)

רס"י וּכְעַן. וְעַתָּה אִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב יִהְיֶה הַדָּבָר יָדוּעַ וּמְצוּקָר צְבִית גְּנִזוּ סָל מֶלֶךְ אֲשֶׁר קָם צְבָל : הוּא אִיתֵי. אִם יֵשׁ הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה אֲשֶׁר מִפִּי כּוּרְשׁ יֵלֵךְ דָּבָר לְבִנּוֹת בֵּית זֶה אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם : וְרַעוּת מַלְכָּא. לְאוּן הַמֶּלֶךְ עַל כּוּן יִשְׁלַח אֲלֵינוּ : עֲלִינָא. אֲלֵינוּ ע"כ מַכְתָּב הַאֲגָרַת אֲשֶׁר שְׁלַחוּ תַתְּנִי וְשִׁתָּר צוּנִי :

מצודת דוד וּכְעַן. וְעַתָּה אִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב ר"ל אִם רוּצָה הוּא בְּכַךְ : יִתְבַּקֵּר. יַחֲפֹשׂ בְּבֵית הָאוּצָר שֶׁל הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר שֶׁם בְּבַבְלָה : הוּא. אִם יֵשׁ זֹאת אֲשֶׁר מְכּוּרֵשׁ הַמֶּלֶךְ הוֹשֵׁם גּוֹזֵרֵת אוֹמֵר לְבִנּוֹת בֵּית אֱלֹהִים זֶה בִירוּשָׁלַם : וְרַעוּת. וְרוּצוֹן הַמֶּלֶךְ עַל זֹאת יִשְׁלַח אֲלֵינוּ ר"ל יֹאמֵר דַּעְתּוֹ אִם גַּם חִפְצוֹ בְּבִינֵי אוּן לֹא :

רלב"ג וְעַתָּה אִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב יִבְקַר בְּבֵית אֲשֶׁר גְּנִזֵי הַמֶּלֶךְ שֶׁם אֲשֶׁר בְּבַבְלָה אִם יִמְצָא אֲשֶׁר מְכּוּרֵשׁ הַמֶּלֶךְ יֵצֵא דָבָר לְבִנּוֹת בֵּית אֱלֹהִים זֶה בִירוּשָׁלַם וְרוּצוֹן הַמֶּלֶךְ עַל זֶה יִשְׁלַח לָנוּ : (רלב"ג)

עזרא פרק-ו

[א] בְּאֲדִינוּ דְּרִיגֵשׁ מַלְכָּא שְׁמֵי טַעִים וַיִּבְקְרוּ בְּבֵית סַפְרָיָא דִּי גְּנִזְיָא מְהַחֲתִין בְּבַבְלָה :

רס"י צֹאדִין. אִז כְּאֲשֶׁר הִגִּיעַ הַמַּכְתָּב לִיד דְּרִיגֵשׁ : קָם טַעִם. לֹא הַמֶּלֶךְ הַדָּבָר : וַיִּבְקְרוּ. וַיִּדְקוּ צְבִית הַסְּפָרִים שֶׁהָאוֹלָכוֹת מוֹנַחִים קָם צְבָל : (רס"י)

מצודת דוד בְּאֲדִינוּ. אִז דְּרִיגֵשׁ הַמֶּלֶךְ שֶׁם גּוֹזֵרֵת אוֹמֵר וַחֲפֹשׂוּ בְּבֵית הַסְּפָרִים אֲשֶׁר הָאוּצָרוֹת מוֹנַחִים שֶׁמָּה בְּבַבְלָה : (מצודת דוד)

רלב"ג אִז דְּרִיגֵשׁ הַמֶּלֶךְ צוּה וַיִּבְקְרוּ בְּבֵית הַסְּפָרִים שֶׁהָאוּצָרוֹת מוֹרִידִים שֶׁם בְּבַבְלָה :

[ב] וְהִשְׁתַּכַּח בְּאַחֲמַתָּא בְּבִירְתָּא דִּי בְּמַדֵּי מְדִינְתָּהּ מְגִלָּה חֲדָה וְכֹן פְּתִיב
בְּגִיחָה דְּכְרוּנָה : (פ)

רפ"י והשתכח באחמתא. ונמלא מכתב של מגילה אחת שם באחמתא כן
פתרו אנשי הפתרון שהוא כלי העשוי לאגרות ולגליונים ולספרים
והעמידוהו מגזרת חמת מים והאל"ף אשר בתיבה אינה עיקר כיתר המלין
אשר בשאר ל' ארמית : בצירתא. באותה בירה אשר במדי המדינה : וכן
כתיב. וכן היה כתוב בתוכה זכרון שלה : (רפ"י)

מצודת דוד והשתכח. ונמצא מגלה אחת בנאד של עור בארמון אשר
במדינת מדי כי לא נמצא בבבל וחפשו ומצאו במדי : וכן. וכה היה כתוב
בה זכרון שלה : (מצודת דוד)

מצודת ציון באחמתא. הוא מל' וחמת מים (בראשית כ"א) והוא נאד של
עור : מגלה. ספר : (מצודת ציון)

רלב"ג ונמצא בכלי עיר הבירה אשר במדי המדינה מגלה אחת וכן כתוב
בה דכרונה. אחשוב שהיה כתוב בה שהיא נכתבה לזכרון שדבר זה צוה
כורש המלך : (רלב"ג)

[ג] בְּשָׁנַת חֲדָה לְכוּרֶשׁ מְלָכָא פּוּרֶשׁ מְלָכָא שָׁם טַעַם בֵּית אֶלְהָא בִּירוּשָׁלַם
בִּירְתָּא וְתַבְנֵא אֶתֶר דִּי דְּבַחִין וְדַבְּחִין וְאֶשׁוּהִי מְסוּבְּלִין רוּמִיָּה אֲמִין שְׁתִּין
פְּתִיָּה אֲמִין :

רפ"י בית אלהא בירושלים. בבית אלהים בירושלים מה יהא עליו הבית
יצנה : אתר די לבחין. שהוא מקום שזבחים שם זבח : ואושוהי מסובלין.
וכותליו יהיו מיוסדין, כמו ואושיא יחיטו (לעיל) : רומיה אמין שתין. רום
הבית ששים אמה וששים אמה רחבו : (רפ"י)

מצודת דוד בשנת. בשנה אחת לכורש נתן המלך גזרת אומר על בית
אלהים אשר בירושלים אשר יבנה הבית שהוא מקום אשר זבחים שם
זבחים : ואושוהי. יסודי הבית יהיו מאבנים גדולות רבי הסבל והמשא :
רומיה. גובה הבית יהיה ששים אמות ורחבו ששים אמות : (מצודת דוד)

מצודת ציון מסובלין. ענין משא כבדה כמו והנושאים בסבל (נחמיה ד) :
(מצודת ציון)

רלב"ג בשנת אחת לכורש המלך כורש המלך צוה על דבר בית האלוה אשר בירושלים שביתו יבנה המקום שזובחים בו הזבחים וכותליו יהיו מקושרים וחזקים רומו ששים אמות רחבו ששים אמות : (רלב"ג)

[ד] נְדַבְכִין דִּי אֶבְן גָּלְל תִּלְתָּא וְנִדְבָדָּד דִּי אָע חֲדַת וְנִפְקְתָּא מִן בֵּית מִלְכָּא תִתִּיבָהב :

רס"י נדבכין. ל' כתלים וקירות הכתלים היו של אבן גלל, גלל מרמר"א שלע"ז : ונדבד. וכותל של עץ חדש מצפנים כענין בנין הבית אשר בנה שלמה : ונפקתא. והולאה לאורך הבית ולשאר דברים אשר לבית תנתן להם מבית המלך : (רס"י)

מצודת דוד נדבכין. שלשה שורות יבנה של אבני שיש ושורה אחת של עץ וכן בסדר הזה עד כלות הגובה כי בנין כזה מחוזק ביותר וכן נאמר בבנין שלמה שלשה טורים גזית וטור כרותות ארזים (מ"א ז) : ונפקתא. הוצאת הבנין ינתן מן בית המלך : (מצודת דוד)

מצודת ציון נדבכין. שורות ובדרז"ל קורין וכו' ובראש הנדבד (ברכות ט"ו) : (מצודת ציון)

רלב"ג טורי אבן גלל שלשה וטור עץ אחד וההוצאה מבית המלך תנתן : (רלב"ג)

[ה] וְאִף מְאִנֵּי בֵּית אֱלֹהֵא דִּי דְהָבָה וְכֶסֶף אִדְּי נְבוּכַדְנֶצַּר הִנְפִּק מִן הַיְכָלָא דִּי בִירוּשָׁלַם וְהַיְבֵל לְבָבֵל יִתְיַבֵּן וְיִהְיֶה לְהַיְכָלָא דִּי בִירוּשָׁלַם לְאַתְרָה וְתַחַת בְּבֵית אֱלֹהֵא : (ס)

רס"י ואף מאני. ואף כלי הקדש של בית האלהים של זהב וכסף אשר נבוכדנצר הוליח מן היכל שירושלים והוליכם לצבל : והיכל. אשר הוליד : יהתיבון. ינתנו : ויהד. ילך כל המעשה הזה להיכל אשר בירושלים למקומו : ותחת. ויהי מונח בציתו של הקב"ה : (רס"י)

מצודת דוד ואף מאני. אף כלי בית אלהים של זהב וכסף אשר הוציא ני"ן מן ההיכל אשר בירושלים והביא לבבל : יתיבון. ישיבו אותם להוליד אל ההיכל אשר בירושלים למקומם וינח בבית אלהים : (מצודת דוד)

רלב"ג וגם כלי האלהים של זהב וכסף אשר הוציא נבוכדנצר מהיכל

ירושלים והביא לבבל ישיבון וילך כל זה להיכל ירושלים למקומו ותוריד
בבית האלהים : (רלב"ג)

101 פֶּעַן תִּתְּנִי פַחַת עֶבֶר נְהַרָה שְׁתֵּר בּוֹזְנֵי וּכְנֻתְהוֹן אֶפְרָסְכָּיָא דִּי בְּעֶבֶר
נְהַרָה רַחִיקִין הוּוּ מִן תַּמָּה :

רס"י כען תתני וגו'. זו היא תשובה אשר השיב לריוש אל תתני ושתר
בזוני : די בעבר נהרה. ללך ארץ ישראל שהוא עבר הנהר לאותן שבצבל
: רחיקין הוו מן תמה. רחוקים תהיו משם מזנין בהמ"ק שלא תרפו ידי
עושי המלאכה : (רס"י)

מצודת דוד כען. עתה תתני וכי וחבריהם אשר בעבר הנהר היו רחוקים
מן שמה ר"ל הרחיקו מלבטל המלאכה : (מצודת דוד)

רלב"ג לכן תתני פחת עבר הנהר שתר בזוני וחבריהם האפרסכים אשר
בעבר הנהר היו רחוקים משם : (רלב"ג)

102 שְׁבִקוּ לְעֶבְדֵיךָ בֵּית אֱלֹהֵי דָךְ פַּחַת יְהוּדֵיָא וּלְשָׁבֵי יְהוּדֵיָא בֵּית אֱלֹהֵי
דָךְ בְּנוֹן עַל אֲתָרָה :

רס"י דך. זה : פחת יהודיא. שלטוני היהודים יעשו דבר זה : ולשבי
יהודיא. ולזקני היהודים אני מורה : בית אלהי דך. בית אלהים זה : (רס"י)

מצודת דוד שבקו. הניחו את עבודת בית אלהים הזאת : פחת. מושל
היהודים עם זקני היהודים יבנו בית אלהים זאת על מקומו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ולשבי. הלמ"ד הוא במקום את ור"ל ועם סבי : (מצודת ציון)

רלב"ג הניחו מלאכת בית אלוה זה לפחת יהודה ולזקני היהודים והם
יבנו על מקומו בית אלוה זה : (רלב"ג)

103 וּמְנֵי שִׁים טַעַם לָמָּא דִּי תַעֲבֹדוּן עִם שְׁבֵי יְהוּדֵיָא אֵלֶךְ לְמִבְּנֵי בֵּית
אֱלֹהֵי דָךְ וּמְנִכְסֵי מְלָכָּא דִּי מִדַּת עֶבֶר נְהַרָה אֶסְפְּרָנָּא נְפֻקְתָּא תְּהִיָּו
מִתִּיהָבָּא לְגַבְרֵיָּא אֵלֶךְ דִּי לָּא לְבִטְלָּא :

רס"י ומני שים טעם. וממני יהיה כווי זה : למא די תעבדון. לאותו בנין

המלאכה אשר תעשון עם זקני היהודים האלה לבנות ביתו של הקב"ה :
ומנכסי מלכא. מנכסי המלך יהיו עושים הבנין הזה : די מדת עבר נהרה.
מן המס של עבר הנהר אשר למלך, מדת מס כמו מנדה בלו והלך (לעיל
ד'). אספרנא. מהרה יבנה הבנין אספרנה איספלונטמנ"ט בלע"ז : נפקתא
תהוא מתיבא. הולאה תהיה ניתנת לאנשים האלה אשר לא יתבטלו
ממלאכתן :

מצודת דוד ומני. וממני הושם גזרת אומר מה אשר תעשו עם זקני
היהודים האלה : **למבנא.** לבנות בית אלהים זאת ר"ל שגם עוד תסייעו
להם בדבר הבנין : **ומנכסי.** ומרכוש המלך של המס מנדה הגבוי מאנשי
עבר הנהר : **אספרנא.** חיש מהר יהיה נתון הוצאת הבנין להאנשים האלה
אשר לא יבוטל המלאכה מחסרון הממון : (מצודת דוד)

רלב"ג וממני יצא דבר מה תעשו עם זקני יהודה אלה לבנות בית אלוה
זה ונכסי המלך ממנת המלך אשר בעבר הנהר במהרה ההוצאה (תהיה
נתונה) לאנשים האלה שלא תשבות המלאכה : (רלב"ג)

[ט] ומה חשחן ובני תורין ודכרין ואמרין לעלון לאלה שמיא חנטין מלח
חמר ומשח כמאמר כהנא די בירושלם להוא מתיהב להם יום ביום די
לא שלו :

רפ"י ומה חשחן. ומה שיהיו חוששין : ובני תורין. בני בקר ואילים וכבשים
לעולות לאלהי השמים : וחנטין. לסלתות. ומלח לקרבנות. ויין לנסכים.
ושמן למנחות כאשר יאמרו הכהנים אשר בירושלים יהי נתון להם דבר יום
ביומו : די לא שלו. בלא דיחוי שנ"ל דיסטורבי"ר בלע"ז : (רפ"י)

מצודת דוד ומה חשחן. ומה שצדיכים בני בקר ואילים וכבשים לעלות
לאלהי השמים וחטים ומלח ויין ושמן כפי השיעור אשר יאמרו הכהנים
אשר בירושלים יהיה נתון להם בכל יום ויום אשר לא תשגו ולא תשכחו
מלתת הכל :

מצודת ציון חשחן. כמו חוששין וכן לא חשחין אנחנא (דניאל ג) : **שלו.**
ענין משגה ושכחה כמו על השל (ש"ב ו') : (מצודת ציון)

רלב"ג ומה שצריכים לזה הבנין ובני תורים ואילים וכבשים לעולות
לאלהי השמים חטין מלח ושמן כמאמר הכהנים אשר בירושלים ינתן
להם יום יום בזולת שגגה : (רלב"ג)

[ג] די לְהוֹן מְהַקְרְבִין נִיחוּחִין לְאֵלָה שְׁמִיָּא וּמְצַלִּין לְחַיֵּי מַלְכָּא וּבְנוּהִי :

רפ"י די להון. למען אשר יהיו מקריבים ניווחים לאלהי השמים והיו מתפללים על חיי המלך ובניו : (רפ"י)

מצודת דוד די להון. אשר יהיו מקריבים הקרבנות לנחת רוח לאלהי השמים ולהיות מתפללין על חיי המלך ובניו : (מצודת דוד)

רלב"ג למען יקריבו ניווחי לאלהי השמים ויתפללו בעד חיי המלך ובניו : (רלב"ג)

[יא] ומני שים טעם די כל אַנְשׁ די יְהִשָּׁנָא פְּתִיגְמָא דְנָה יִתְנַסַּח אַע מִן בֵּיתָהּ וְזָקִיף יִתְמַחַא עֲלֵהּ וּבֵיתָהּ נָלוּ יִתְעַבֵּד עַל דְנָה :

רפ"י ומני שים טעם. וממני שים כווי וסימת דבר אשר כל אדם אשר יסנה דבר זה. יתנסח. יחרב עליו מביתו שיחרב ביתו, יתנסח כמו ונסחתם מעל האדמה (דברים כ"ח) : וזקיף יתמחא עלוהי. ועץ לתלותו יהא גבוה עליו שיתלה על העץ : וביתה נולו יתעבד. וביתו יעשה אשפה על כך : נולו. ענין טינוף ומחלואות : (רפ"י)

מצודת דוד ומני. וממני הושם גזרת אומר אשר כל איש אשר ישנה הדבד הזה : יתנסח. עונשו יהיה אשר יעקר עץ מן ביתו ולתלותו בו יושם ויתלו עליו והוא מדרך איום ואזהרה יתיר' שיהיה נתלה על העץ אשר יעקור מביתו : וביתה. וביתו יושם למקום נוול ואשפה בעבור זאת : (מצודת דוד)

מצודת ציון יתנסח. ענין עקירה כמו בית גאים יסח ה' (משלי ט"ו) : וזקיף. הוא העץ שתולין עליו ובדרז"ל דאית ליה זקיפתא וכו' זקיף ביניתא (ב"מ נ"ט) : יתמחא. יושם ובדרז"ל המחוהו אצל חנוני (שם קי"א) : (מצודת ציון)

רלב"ג וממני יצא דבר שכל איש ישנה [אשר] דבר זה יסירו עץ מביתו ועל העץ יתלה ביתו יעשה אשפה על זה : (רלב"ג)

[יב] וְאֵלֵהָא דִּי שְׁכָן שְׁמָה תַּמָּה יִמְגַר כָּל מְלָךְ וְעַם דִּי יִשְׁלַח יְדָה לְהַשְׁנִיחָה לְחַבְלָה בֵּית אֵלֵהָא דִּדְךָ דִּי בִירוּשָׁלַם אָנָה דְרִיּוּשׁ שְׁמַת טַעַם אֶסְפְּרָנָא יִתְעַבֵּד :

(פ)

רפ"י ואלהא די שכן שמייה. והאלהים אשר שכן שמו שם : ימגר. ימגר ויפגר כל אותו מלך וכל אותו עם אשר ישלח ידו להחריב ולהשחית ביתו זה של ה' אשר בירושלים : שמת טעם. שמתיו ליווי דבר זה אשר יעשה הבנין מהרה עד כאן תשובתו של דריוש : (רפ"י)

מצודת דוד **ואלהא**. האלהים אשר ישכין את שמו שמה הוא יפיל כל מלך ועם אשר ישלח ידו לשנות דברי להשחית בית אלהים זה אשר בירושלים : **אנא**. אני דריוש שמתו גזרת אומר חיש מהר יעשה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ימגר**. ענין הפלה כמו וכסאו לארץ מגרת (תהלים פ"ט) : (מצודת ציון)

רלב"ג והאלוה אשר שכן שמו שם יפיל כל מלך ועם [אשר] ישלח ידו לשנות ולהשחית בית אלוה זה אשר בירושלים אני דריוש צויתי מהרה יעשה : (רלב"ג)

יג אֲדִין תִּתְּנִי פַחַת עֵבֶר נְהַרָה שְׁתֵּר בּוֹזְנֵי וּכְנֻתָהוֹן לְקַבֵּל דֵּי שְׁלַח דְּרִיּוֹשׁ מְלָכָא קְנִמָא : אֲסִפְרִנָא עֲבָדוּ :

רפ"י כנמא. כאשר נאמר : אספרנא עצדו. מהרה עשו : (רפ"י)

מצודת דוד **אדין**. אז : **תתני וגו'**. וחבריהם בעבור הדברים אשר שלח דריוש המלך כאשר אמרנו לזה חיש מהר עשו דברו : (מצודת דוד)

רלב"ג אז תתני פחת עבר הנהר שתור בוזני וחבריהם מפני ששלח דריוש המלך כאשר אמרנו מהרה עשו מאתו : (רלב"ג)

יד וְשָׁבִי יְהוּדִיָא בְּנִין וּמִצְלָחִין בְּנְבוּאָת חֲגִי (נביאה) נְבִיא וּזְכָרְיָה בֵּר עֲדוּא וּבְנֵי וְשָׁכְלוּ מִן טַעַם אֶלֶּה יִשְׂרָאֵל וּמִטַּעַם פּוֹרֵשׁ וְדְרִיּוֹשׁ וְאַרְתַּחְשֶׁשְׁתָּא מְלִךְ פָּרַס :

רפ"י ושבי יהודיא. וזקני היהודים היו בונים ומלחיחין במלכתן כנבואת חגי וזכריה ובנו ויסדו את הבנין מן כווי של אלהי ישראל ומרשות כורש מלך פרס הראשון אשר הוחל יסוד הבנין בימיו ומרשות דריוש זה מלך פרס : וירתחשתא. הוא דריוש ונקרא ארתחששתא ע"ש המדינה והמלכות כי כל מלכי פרס היו נקראים כך כאשר כל מלכי מצרים נקראים

מצודת דוד ו**שבי**. וזקני היהודים בנו והצליחו כאשר ניבא חגי וכו' : **ובנו**. התחילו לבנות וגמרו הבנין מן גזרת אומר של אלהי ישראל אשר צוה ע"י הנביאים : **ומטעם**. מגזרת אומר של כורש הנותן רשות מתחלה לבנות הבית ומגזרת אומר של דריוש הפרסי שהיה מחזק דברי כורש : **וארתחששתא**. הוא דריוש הפרסי והוא שם כנוי לכל מלכי פרס כמו פרעה למצרים והדומים : (מצודת דוד)

רלב"ג וזקני יהודה בונים ומצליחים בנבואת חגי הנביא וזכריה בן עדוא ובנו וכוננו מטעם אלהי השמים ומטע כורש ודריוש בנו בית ה' כמו שזכרה צואתם בזה המקום. ומטעם ארתחששתא מלך פרס בנו חומת ירושלים כמו שיזכר אחר זה. והוא היה גם כן נקרא דריוש אם היה אמת מה שסופר כי אלכסנדר נצח דריוש ולקח מלכותו. וידמה כי מאחשורוש לא השיגו שום דבר מבבנין ירושלים ובבנין בית המקדש. ואל תתמה איך היה זה עם גדולת מרדכי כי לא היה אחשורוש אחר זה זמן ארוך כי כל זמן מלכותו היה ארבע עשרה שנה ובשנת שתיים עשרה למלך אחשורוש היתה גדולת מרדכי בבית המלך. ואפשר עוד שלא יכול מרדכי להשיג זה ממנו : (רלב"ג)

[טו] וְשִׁיצִיא בֵּיתָהּ דְּנָה עַד יוֹם תְּלָתָהּ לִירַח אֶדְרָר דִּי הִיא שְׁנַת שֵׁת לְמַלְכוּת דְּרִינֹשׁ : **מלפא** : **(פ)**

כ"ז וְשִׁיצִיא. ביתה דנה. וסוף תשלום בית זה היה עד יום שלישי לחדש אדר שהיא שנת שש לדריוש המלך ונמלא בנין הבית היה ד' שנים : (כ"ז)

מצודת דוד ו**שיציא**. גמר תשלום בנין הבית הזה נתאחר עד יום השלישי לחדש אדר אשר היא בשנת הששית למלכות דריוש : (מצודת דוד)

מצודת ציון ו**שיציא**. ענין גמר והשלמה כי כאשר כלו (בראשית מ"ג) ת"א כד שציאו : (מצודת ציון)

רלב"ג ו**ונשלם** בית זה עד יום שלישי לירח אדר בשנת שש למלכות דריוש המלך : (רלב"ג)

[טז] וְעִבְדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל פְּהֶנְיָא וְלִוְיָא וְשָׂאָר בְּנֵי גְלוּתָא חֲנֻכַּת בֵּית אֱלֹהָא דְּנָה : **בְּחֻדָּה** :

מצודת דוד ו**עבדו**. ובני ישראל והכהנים והלויים ושאר בני הגולה הם

הנתינים ובני עבדי שלמה כולם עשו חנוכת בית אלהים זה בשמחה :
(מצודת דוד)

מצודת ציון חנכת. התחלת דבר מה לעמוד בה משם והלאה נקרא חנוך
בלשון המקרא : (מצודת ציון)

רלבי"ג ויעשו בני ישראל הכהנים והלויים ושאר בני הגלות חנכת בית
האלהים הזה בשמחה : (רלבי"ג)

[יז] וְהִקְרַבּוּ לְחַנֵּכַת בַּיִת אֱלֹהֵי דָגָה תּוֹרִין מְאָה דְכָרִין מְאִתִּין אִמְרִין
אַרְבַּע מְאָה וְצַפִּירֵי עֵזִין (לחטיא) לְחַטָּאָה עַל כָּל יִשְׂרָאֵל תְּרִי עֵשֶׁר לְמַנִּין
שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל :

רס"י והקריבו לחנוכת. הקריבו לחנוכת בית זה קרצנות הללו והוראת
שעה היתה : (רס"י)

מצודת דוד תורין. פרים : דכרין. אילים : אמרין. כבשים : וצפירי. ושעירי
עזים לחטאת בעבור כל ישראל עם שלא חזרו בבית שני כ"א יהודה
ובנימין : למנין. לפי מספר שבטי ישראל וארז"ל שהיתה הוראת שעה כי
אין חטאת באה בנדבה : (מצודת דוד)

רלבי"ג ויקריבו לחנוכת בית האלהים זה שורים מאה אילים מאתים
כבשים ארבע מאות שעירי עזים לחטאות על כל ישראל שנים עשר
למספר שבטי ישראל : (רלבי"ג)

[יח] וְהִקְיִמוּ כְהֻנֵּיָא בְּפִלְגֵתְהוֹן וְלִנְיָא בְּמַחְלַקְתְּהוֹן עַל עֲבִידַת אֱלֹהֵי דִי
בִירוּשָׁלַם כְּכַתָּב סִפְר מִשָּׁה : (פ)

רס"י והקימו כהניא בפלוגתהון. שהיו הכהנים חלוקים צעודתם ולוי
צמקמות' : (רס"י)

מצודת דוד והקימו. שהעמידו את הכהנים והלויים כפי מחלקותם
למשמרות על עבודת אלהים אשר בירושלים כפי אשר כתב בספר תורת
משה הכהנים לעבודת המזבח והלויים לדבר בשיר : (מצודת דוד)

מצודת ציון בפלוגתהון. ענין חלוקה : (מצודת ציון)

רלבי"ג ויקימו הכהנים במשמרותם והלויים במחלקותם על עבודת
האלהים אשר בירושלים ככתוב בספר משה : (רלבי"ג)

[יט] וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי הַגּוֹלָה אֶת הַפֶּסַח בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן :

רש"י את הפסח. עכשיו עשו יסראל את הפסח זי"ד בניסן זה הבח אחר
אדר זה שהוסלם הזנין זו : (רש"י)

מצודת דוד בני הגולה. ר"ל השבים מן הגולה : (מצודת דוד)

רלב"ג ויעשו בני הגולה את הפסח וגוי. אמר כי הטהרו הכהנים והלויים
כאחד כלם טהורים ולזה יכלו כלם לעשות הפסח בארבעה עשר וזה כי
הטמא לנפש נדחה לפסח שני כמו שנתבאר בפרשת בהעלותך : (רלב"ג)

[כ] כִּי הִטְהָרוּ הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם כָּאֶחָד כָּלֶם טְהוֹרִים וַיִּשְׁחֲטוּ הַפֶּסַח לְכָל
בְּנֵי הַגּוֹלָה וְלֶאֱחִיָּהֶם הַכֹּהֲנִים וְלָהֶם :

רש"י ולהם. ולענאם : (רש"י)

מצודת דוד הטהרו. טבלו לטומאתן : כאחד. כאיש אחד המטהר עצמו
שכולו טהור כן היו כולם טהורים : וישחטו. הלויים שחטו לצורך בני
הגולה ולצורך הכהני אחיהם מבני לוי ולצורך עצמן : (מצודת דוד)

[כא] וַיֹּאכְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל הַשִּׁבְיִים מִהַגּוֹלָה וְכָל הַנְּבִדָל מִטּוֹמְאֵת גּוֹי הָאָרֶץ
אֲלֵהֶם לְדָרֶשׁ לִיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל :

רש"י וכל הנבדל. הם הגרים שנבדלו מטומאת העבוד' כוכבים לידבק
ביסראל :

מצודת דוד ויאכלו. מן הפסח : וכל הנבדל מטומאת וכו'. אלו הגרים
שנבדלו מטומאת העכו"ם להתחבר אל ישראל לדרוש לה' כמותם :
(מצודת דוד)

רלב"ג וכל הנבדל מטומאת גויי הארץ אליהם. ידמה שנבדלו רבים
מהגולים מטומאת הגוים לעלות לירושלים ולפי שרבים מהגולים היו
תחת מלך אשור מגלות עשרת שבטים ומגלות יהודה אמר שכבר הסב ה'
יתי לב מלך אשור עליהם. וידמה שכבר קרא דריוש מלך אשור כי הוא
היה מולך על מלך אשור : (רלב"ג)

[כב] וַיַּעֲשׂוּ חַג מִצּוֹת שִׁבְעַת יָמִים בְּשִׂמְחָה כִּי שִׂמְחָה יְהוּה וְהִסֵּב לֵב מְלֶכֶד
אֲשׁוּר עֲלֵיהֶם לְחֹזֶק יְדֵיהֶם בְּמִלְאֶכֶת בַּיִת הָאֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: (פ)

כז"י והסב לב מלך אשור עליהם. והקצ"ה הסב לב מלך אשור על ישראל
היושבים בממסלתו בארץ אשור להחזיקם ולסייע במלאכת הבנין: (כז"י)

מצודת דוד **מלך אשור**. הוא דריוש שמלך גם באשור אשר היתה לפניו
ראש לכל הממלכות עד בוא נ"נ ולקח המלוכה לבבל: **עליהם**. לטובה
עליהם: **לחזק ידיהם במלאכת בית האלהים**. בתת להם הוצאות הבנין
והעזר מהאויב המבטל המלאכה: (מצודת דוד)

מצודת ציון **והסב**. מל' סבוב ור"ל הטה ופנה: (מצודת ציון)

עזרא פרק-ז

[א] וְאַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּמַלְכוּת אֲרִתַּחֲשֶׁתָּא מְלֶכֶד פָּרַס עֶזְרָא בֶן שִׁרְיָה
בֶּן עֶזְרָיָה בֶּן חֶלְקִיָּה:

כז"י ואחר הדברים האלה. של בנין הבית: ארתחשסתא. הוא דריוש:
(כז"י)

מצודת דוד **ואחר וגו'**. אחר כלות הבנין: **במלכות וגו'**. ר"ל היה במלכות
וכו': **עזרא**. ארז"ל שהוא מלאכי ויחסו עד אהרן ולקצר דלג כמה דורות
ממה שחושב בדה"א: (מצודת דוד)

[ב] בֶּן שְׁלוֹם בֶּן צְדוּק בֶּן אַחִיטוֹב: **[ג]** בֶּן אֶמְרָיָה בֶּן עֶזְרָיָה בֶּן מְרִיּוֹת:
[ד] בֶּן זְרַחְיָה בֶּן עֲזִי בֶן בְּקִי: **[ה]** בֶּן אֲבִישׁוּעַ בֶּן פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן
הַכֹּהֵן הַרִאשׁוֹן:

מצודת דוד **הכהן הראש**. ראשון להכהנים: (מצודת דוד)

[ו] הוּא עֶזְרָא עֶלְיָה מִבְּבֶל וְהוּא סִפְר מְהִיר בְּתוֹרַת מֹשֶׁה אֲשֶׁר נָתַן יְהוּה
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן לוֹ הַמֶּלֶךְ כִּי יְהוּה אֱלֹהֵיו עָלָיו כָּל בְּקִשְׁתּוֹ: (פ)

כ"ז ויתן לו המלך. דריוש : כי ה' אלהיו עליו. כאשר אה הקב"ה עליו ומקרא מסורס הוא ויתן לו המלך כל בקשתו כי ה' אלהיו עליו ואמרו
רז"ל עזרא הוא מלאכי : (כ"ז)

מצודת דוד ויתן לו וכו'. הוא הפוך כאלו אמר ויתן לו המלך כל בקשתו
כיד ה' וכו' ר"ל כמו שהיה עליו כח ה' ליתן חנו בעיני המלך : (מצודת דוד)

מצודת ציון סופר. ר"ל חכם ובדרז"ל סופר מברך ובור יוצא (ברכות מ"ה)
: מהיר. הוא הפוך מן קשה ההבנה : (מצודת ציון)

רלב"ג והוא סופר מהיר בתורת משה. אחשוב כי הרצון בסופר. מונה.
והרצון בזה שכבר היה מונה במהירות חלקי הפותר אשר אפשר שיפלו
בכונת דבר מדברי התורה. גם היה מונה במהירות הראיות אשר
יקימו דעת מאלו ויברור בזה האופן הצודק מהם נבלתי צודק. גם היה
מונה במהירות כונות התורה וחלקיה ומפני אלו הסבות קרא אותו סופר
דברי מצות ה' וחקיו : (רלב"ג)

[ז] ויעלו מבני ישראל ומן הכהנים והלויים והמשוררים והשערים
והנתינים אל ירושלים בשנת שבע לארתחשסתא המלך :

כ"י בשנת שבע. היא שנה אחר תשלום הבית : לאתחשסתא. הוא דריוש
:

מצודת דוד ויעלו וכו'. מלבד מה שעלו בראשונה עם זרובבל וכו' עלו שוב
עם עזרא : (מצודת דוד)

מצודת ציון והשוערים. שומרי השערים. והנתינים. הגבעונים. (יב) גמיר.
כולה כי כליל תקטר (ויקרא ו) ת"א גמיר מתסק : (מצודת ציון)

רלב"ג ומן הכהנים והלויים והמשוררים והשוערים. הנה המשוררים
והשוערים הם לויים וזה מבואר מדברי תורה. והנתינים. הם הגבעונים כי
היו נתונים לעבודת בית האלהים : (רלב"ג)

[ח] ויבא ירושלים בחדש החמישי היא שנת השביעית למלך :

כ"י בחדש החמישי. הוא חדש אב כי באחד לחודש ניסן אותו היום היתה

תחלת עלייתם מצבל וזאחד לחדש אז באו לירושלים : (רס"י)

[ט] כִּי בָּאָחַד לַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן הוּא יָסֵד הַמַּעֲלָה מִבָּבֶל וּבָאָחַד לַחֲדָשׁ הַחֲמִישִׁי בָּא אֶל יְרוּשָׁלַם כִּי־ד אֱלֹהֵיו הַטּוֹבָה עָלָיו :

רס"י יסוד המעלה. יסוד תחלת העליה : כיד אלהיו. כאשר הכליחו יד הקב"ה שהיתה ידו טובה עליו להכליחו בדרכיו : (רס"י)

מצודת דוד יסוד המעלה. התחלת העליה מבבל והושאל מהתחלת הבנין אשר היסוד הוא התחלה לה : כיד. ר"ל מיהר בדרך מהלכו כמו שהיה עליו כח אלהיו אשר היא טובה עליו : (מצודת דוד)

רלב"ג כי באחד לחדש הראשון וגו'. ר"ל הנה באחד לחדש הראשון היה מיוסד המעלה מבבל כי אז התחילה לצמח לו כי אז התקרב אל המלך ארתחששתא והכירו הוא ויועציו מעלתו ובמעט זמן השיג מהמלך לבא אל ירושלים בזה מהמעלה והחסד שהשיג מהמלך מפני יד אלהיו הטובה עליו להשגיח בו בזה האופן והיתה הסבה בזה כי עזרא הכין לבבו לדרוש את תורת ה' ולעמוד על כוונותיה ולעשות מה שימשך ממנה גם הכין לבבו ללמד לישראל חק ומשפט והיה מזכה את הרבים ולזה הגיע אליו זה החסד :

[י] כִּי עָזְרָא הָכִין לְבָבו לְדָרוֹשׁ אֶת תּוֹרַת יְהוָה וְלַעֲשׂוֹת וּלְלַמֵּד בְּיִשְׂרָאֵל חֶק וּמִשְׁפָּט :

רס"י כי עזרא וגו'. ועל כן הלך והכליח בדרכו שהרי עזרא הכין לבבו וגומר נותן טעם לדבריו : (רס"י)

מצודת דוד כי עזרא הכין וגו'. ולזה היה עליו יד אלהיו לטובה : (מצודת דוד)

[יא] וְזֶה פְּרָשָׁנוּ הַנִּשְׁתָּנוֹן אֲשֶׁר נָתַן הַמֶּלֶךְ אֲרִתְחַשְׁתָּא לְעָזְרָא הַכֹּהֵן הַסֹּפֵר סֹפֵר דְּבָרֵי מִצְוֹת יְהוָה וְחֻקָּיו עַל יִשְׂרָאֵל : (פ)

רס"י וזה פרשגן הנשתוון. וזה פתשגן הכתב : וחקיו על ישראל. ואת חקיו אשר אלה על ישראל לשמרם : (רס"י)

מצודת דוד פרשגן. זהו סדור טופס הדברים המפורשים אשר נתן וכו' :
סופר. מתחכם ומשכיל דברי מצות ה' וחוקיו אשר צוה על ישראל :
(מצודת דוד)

רלב"ג פרשגן הנשתון. פתשגן הכתב : (רלב"ג)

[יב] ארתחשסתא מלך מלכיא לעזרא כהנא ספר דתא די אלה שמיא גמיר
וכענת :

רפ"י ספר לתא. ספר תורה : גמיר וכענת. ספיקא היא בידו : (רפ"י)

מצודת דוד ארתחשסתא. וזהו דברי הכתב אני ארתחשסתא מלך על כל
המלכים נותן זה הכתב לעזרא הכהן חכם בדת התורה של אלהי השמים
: גמיר וכענת. ר"ל להראות לאנשי ממשלתו עד כולם וליושבי כענת
שהוא העיר המטרפולין : (מצודת דוד)

רלב"ג גמיר וכענת, הנה הרצון באמרו גמיר. למד. וזה מפורסם בלשון
התלמוד. והרצון באמרו וכענת. כמו וכען. והרצון בו ועתה. והרצון בו
בעת הזאת. כי שרש עת הוא ענת. ארתחשסתא מלך המלכים לעזרא
הכהן סופר תורת אלוה למד. ועתה : (רלב"ג)

[יג] מני שים טעם די כל מתנדב במלכותי מן עמה ישראל וכהנוהי ולניא
למקה לירושלם עמך : יקד :

רפ"י מני שים טעם. ממני יולא הרשות כי כל אקר נדבה רוחו אותו מן
ישראל מן הכהנים והלויים ללכת לירושלים ילכו עמך : (רפ"י)

מצודת דוד מני. ממני הושם גזרת אומר אשר כל המתנדב ומתרצה
במלכותי מן עם ישראל וכהניו והלויים ללכת לירושלים ילך עמך ולא
יעכבו מי : (מצודת דוד)

מצודת ציון מתנדב. ענין רצון כי כל המתנדב מתנדב בדצון : (מצודת ציון)

רלב"ג ממני יצא דבר אשר כל מתנדב במלכותי מעם ישראל וכהניו ולוייו
ללכת ירושלים ילך : (רלב"ג)

[יד] כל קבל די מן קדם מלכא ושבעת יעטהי שליח לבקרא על יהוד
ולירושלם בדת אלהי די בידך :

רס"י כל קבל. בצביל כך מאת המלך ושבעת יועציו רואי פני המלך אתה
שלוח : ושבעת יעטוהי. ושבע יועציו הם שבעה רואי פני המלך : לזקרה
על יהוד. כדי לדרוש ולזדוק על היהודים אשר בירושלים אם הם עסוקים
בתורתו של הקב"ה אשר בידך : (רס"י)

מצודת דוד כל קבל. בעבור אשר מלפני המלך ושבעת יועציו נשלח לחפש
ולדרוש על אנשי יהודה ואנשי ירושלים אם זהירים הם בדת תורת
אלהיך אשר בידך : (מצודת דוד)

רלב"ג כי מלפני המלך ושבעת יועציו שולח לבקר על יהודה ולירושלים
בתורת אלהיך אשר בידך : (רלב"ג)

טו ולהיבלה כסף ודחב די מלפא ויעטוהי התנדבו לאלה ישראל די
בירושלים משפנה :

רס"י ולהיבלה. ולהוליך כסף וזהב של המלך ויועציו אשר התנדב לאלהי
ישראל לתקן ביתו אשר משכנו וזיתו בירושלים : (רס"י)

מצודת דוד ולהבלה. ולהביא כסף וזהב אשר המלך ויועציו התנדבו לאלהי
ישראל אשר משכן כבודו בירושלים : (מצודת דוד)

רלב"ג ולהביא כסף וזהב אשר המלך ויועציו התנדבו לאלהי ישראל אשר
בירושלים משכנו : (רלב"ג)

טז וכל כסף ודחב די תהשפח בכל מדינת בבל עם התנדבות עמא וכהניא
מתנדבין לבית אלהים די בירושלים :

רס"י וכל כסף ודהב. וכל נדבת כסף וזהב אשר תמלא במדינת צבל עם
שאר נדבת העם והכהנים אשר מתנדבים לביתו של הקב"ה אשר בירושלים
תוליד הכל לירושלים : (רס"י)

מצודת דוד די תהשכת. אשד תמצא בכל מדינת בבל מנדבת העובדי
כוכבים : עם התנדבות. עם נדבות העם והכהנים אשר נדבו לבית
אלהיהם אשר בירושלים : (מצודת דוד)

רלב"ג וכל כסף וזהב אשר תמצא בכל מדינת בבל עם נדבת העם והכהנים מתנדבים לבית אלהיהם אשר בירושלים : (רלב"ג)

[יז] כָּל קָבֵל דָּנָה אֲסַפְרָנָא תִקְנָא בְּכִסְפָּא דָּנָה תְּנֹרִין דְּכָרִין אֲמַרִין וּמְנַתְתְּהוֹן וְנִסְפִּיהוֹן וְתִקְרַב הֵמוּ עַל מְדַבְחָה דִּי בֵּית אֱלֹהִים דִּי בִירוּשָׁלַם :

רס"י כל קבל דנה. ונשכיל כך של עבודות המקדש מהרה תקנה כסף זה בקר ואילים וכבשים וזבחים ומנחות ונסכי' ותקריבם על המזבח של הקב"ה : (רס"י)

מצודת דוד כל קבל. בעבור זאת כי ירבו הכסף לזה חיש מהר תקח בכסף זה פרים אילים וכבשים וסולת למנחתם ויין לנסכיהם ותקריב אותם על מזבח של בית אלהיכם אשר בירושלים : (מצודת דוד)

רלב"ג לזה מהר קנה בכסף זה תורים אילים וכבשים ומנחתם ונסכיהם ותקריבם על מזבח בית אלהיכם אשר בירושלים : (רלב"ג)

[יח] וְמָה דִּי (עליך) עֲלֹךְ וְעַל (אחיד) אַחִיד יִיטַב בְּשָׂאָר פְּסָפָא וְדַהְבָּה לְמַעַבְד פְּרָעוֹת אֱלֹהִים תַּעֲבֹדוּן :

רס"י ומה די עלך. ואשר ייטיב לך ולאחיד במותר הכסף והזהב לעשות כראונו של הקב"ה תעשו : (רס"י)

מצודת דוד ומה די. ומה אשר ייטב עליך ועל רעידך לעשות במותר הכסף והזהב : כרעות. כרצון אלהיכם תעשון בהם ר"ל לדבר מצוה תתנוהו בדבר אשר ייטב בעיניכם : (מצודת דוד)

רלב"ג ומה שייטב בעיניך ובעיני אחיד בשארית הכסף והזהב כרצון אלהיכם תעשו : (רלב"ג)

[יט] וּמֵאֲנִיא דִּי מְתִיחְבִּין לָךְ לְפָלְחוֹן בֵּית אֱלֹהִין הַשְּׁלֵם קָדָם אֱלֹהֵי יְרוּשָׁלַם :

רס"י ומאניא. וכלים הנתונים לך לעבודתו של הקדוש צרוך הוא שלם לפני הקב"ה בירושלים : (רס"י)

מצודת דוד ומאניא. והכלים אשר נתונים לך לעבודת בית אלהיך : השלם.

תן כולם בשלימות לפני אלהי ירושלים ר"ל בבית ה' : (מצודת דוד)

רלב"ג והכלים הנתנים לך לעבודת בית אלהיך הביא לפני אלהי ירושלים : (רלב"ג)

ב וישאר חשחות בית אלהיך די יפל לך למנתן תנתן מן בית גנזי מלפא :

רס"י ושאר חשחות. ושאר כריכות שתלטרך לביתו של הקב"ה לקנות אסר יהיה לך ליתן הדמים תתן מאוכר המלך : (רס"י)

מצודת דוד ושאר חשחות. ושאר צורך בית אלהיך אשר ינטה עליך ליתן ר"ל אשר ישאלו ממך. תנתן. יהיה נתון מן בית אוצר המלך : (מצודת דוד)

מצודת ציון השהות. כמו חששות והוא ענין צורך : יפל. ענין נטיה ודוגמתו כי יפול לא יוטל (תהלים ל"ז). (כב) : בתין. שם מדת הלח והיא ג' סאין : (מצודת ציון)

רלב"ג ושאר מה שיצטרך לבית אלהיך שיזדמן לך לתת תתן מבית גנזי המלך : (רלב"ג)

כא ומני אנה ארתחשסתא מלפא שים טעם לכל גזבריא די בעבר נהרה די כל די ישאלנכון עזרא כהנה ספר דתא די אלהי שמיא אספרנא יתעבד :

רס"י ומני אנה. וממני אני דריוס המלך יואל כיווי ורקות לכל הגזברים אסר בעז' הנהר ללד א"י המקבלים מסים שלי מן העובדי כוכבים אסר כל דבר שישאל מכם עזרא הכהן סופר התורה של הקב"ה מהרה יעשה שלא יעכבו את שאלתו עד מאה ככרים של כסף לקנות קרבנות ומאה כורי חטין למנחות ועד מאה מדות יין לנסכים ומאה (מדות) של שמן לבלול מנחות ומלח לקרבנות כענין שנא' (ויקרא ב') וכל קרבן מנחתך במלח : תמלח : (רס"י)

מצודת דוד ומני. וממני אני ארתחשסתא המלך הושם גזרת אומר לכל הפקידים אשר בעבר הנהר : די כל. אשר ישאל מכם עזרא הכהן החכם בתורה של אלהי השמים חיש מהר יעשה : (מצודת דוד)

רלב"ג וממני אני ארתחששתא המלך יצא דבר לכל הפקידים אשר בעבר הנהר שכל אשר ישאל מכם עזרא הכהן סופר תורת אלוה השמים מהרה

[כב] עד כֶּסֶף פְּכָרִין מָאָה וְעַד חֲנֻטִין פְּרִין מָאָה וְעַד חֲמֹר בִּתְיִין מָאָה וְעַד בִּתְיִין מִשַּׁח מָאָה וּמִלַּח דִּי לָא כְּתֹב :

רס"י די לא כתב. ומלח שאין כתוב בו מדה יתנו ככל הלכך : (רס"י)

מצודת דוד עד כסף. ר"ל אף אם ירבה לשאול עד ק' ככר כסף ועד ק' כורים חטים ועד ק' בתים יין ועד ק' בתים שמן : ומלח. ר"ל ומלח מה שישאל אשר אין דרך לכתוב דבר קצוב על כי הוא דבר זול וכאומר מלח תנו כל מה שירצו : (מצודת דוד)

רלב"ג עד כסף מאה ככרים ועד חטין מאה ככרים ועד מדות יין מאה ועד מדות שמן מאה ומלח אשר לא כתוב : (רלב"ג)

[כג] כָּל דִּי מִן טַעַם אֱלֹהִי שְׂמִיָּא יִתְעַבֵּד אֲדַרְזָא לְבֵית אֱלֹהִי שְׂמִיָּא דִּי לְמָה לְהוֹא קֶצֶף עַל מַלְכוּת מַלְכָּא וּבְנוּהִי :

רס"י כל די מן טעם. כל אשר יהיה מרקותו של הקב"ה וליוויו יעשה בזריזות בחותם המלך לביתו של הקב"ה : אדרזא. חותם בלשון ערבי : די למה להוא. אשר למה יהיה קצף על מלכות המלך ובניו ועל כן יתנו הגזברים כל ארכי הבית : (רס"י)

מצודת דוד כל די. כל אשר הוא מן גזרת אומר של אלהי השמים יעשה בזריזות לבית אלהי השמים : די למה. אשר למה יהיה קצף מה' על מלכות המלך ובניו בעבור התעצלות צורך הבית : (מצודת דוד)

מצודת ציון אדרזא. הוא ענין זריזות ואין לו דומה : (מצודת ציון)

רלב"ג כל זה מטעם אלהי השמים יעשה בזריזות לבית אלהי השמים אשר למה יהיה קצף על מלכות המלך ובניו : (רלב"ג)

[כד] וְלָכֶם מְהוֹדְעִין דִּי כָּל פְּהִנְיָא וְלִגְיָא זְמַרְיָא תְּרַעְיָא נְתִינְיָא וּפְלַחִי בֵּית אֱלֹהִי דְנָה מְנַדָּה בְּלוּ וְהִלְדוּ לָא שְׁלִיט לְמַרְמָא עֲלֵיהֶם :

רס"י ולכום מהודעין. ולכום אנו מודיעים אשר כל הכהנים והלויים

המשוררים והשוערים והנתינים שהם חוטבי עלים ושואבי מים למזבח ועובדים בצית זה של הקב"ה לא יסלוט אדם עליהם להסליך עליהם מס וכסף גולגולת אלא יהיו בני חורין מעבודת המלך : (רס"י)

מצודת דוד ולכום. אתם הפקידים על המס מודיע אני לכם אשר כל הכהנים והלויים המשוררים והשוערים הנתינים ועובדי עבודת בית אלהים זה : **מנדה וגו'.** מיני המסי האלה אין ממשלה ורשות להטיל עליהם : (מצודת דוד)

רלב"ג ולכם מודיעים אנו כי כל הכהנים והלויים המשוררים והשוערים והנתינים ועובדי בית האלהים זה מנת המלך ומס ותשורה לא ישלוט איש להעמיס עליהם : (רלב"ג)

[כה] ואנת עזרא פחכמת אלהך די בידך מני שפטין ודינין די להון (דאנין) דאינין לכל עמה די בעבר נהרה לכל דעי דתי אלהך ודי לא ידע תהודעון :

רס"י ואנת עזרא כחכמת אלהיך די בידך. ואתה עזרא כפי חכמת אלהיך אשר בידך יותר מן השופטים והדיינים שהם דנין כל העם שזעבר הנהר ללז ארץ ישראל עם יודעי התורה : ודי לא ידע. והשופט אשר לא ידע לשפוט תודיע לו המשפט לעשותו : (רס"י)

מצודת דוד ואנת. ואתה עזרא כפי חכמת אלהיך אשר בידך פקוד ומנה שופטים ודיינים אשר יהיו דנין לכל העם אשר בעבר הנהר : **לכל ידעי.** רצה לומר מנה את כל יודעי תורת אלהיך ואשר לא ידעו מה מדבר הקשה תודיע להם : (מצודת דוד)

רלב"ג ואתה עזרא כחכמת אלהיך אשר בידך תמנה שופטים ודיינים ישפטו לכל העם אשר בעבר הנהר לכל יודעי דתי אלהיך ואשר לא ידע תודיעו : (רלב"ג)

[כו] וכל די לא להוא עבד דתא די אלהך ודתא די מלכא אספרנא דינה להוא מתעבד מנה הו למות הו (לשרשו) לשרשי הו לענש נכסין ולאסורין : (פ)

רס"י וכל די לא להוא עבד. וכל אשר לא יהיה עושה דתו של הקב"ה ודת המלך מהרה יעכב הדין והמשפט : דינה. הדין יעשה ממנו מן המעכב

משפט : הן למות. להרג : הן לשרוף. אם לעקרו מן העולם אותו ואת זרעו ואת משפחתו, לשרוף דישראליני"ר בלע"ז : הן לענוש נכסין. אם לענסו בממון : ולאסורין. או לייסרו בייסורין, עד כאן מכתב האגרת אשר נתן דריוש המלך לעזרא הסופר למען יסארו לירושלים להראותו אל הכהנים והלויים וגזברי המלך למען יחזיקו לקיים המצוות ולעבוד ה' בבית המקדש ולשמור התורה כמשפט : (רפ"י)

מצודת דוד וכל די. וכל אשר לא יהיה עושה דת התורה של אלהיך ודת של המלך המזהיר על הדבר : **אספרנא**. חיש מהר יהיה נעשה ממנו משפט ודין הן אם יהיה משפטו להמיתו הן לעקור שרשיו ר"ל להמית אותו ואת בניו הן לענשו עונש ממון ונכסים הן לאסרו בבית האסורים את הכל יהיה נעשה חיש מהר : (מצודת דוד)

רלב"ג וכל אשר לא יעשה דת אלהיך ודת המלך במהרה יעשה דין ממנו הן לכלות ולשרש הן לענוש עונש ממון או להאסר בבית האסורים : (רלב"ג)

[כז] בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֲשֶׁר נָתַן כְּזֹאת בְּלֵב הַמֶּלֶךְ לְפָאֵר אֶת בֵּית יְהוָה אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם :

רפ"י ברוך ה'. כך כתב עזרא בספרו כאשר נתן הודאה להקב"ה : (רפ"י)

מצודת דוד ברוך ה'. אלה דברי עזרא שהודה לה' על הטובה : **כזאת**. כדבר הזאת לזרז על דברי הבית ולפאר ולרומם את בית ה' : (מצודת דוד)

רלב"ג והנה אמר עזרא על מה שהטה ה' ית' לב המלך עליו. ברוך ה' אלהי אבותינו וגוי' כי ראוי לברך ה' ית' על הטובה שהטיב והנה התחזק עזרא כי ה' ית' עליו וקבץ מישראל ראשים לעלות עמו. וכבר זכרם אחר זה בשמות. הנה זה הוא באור מה שצריך אל באור בזאת הפרשה שהגבלנו באורה בזה המקום. ואולם התועלות המגיעים ממנה הם אלו. התועלת הראשון הוא לפרסם רשע אחשוורוש שעם כל מלכי פרס זולתו הושגו שהסכימו בבנין הבית או בבנין חומות ירושלים ולזה השיג ממנו המן בקלות להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים. וזה ממה שיוסיף לפרסם איך היו הכותים לקוץ מכאיב לבני הגלות כאלו חטא מרי עשרת השבטים ירה להם אלו החצים כי עונותיהם סבבו שירשו הכותים ארץ ישראל. התועלת השלישי הוא לפרסם כי אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו. הלא תראה כי בימי כורש שהיה להם רשות מכורש לבנות לא עלה בידם לבנות. ובשנת שתים לדריוש בנו בזולת רשות המלך לבנות ולא עלה בידי צריהם להשבית מלאכתם כי המלך דריוש צוה למהר

המלאכה על הוצאת המלך ולעבוד עבודת המקדש. התועלת הרביעי הוא להודיע כי חנוכת המזבח אין ענינה קבוע אך יתחלף בעת עת ולזה תמצא חנוכת המזבח בימי בית שני זולת חנוכת המזבח בימי בית ראשון וזולת חנוכת המזבח בימי משה וראוי שתדע שעל פי נביאים נעשית חנוכה הזאת והם חגי זכריה ומלאכי. התועלת החמישי הוא להודיע שהחכם בתורת ה' ומקיים מצותיה ומזכה הרבים בלמוד התורה הוא מושג תכלית ההשגחה. ולזה ספר על עזרא כי הוא סופר מהיר בתורת ה' ונתן לו המלך כיד ה' הטובה עליו את כל בקשתו. כאלו באר. כי מפני היותו סופר מהיר בתורת ה' השיג זה ולזה גס כן ספר כי במעט זמן השיג עזרא בקשתו מהמלך ונתן הסבה בזה כי עזרא הכין לבבו לדרוש את תורת ה' ולעשות וללמד בישראל חק ומשפט. התועלת הששי הוא להודיע שאין ראוי למלך להטיל מס על עובדי עבודת ה' ית' כמו הכהנים והלויים המשוררים והשוערים וכל עובדי בית האלהים. ועל זה אמר. די מנדה בלו והלך לא שליט למרמא עליהם. ומזה יתבאר שאין ראוי להטיל מס על החכמים כי הם טרודים בחכמת התורה תמיד שהיא עבודת ה'. התועלת השביעי הוא להודיע שהוא ראוי לברך ה' ית' על הטובה כי עם שהוא ראוי מצד עצם הענין הנה בו תועלת להישיר האנשים אל שזאת הטובה באה מאתו על צד ההשגחה הפרטית. ולזה ספר שכבר ברך עזרא ה' ית' על הטובה הנפלאה הזאת שהטיב לישראל בעבורו : (רלב"ג)

[כח] וְעָלִי הָטָה חֶסֶד לְפָנַי הַמֶּלֶךְ וַיִּזְעָצְוּ וַיִּלְכְּלוּ שָׂרֵי הַמֶּלֶךְ הַגִּבּוֹרִים וַאֲנִי הִתְחַזַּקְתִּי כִּיד יְהוָה אֱלֹהֵי עָלִי וְאֶקְבָּצָה מִיִּשְׂרָאֵל רְאשִׁים לְעֹלֹת עָמִי : (פ)

רס"י ויועליו. הם שצעה רואי פני המלך הן שצעה יעטוהי של מעלה :
כיד ה' אלהי עלי. כאשר היתה עזרתו של הקב"ה עלי וקצאתי מישראל
הנשארים בצבל ראשי אבות וגדולים לעלות עמי מצבל : (רס"י)

מצודת דוד ועלי. המקום הטח עלי חסד לפני המלך : ולכל. ולפני כל : כיד
ה'. כפי הכח שהיה מה' עלי : ראשים. ואחריהם היו נמשכים יתר העם
: (מצודת דוד)

פרק-ח

עזרא

[א] וְאֶלֶּה רְאשֵׁי אֲבֹתֵיהֶם וְהִתְיַחֲשׂוּ הָעֹלָיִם עָמִי בְּמַלְכוּת אֲרֶתְחַשְׁתָּא
הַמֶּלֶךְ מִבְּבֶל : (ס)

רפ"י ואלה ראשי אבותיהם. של עולים : והתיחשם. את יחוסם אשר היו מתייחסים בהם : ארתהשסתא. הוא לריוס : (רפ"י)

מצודת דוד ראשי אבותיהם. ראשי המשפחות : והתיחשם. זכרון יחוסם בני מי המה : במלכות. הנמצאים במלכות וכו' : (מצודת דוד)

רלב"ג ואלה ראשי אבותיהם והתיחשם וגו'. עד סוף עזרא : (רלב"ג)

ב מבני פינחס גרשם (ס) מבני איתמר דניאל (ס) מבני דויד חטוש : (ס)

מצודת דוד מבני פינחס. העולה מבני פינחס היה שמו גרשום וכן כולם : (מצודת דוד)

ג מבני שכניה (ס) מבני פרעש זכריה ועמו התיחש לזכרים מאה וחמשים : (ס)

מצודת דוד מבני שכניה מבני פרעוש. ר"ל מבני שכניה שהיה מבני פרעוש היה הראש זכריה ועם יחוסו התיחשו למספר זכרים מאה וחמשים כי כולם היו ידועים שהמה קרובים לזכריה הראש : (מצודת דוד)

ד מבני פחת מואב אלהויעני בן זרחיה ועמו מאתים הזכרים : (ס)

מצודת דוד פחת מואב. מושל במואב : ועמו. עד יחוסו התיחשו אנשיו וכן כולם : (מצודת דוד)

ה מבני שכניה בן יחזיאל ועמו שלש מאות הזכרים : (ס)

רפ"י מבני שכניה מבני פרעש. מספחה אחת היא זכריה הוא ראש המספחה : ועמו. ועם יחס שלו היו מתיחסים הזכרים של מספחתו : (רפ"י)

מצודת דוד בן יחזיאל. ר"ל היה הראש בן יחזיאל ולפי שלא היה נודע כאביו הזכיר שם אביו עליו : (מצודת דוד)

ו ומבני עדין עבד בן יונתן ועמו חמשים הזכרים : (ס)

רש"י עבד בן יונתן. כך שמו : (רש"י)

מצודת דוד עבד. כך שמו עבד : (מצודת דוד)

[ז] ומבני עילם ישעיה בן עתליה ועמו שבעים הזכרים : (ס) [ח] ומבני שפטיה זבדיה בן מיכאל ועמו שמנים הזכרים : (ס) [ט] מבני יואב עבדיה בן יחיאל ועמו מאתים ושמונה עשר הזכרים : (ס) [י] ומבני שלומית בן יוספיה ועמו מאה וששים הזכרים : (ס)

מצודת דוד בן יוספיה. היה ראש בן יוספיה : (מצודת דוד)

[יא] ומבני בני זכריה בן בבי ועמו עשרים ושמונה הזכרים : (ס) [יב] ומבני עזגד יוחנן בן הקטן ועמו מאה ועשרה הזכרים : (ס) [יג] ומבני אדניקם אחרנים ואלה שמותם אליפלט יעאל ושמעיה ועמהם ששים הזכרים : (ס)

רש"י אחרונים. שהיו אחרונים ללכת אחרי עזרא : (רש"י)

מצודת דוד אחרונים. הם הלכו באחרונה ולא מהרו ללכת כשאר הנזכרים : שמותם של הראשים : (מצודת דוד)

[יד] ומבני בגוי עותי (וזבוד) וזכור ועמו שבעים הזכרים : (ס) [טו] ואקבצם אל הנחר הבא אל אהוא ונחנה שם ימים שלשה ואבינה בעם ובכהנים ומבני לוי לא מצאתי שם :

רש"י אל הנהר הבא. אל הנהר הנובע : אל אהוא. אל אותו הנהר : ונחנה שם. והיינו חונים שם : ואבינה בעם. נתתי לבי להבין בעם אשר נקבלו עמי : (רש"י)

מצודת דוד אל הנהר וגוי. סמוך להנהר ההולך אל אהוא והוא שם מקום : ואבינה. נסתכלתי בכוונת הלב לדעת מי ומי ההולכים : לא מצאתי. כי הלויים שהיו קצוצי בהונות ולא יכלו לנגן בכלי שיר כ"כ רש"י (קדושין סח) : (מצודת דוד)

[טז] ואשלחה לאליעזר לאריאל לשמעיה ולאֶלְנָתָן וּלְגִרְיָב וּלְאֶלְנָתָן וּלְנָתָן

וּלְזַכְרֶיהָ וּלְמַשְׁלֵם וְלַיּוֹרֵיב וְלַאֲלֻנְתָּן מְבִינִים :

רס"י ואשלחה לאליעזר וגו'. ראשים, גדולים : מבינים. חכמים היו :
(רס"י)

מצודת דוד לאליעזר. את אליעזר : מבינים. חכמים : (מצודת דוד)

רלב"ג ואשלחה לאליעזר לאריאל וגו'. ר"ל ששלח בעבור אליעזר וחבריו שהם ראשים ובעבור יורייב ואלנתן שהם חכמים ומבינים והנה עשה זה לכבוד אדו שהיה הראש בכספיא כי משם היה צריך ללויים עם שבעבור גדולתם ישיגו מבוקשם בקלות : (רלב"ג)

יז (ואוצאה) וְאֶצְוָה אוֹתָם עַל אֲדוֹ הָרֹאשׁ בְּכֶסְפִּיא הַמְּקוֹם וְאֶשְׂימָה בְּפִיהֶם דְּבָרִים לְדַבֵּר אֶל אֲדוֹ אַחִיו (הנתונים) הַנְּתִינִים בְּכֶסְפִּיא הַמְּקוֹם לְהַבִּיא לָנוּ מְשָׁרְתִים לְבַיִת אֱלֹהֵינוּ :

רס"י ואלוה אותם וגו'. שלחתים וכויתים לדבר אל אדו שהוא גדול וחשוב אשר בכספיא : על אדו. אל אדו : ואשימה צפיהם. שמתו צפיהם דברים לדבר בצליחותי אל אדו ואחיו שהם נתונים ומיוסדים בכספיא להביא לנו משרתים לעבוד בבית המקדש : בכספיא. קם מקום צבול : אל אדו אחיו. קם אדם : הנתונים. כמו הנתונים ועל כן נכתב צו"ו : (רס"י)

מצודת דוד על אדו. אל אדו שהיה הראש בהמקו' הנקרא כספי' : ואשימה. ר"ל סדרתי להם הדברי' לדבר וכו' : אחיו. כמו ואחיו : הנתונים. ר"ל אדו ואחיו היו מן הנתונים אשר בכספיא : להביא. דבר השליחות היה להביא לנו לויים אשר ישרתו בשיר : (מצודת דוד)

רלב"ג ואשימה בפיהם דברים. הנה סדר הדברים בפיהם כדי שיהיו שלמים וישיגו מבוקשם : אל אדו אחיו הנתונים בכספיא המקום. ר"ל אל אדו ואחיו והנתונים כדי שיביאו להם משם משרתים לבית ה' כי הנתונים הם גם כן משרתים לבית ה' ולזה תמצא שכבר באו משם לויים ונתונים :

יח וַיְבִיאוּ לָנוּ כִּיד אֱלֹהֵינוּ הַטּוֹבָה עָלֵינוּ אִישׁ שְׁכָל מִבְּנֵי מַחְלֵי בֶן לִוִי בֶן יִשְׂרָאֵל וְשִׁרְבָּה וּבָנָיו וְאָחָיו שְׂמָנָה עָשָׂר :

רס"י כיד אלהינו. כאשר היתה הכלחתו של הקדוש צרוך הוא עלינו : איש

פָּלַל. חָכַם : מִצְנֵי מַחְלֵי וּגּוֹ'. כּוֹלֵם הַלְלוּ לֵוִים : (כ"ז)

מצודת דוד **מיד אלהינו**. כמו שהיה עלינו יד אלהינו הטובה כן הצליחו והביאו לנו איש משכיל בדבר השיר והיה מבני מחלי וכו' ולא הזכיר שמו : **ושרביה**. גם הביאו את שרביה ובניו וחבריו : (מצודת דוד)

[יט] וְאֵת חֲשֻׁבָּה וְאֵתוּ יִשְׁעָה מִבְּנֵי מְרָרֵי אֶחָיו וּבְנֵיהֶם עֲשָׂרִים : (ס)

מצודת דוד **אחינו**. חבריו וחוזר על האחד וה"ה לשני וקצר בדבר המובן : (מצודת דוד)

[כ] וּמִן הַנְּתִינִים שְׁנַתָּן דָּוִד וְהַשָּׂרִים לְעַבְדַּת הַלְוִיִּם נְתִינִים מְאֻתָּם וְעֲשָׂרִים כָּלָם נִקְבּוּ בְּשֵׁמוֹת :

כ"י ומן הנתינים. ומן העבדים נתינים שנתן דוד המלך ושרי ישראל עלו עמהם : (כ"י)

מצודת דוד **לעבודת הלוים**. בדבר מלאכת בית ה' : **נקבו בשמות**. נתפרשו בשמותם ר"ל החשובים והידועים שבהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **נקבו**. נתפרשו וכן ונוקב שם (ויקרא כ"ד) : (מצודת ציון)

[כא] וְאֶקְרָא שֵׁם צוֹם עַל הַנְּהָר אֶהְיָא לְהַתְּעַנּוֹת לִפְנֵי אֱלֹהֵינוּ לְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ דָּרָךְ יִשְׂרָה לָנוּ וּלְטַפָּנוּ וּלְכָל רְכוּשֵׁנוּ :

כ"י להתענות. לישב בתענית : **דרך ישרה**. שיוכיני המקום לשלום : (כ"י)

מצודת דוד **ואקרא**. ר"ל גזרתי תענית בהכרזה : **על הנהר שהוא**. על הנהר הבא אל שהוא : **דרך ישרה**. ללכת בדרך אשר לא תשיג לנו יד אויב ואורב : (מצודת דוד)

רלב"ג **ואקרא שם צום על הנהר וגו'**. ידמה שכבר היו להם אויבים ואורבים רבים מהשמרונים ובהגיע עזרא לנהר שהוא נתבארה לו הסכנה שהם בה משם עד ירושלים ונתן עזרא אל לבו לצום ולהתפלל לה' שיצילם מכל אויב ואורב בדרך : (רלב"ג)

[כב] כִּי בִשְׁתֵּי לְשָׂאוֹל מִן הַמֶּלֶךְ חִיל וּפְרָשִׁים לְעֲזָרְנוּ מְאוּיב בְּדָרֶךְ כִּי אָמַרְנוּ לְמֶלֶךְ לֵאמֹר יָד אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל מְבַקְשָׁיו לְטוֹבָה וְעִזּוֹ וְאָפוּ עַל כָּל עֲזָבָיו :

רס"י כִּי בּוֹשְׁתִי. שְׁהָרִי נִתְצִיִּקְתִּי מִן הַמֶּלֶךְ שָׁלַח לְרִיתִי לְשָׂאוֹל לוֹ רֶכֶז וּפְרָשִׁים כְּדִי לְתַיִירֵנוּ : כִּי אִמְרָנוּ. שְׁהָרִי כִבֵּר אִמְרָנוּ אֵל דְּרִיוֹשׁ הַמֶּלֶךְ שְׁהִקְבִּי מְטִיב לְמִזְבְּחֵי וְסוֹפֵךְ אִפּוֹ וְחַמְתּוֹ עַל עוֹזְבָיו : (רס"י)

מצודת דוד כִּי בּוֹשְׁתִי וְגו'. וְלִזֶּה לֹא שִׁלַּח עִמָּנוּ וְהִיִּיתִי מִתְפַּחַד מִן הָאוֹיֵב : כִּי אִמְרָנוּ וְגו'. וְלִזֶּה לֹא שְׁאַלְתִּי חִיל וּפְרָשִׁים כִּי־א שְׁאַלְתִּי הִיָּה מְשִׁיב לּוֹמֵר אִיָּה אִמְרִיכֶם : לְטוֹבָה. לְהַטִּיב לָהֶם : וְעִזּוֹ. כַּח נִקְמַתּוֹ : (מצודת דוד)

מצודת ציון וּפְרָשִׁים. הֵם רוֹכְבֵי הַסּוּסִים בַּהֲרֹגֵל רַב : (מצודת ציון)

[כג] וְנִצּוּמָה וְנִבְקָשָׁה מֵאֱלֹהֵינוּ עַל זֹאת וַיַּעֲתֵר לָנוּ :

רס"י וַיַּעֲתֵר לָנוּ. וְקִבַּל תְּפִלָּתֵנוּ שְׂבָחוֹ לִירוּשָׁלַיִם לְשָׁלוֹם : (רס"י)

מצודת דוד עַל זֹאת. עַל דֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל : וַיַּעֲתֵר לָנוּ. קִבַּל עֲתֵר תְּפִלָּתֵנוּ וְאוֹלֵי בְּנֵי־בָאָה נֹאמַר לוֹ אוֹ בַחֲלוֹם יִדְבַר בּוֹ : (מצודת דוד)

מצודת ציון וַיַּעֲתֵר. עֲנִין קִבַּלְתָּ תְּפִלָּה וְכֵן וַיַּעֲתֵר לוֹ (בְּרֵאשִׁית כ"ה) : (מצודת ציון)

רלב"ג וְאִמְרָ עֲזָרָא וַיַּעֲתֵר לָנוּ. כִּי יִדְמָה שְׁבָאָה לָהֶם בְּשׁוּרָה עַל יַד נְבִיאָ כִּי נִשְׁמַעָה תְּפִלָּתָם אוֹ בָאָה הַנְּבוּאָה הַזֹּאת לְעֲזָרָא כִּי קִצַּת הַמְּפָרְשִׁים יִסְכִּימוּ כִּי מִלֵּאכִי הוּא עֲזָרָא : (רלב"ג)

[כד] וְאַבְדִּילָהּ מִשְׁרֵי הַכְּהֻנִּים שְׁנַיִם עָשָׂר לְשִׁרְבִיָּה חֲשֻׁבִיָּה וְעַמָּהֶם מֵאַחֵיהֶם עֲשָׂרָה :

רס"י וְאַבְדִּילָהּ. וְכֹאשֵׁר הִיִּיתִי שָׁם עַל נְהַר אַחֲוָה הַבְּדִלְתִּי מִשְׁרֵי הַכְּהֻנִּים וְקִלְתִּי לָהֶם הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב לִיתֵן בְּאוֹרְכוֹת בַּיִת ה' : (רס"י)

מצודת דוד לְשִׁרְבִיָּה. אֵת שִׁרְבִיָּה וְאֵת חֲשֻׁבִיָּה : מֵאַחֵיהֶם. מִחֲבָרֵיהֶם וְהִיוּ מִבְּנֵי לוֹי : (מצודת דוד)

רלב"ג וְאַבְדִּילָהּ מִשְׁרֵי הַכְּהֻנִּים שְׁנַיִם עָשָׂר. הַרְצוֹן שֶׁהַבְּדִיל מֵהָאֲנָשִׁים

שהיו תחת שרי הכהנים שנים עשר אנשים והם שרביה וחשביה שהם
לויים ועמהם מאחיהם עשרה : (רלב"ג)

[כה] (ואשקולה) וְאֶשְׁקֶלָהּ לָהֶם אֶת הַכֶּסֶף וְאֶת הַזָּהָב וְאֶת הַכֶּלִים תְּרוּמַת
בֵּית אֱלֹהֵינוּ הַהֲרִימוּ הַמֶּלֶךְ וְיַעֲצִיּוּ וְשָׂרָיו וְכָל יִשְׂרָאֵל הַנִּמְצָאִים :

רס"י ההרימו. אשר הרימו הגמלאים צבצל : (רס"י)

מצודת דוד ואשקלה. מסרתי להם במשקל : ההרימו. אשר הרימו
והפרישו המלך וכו'. הנמצאים. במלכות בבל : (מצודת דוד)

[כו] וְאֶשְׁקֶלָהּ עַל יָדָם כֶּסֶף כַּפָּרִים שֵׁשׁ מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים וְכָלִי כֶסֶף מֵאָה
לְכַפָּרִים זָהָב מֵאָה כַּפָּר :

רס"י וכלי כסף מאה לככרים. ככר צכל כלי : (רס"י)

מצודת דוד על ידם. למסור בידם : לככרים. כל כלי היה משקלו ככר אחד
: (מצודת דוד)

[כז] וְכַפָּרֵי זָהָב עֶשְׂרִים לְאֲדָרְכָנִים אֶלֶף וְכָלִי נְחֹשֶׁת מִצָּהָב טוֹבָה שְׁנַיִם
חֲמוּדוֹת כֶּהָב :

רס"י וכפורי. מזרקים : לאדרכונים אלף. מין מטבע אלף דרכונים היו
צ' כפורי זהב הללו : מוזהב. משל נחוסת מוזהב (או) מין מטבע של
נחוסת : טובה. ל' נקבה קורא לנחוסת : שנים. שני כלים : חמודות כזהב.
הכלים קורא חמודות צל' נקבה : (רס"י)

מצודת דוד לאדרכונים אלף. כל אחד היה משקלו אלף דרכונים : המודות
כזהב. חשובות כזהב : (מצודת דוד)

מצודת ציון כיפורי. מזרקות : לאדרכונים. שם מטבע ידוע אצלם :
מוצהב. מראה כעין גוון הזהב וכן שער צהוב (ויקרא יג) : (מצודת ציון)

רלב"ג וכפורי זהב עשרים לאדרכונים אלף. ר"ל שכבר היה משקלם
אדרכונים אלף : וכלי נחשת מוצהב טובה. מוצהב ר"ל כצבע הזהב ותאר
הנחשת פעם בלשון זכר פעם בלשון נקבה כמו רוח גדולה וחזק גם הכלים

תאר בלשון נקבה ואמר חמודות כזהב : (רלבי"ג)

[כח] וְאִמְרָה אֵלֵהֶם אַתֶּם קִדְשׁ לַיהוָה וְהַכֹּלִים קִדְשׁ וְהַכֶּסֶף וְהַזָּהָב נְדָבָה לַיהוָה
אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם :

רס"י חֲלִיהֶם. לַחֹתֵן שָׂרִי הַכֹּהֲנִים : (רס"י)

מצודת דוד אַתֶּם קוֹדֵשׁ וְכו'. וּמֵהֲרָאוּ לְהַנְתֵּן הַקּוֹדֵשׁ בִּיד הַקּוֹדֵשׁ : נִדְבָה
לְה'. וְלִקְדֹשׁ יַחֲשַׁב : (מצודת דוד)

רלבי"ג אַתֶּם קִדְשׁ לְה'. הִנֵּה הַלּוּיִם הֵם קוֹדֵשׁ וְלִזֶּה הַפְּקִיד לְהֵם הַקּוֹדֵשׁ
וְאִמְרָה לְהֵם שִׁישְׁקֻדוּ לְשִׁמְרָם עַד יִשְׁקְלוּ לְפָנַי שָׂרֵי הַכֹּהֲנִים וְהַלּוּיִם וְשָׂרֵי
הָאֲבוֹת לְיִשְׂרָאֵל לְהַבְיִאוּ בִירוּשָׁלַיִם אֶל הַלְּשָׁכוֹת אֲשֶׁר בְּבַיִת ה' : (רלבי"ג)

[כט] שִׁשְׁקְדוּ וְשִׁמְרוּ עַד תִּשְׁקְלוּ לְפָנַי שָׂרֵי הַכֹּהֲנִים וְהַלּוּיִם וְשָׂרֵי הָאֲבוֹת
לְיִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלַיִם הַלְּשָׁכוֹת בַּיִת יְהוָה :

רס"י הַלְּשָׁכוֹת בַּיִת ה'. כְּדִי לִיתֵן בַּלְּשָׁכוֹת הַבַּיִת : (רס"י)

מצודת דוד שִׁשְׁקְדוּ וְשִׁמְרוּ. מֵהֲרוּ בְדַבַּר צוּרֵךְ הַכֹּלִים וְהַכֶּסֶף וְהַזָּהָב וְשִׁמְרוּ
אוֹתָם עַד אֲשֶׁר תִּשְׁיִבוּ בַּמִּשְׁקֵל : לְפָנַי שָׂרֵי וְכו'. לְתַתֵּם אֶל הַלְּשָׁכוֹת אֲשֶׁר
בְּבַיִת ה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון שִׁשְׁקְדוּ. עֲנִין מֵהִירוֹת כְּמוֹ כִּי שׁוֹקֵד אֲנִי (יִרְמִיָּה א') : (מצודת ציון)

[ל] וְקִבְלוּ הַכֹּהֲנִים וְהַלּוּיִם מִשְׁקֵל הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב וְהַכֹּלִים לְהַבְיִיא לְיִרוּשָׁלַיִם
לְבַיִת אֱלֹהֵינוּ : (פ)

מצודת דוד מִשְׁקֵל הַכֶּסֶף. ר"ל הַכֶּסֶף וְכו' קִבְלוּ בַּמִּשְׁקֵל : (מצודת דוד)

[לא] וְנִסְעָה מִנְּהַר אֶהָרָא בְּשָׁנִים עֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לְלָקֶת יְרוּשָׁלַיִם וְיָד
אֱלֹהֵינוּ הִתְּהָ עָלֵינוּ וַיִּצְיָלְנוּ מִכַּף אוֹיֵב וְאוֹרֵב עַל הַדָּרָךְ :

רס"י בְּשָׁנִים עֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן. בְּשָׁנִים עֶשֶׂר לְנִיסָן : וַיֵּד אֱלֹהֵינוּ הִתְּהָ
עָלֵינוּ. לְהַצִּילֵנוּ עַל הַדָּרָךְ אֲשֶׁר הִלְכְנוּ עָלֶיהָ : (רס"י)

מצודת דוד מנהר אהוא. מנהר הבא אל אהוא : (מצודת דוד)

מצודת ציון ואורב. שונא היושב במארב להסתר : (מצודת ציון)

[לב] וְנָבֹא יְרוּשָׁלַם וְנִשָּׁב שָׁם יָמִים שְׁלֹשָׁה: **[לג]** וּבִיּוֹם הָרְבִיעִי נִשְׁקַל הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב וְהַכֶּלִים בְּבֵית אֱלֹהֵינוּ עַל יַד מְרָמוֹת בֶּן אֹרֶיָה הַכֹּהֵן וְעָמוּ אֶלְעָזָר בֶּן פִּינְחָס וְעַמְהָם יוֹזָבֵד בֶּן יִשׁוּעַ וְנוֹעֲדִיָה בֶן בְּנוֹי הַלְוִיִּם:

מצודת דוד נשקל. מסרנו הכסף וכו' במשקל ביד מרמות וכו' : (מצודת דוד)

[לד] בְּמִסְפָּר בְּמִשְׁקַל לְכָל וַיִּכְתֹּב לְכָל הַמִּשְׁקַל בְּעֵת הַהִיא: **(פ)**

רס"י **זמספר זמשקל לכל.** מספר הכלים ומשקלם כאשר קבלוהו כך היה נשקל כולו כאשר פרעוהו : (רס"י)

מצודת דוד במספר. את הכלים מסרנו במספר ובמשקל כל אחד ואחד : **ויכתב.** למען יעמוד לזכרון : (מצודת דוד)

[לה] הַבָּאִים מֵהַשְּׁבִי בְנֵי הַגּוֹלָה הַקְּרִיבוּ עֲלוֹת לְאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל פְּרִים שְׁנַיִם עֶשֶׂר עַל כָּל יִשְׂרָאֵל אֵילִים תְּשַׁעִים וְשִׁשָּׁה כְּבָשִׂים שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה צְפִירֵי חֲטָאת שְׁנַיִם עֶשֶׂר הַכֹּל עוֹלָה לִיהוָה: **(פ)**

רס"י **הבאים מהשבי בני הגולה.** הללו אשר באו עם עזרא : **הקריבו עולות.** הכל עולה והוראת שעה היתה : (רס"י)

מצודת דוד הבאים וגו'. הוא הפוך וכמו בני הגולה הבאים מהשבי : **על כל ישראל.** בעבור כל ישראל : **הכל עולה.** ר"ל אף החטאות היו כליל כעולה ולא אכלום הכהנים והוראת שעה היתה : (מצודת דוד)

מצודת ציון צפירי. שעירי : (מצודת ציון)

רלבי"ג **הכל עולה לה'.** ר"ל לבד מהחטאות והנה היה זה הוראת שעה וידמה שהקריבו פרים שנים עשר וצפירי חטאת שנים עשר להעיר על הטהרם מחטא ע"ז שחייבים הקהל על שגגת ההוראה בה פר ושעיר לכל שבת ושבת אך לא היו הפרים חטאת כי לא קרה להם זה העון אשר עליו יתחייבו זה הקרבן אך היה זה להעיר לבד על זה הדבר : (רלבי"ג)

לנו ויתנו את דתי המלך לאחשדרפני המלך ופחות עבר הנחר ונשאו את העם ואת בית האלהים: (ט)

רס"י ויתנו את דתי המלך. הללו עולי גולה ספרו מלות דרוש המלך לגדולי המלך רואי פניו: ופחות. כמו ופחות: עבר הנהר. אותן של כל ארץ ישראל הן בעבר הנהר ליושבי צבל: ונשאו. שהיו מנשאים ומסייעין: (רס"י)

מצודת דוד דתי המלך. חוק גזרת המלך אשר נתן ביד עזרא כמ"ש למעלה: ונשאו. היו מנשאים ומרוממים את העם וכו': (מצודת דוד)

רלבי"ג ויתנו את דתי המלך וגו'. הם הספרים אשר שלח להם הארתחשתא על דבר בקשת עזרא: (רלבי"ג)

עזרא פרק ט

א וככלות אלה נגשו אלי השרים לאמר לא נבדלו העם ישראל והכהנים והלוים מעמי הארצות כתועבותיהם לפנעני החתי הפרזי היבוסים העמני המאבי המצרי והאמרי:

רס"י חלה. דברים הללו אשר ספרו דתי המלך: והשרים. של ישראל: לאמר. וכן אמרו לי: (רס"י)

מצודת דוד וככלות אלה. כאשר כלו הדברים האלה והם מסירת הכלים וכו' ואת דתי המלך. כתועבותיהם. ר"ל עודם עושים כתועבותיהם של הכנענים וכו': (מצודת דוד)

מצודת ציון לאחשדרפני. מין שררה ידוע אצלם: ופחות. מלי פחה ומושל: (מצודת ציון)

ב כי נשאו מבנותיהם להם ולבניהם והתערבו זרע הקדש בעמי הארצות ויד השרים והסגנים היתה בפעל הזה ראשונה: (ט)

כ"י היתה במעל הזה ראשונה. שהם התחילו למעול מעל להתחתן בגויי הארלות

מצודת דוד כי נשאו. כי לקחו נשים מבנותיהם ולזה אווזים במעשיהם : זרע הקודש. המה בני ישראל : ראשונה. הם נשאו בתחלה נשים מבנות העובדי כוכבים ומהם למדו יתר העם : (מצודת דוד)

מצודת ציון נבדלו. ענין הפרשה : (מצודת ציון)

רלב"ג והתערבו זרע הקדש בעמי הארצות. ידמה שנשאום בגויתן שאם לא היה כן לא היה אסור בדבר בכל הגוים שזכר כי אם כמצרי : (רלב"ג)

ג וכשמעי את הדבר הזה קרעתי את בגדי ומעילי ואמרטה משער ראשי וזקני ואשבה

כ"י משומם. עלוב וסומם כמו (יחזקאל ג) שבעת ימים משמים נתוכם :

מצודת דוד קרעתי וגו'. מגודל הצער בעבור המעל הזה : משומם. משותק ונאלם כדרך המצטער : (מצודת דוד)

מצודת ציון והתערבו. מלי תערובות ובלבול : והסגנים. מין שררה : במעל. ענין חטא ופשע : (מצודת ציון)

רלב"ג ואשבה משומם. ר"ל נבהל הרעיונים ונעזב מרוב הדאגה על זה החטא והנה באר אחר זה שכבר התענה וזה כלל גם כן במלך משומם ולזה אמר ואני יושב משומם למנחת הערב ובמנחת הערב קמתי מתעניתי כי האיש המשומם הוא נעזב באופן שלא יתן אל לבו לאכול ולשתות וידמה שכאשר הגיעה מנחת הערב אכל ועם כל זה קרא אותו תענית וזה מה שיורה שמתענין לשעות. ובקרעי בגדי ומעילי ואכרעה על ברכי וגו' : (רלב"ג)

ד ואלי יאספו כל חרד בדברי אלהי ישראל על מעל הגולה ואני ישב משומם עד למנחת הערב

כ"י מתעניתי. קלא אכלתי אותו יום : (כ"י)

מצודת דוד כל חרד. כל החרד בקיום דברי ה' היה נאסף אלי בעבור מעל

הגולה ר"ל להעביר המעל הזה : **למנחת הערב**. לדורון ותשורת הערב ר"ל לזמן הקרבת תמיד של בין הערבים : (מצודת דוד)

מצודת ציון ומעילי. הוא מין מלבוש עליון : **ואמרטה**. ענין תלישה כמו ואיש כי ימרט ראשו (ויקרא י"ג) : **משומס**. משותק ונאלם כמו משמים בתוכם (יחזקאל ג') :

[ה] **וּבְמִנְחַת הָעֶרֶב קָמְתִי מִתְעַנִּיתִי וּבְקָרְעֵי בְגָדֵי וּמְעִילֵי וְאֶכְרָעָה עַל בְּרָכֵי וְאֶפְרָשָׁה כְּפִי אֶל יְהוָה אֱלֹהֵי :**

מצודת דוד קמתי מתעניתי. ר"ל קמתי מעונה וחלש מתעניתי שלא אכל כל אותו היום : **ובקרעי וגו'**. ובקריעת הבגדים ובכדי לעורר הלבבות קם כשהוא מעונה ולבוש בגדים קרועים וכרע על ברכיו : **ואפרשה כפי**. כן הוא דרך שואל החסד : (מצודת דוד)

מצודת ציון חרד. ענין מהירות כמו ויחרדו זקני העיר (ש"א י"ו) : (מצודת ציון)

[ו] **וְאִמְרָה אֱלֹהֵי בִשְׂתֵי וְנִכְלַמְתִּי לְהָרִים אֱלֹהֵי פָנֵי אֱלֹיךָ כִּי עֹנֹתֵינוּ רַבּוּ לְמַעַלְהָ רֹאשׁ וְאֲשַׁמְתֵנוּ גְדֻלָּה עַד לְשָׁמַיִם :**

רפ"י נתנו. כמו נתננו דגש הנו"ן תחת חסרון נו"ן אחרת כמו (ד"ה ב' י"ד) כי עליך נסענו כמו נסעננו (צראשית ל"ד) ונתנו את צנותינו כמו ונתננו : **כהיום הזה**. כמו שנראה היום הזה שכבר גלו עשרת השצטים ועדיין נשארו צבצב הרבה מן הגולים : (רפ"י)

מצודת דוד להרים וכו'. הוא הפוך כמו להרים פני אליך אלהי : **רבו**. נתרבו ועלו למעלה מן הראש : (מצודת דוד)

רלב"ג כי עונותינו רבו למעלה ראש. ר"ל כי עונותינו רבו מאד במה שעוינו לה' ית' שהוא ראש למעלה רצוני בזה שהוא ראש לעליונים ואלהי האלהים. או ירצה בזה שהם רבו למעלה מכל ראש ומספר כולל כטעם נשא את ראש בני גרשון : (רלב"ג)

[ז] **מִיָּמֵי אֲבֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּאֲשַׁמָּה גְדֻלָּה עַד הַיּוֹם הַזֶּה וּבְעֹנֹתֵינוּ נִתְּנוּ אֲנַחְנוּ מְלָכֵינוּ כְּהִינּוּ בְּיַד מְלָכֵי הָאָרְצוֹת בְּחָרֵב בְּשָׁבִי וּבְבִזָּה וּבְבִשְׂת פָּנִים כְּהַיּוֹם הַזֶּה :**

רס"י ועתה כמעט רגע. לפי שעה : תחנה. כמו חנינה : ולתת לנו יתד.
לקבוע אותנו בארץ ישראל : יתד. כמו (ישעיה כ"ז) ותקעתיו יתד במקום
נחמן : מחיה מעט. חיים מועטים : (רס"י)

מצודת דוד כהיום הזה. כאשר נראה היום אשר בני עשרת השבטים המה
בגולה ואף מבני יהודה ובנימן רבים נשאו בבל בגולה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ונכלמתי. מלשון כלימה ובושה : להרים. לרומם ולהגביה :
ואשמתנו. מלי אשמה ופשע : (מצודת ציון)

[ח] ועתה כמעט רגע היתה תחנה מאת יהוה אלהינו להשאיר לנו פליטה
ולתת לנו יתד במקום קדשו להאיר עינינו אלהינו ולתתנו מחיה מעט
בעבדתנו :

רס"י כי עבדים אנחנו. לדיוק מלך פרס : לא עזבנו. לא עזב אותנו :
ויט. לשון מפעל כמו מטה מטה עלינו חסדו : גדר. שהיו גודרין גדר
לשמור מכותיו : (רס"י)

מצודת דוד כמעט רגע. מעט הזמן היה לנו חנינה מה' והיא מלי שאלה
ומליצה על כי הגאולה היא קטנה היא : יתד וגו'. קבועות בירושלים
כיתד הקבוע : מחיה מעט. חיים מעטים בעת עבודתנו : (מצודת דוד)

רלב"ג ועתה כמעט רגע. קרא זמן גלות בבל מעט ביחס אל החטאים
הנפלאים שחטאו אבותינו : ולתת לנו יתד במקום קדשו. ר"ל להתקע
ולהקבע בו : (רלב"ג)

[ט] כי עבדים אנחנו ובעבדתנו לא עזבנו אלהינו ויט עלינו חסד לפני מלכי
פרס לתת לנו מחיה לרומם את בית אלהינו ולהעמיד את חרבתי ולתת
לנו גדר ביהודה ובירושלם : (ס)

מצודת דוד כי עבדים. עדיין עבדים אנחנו למלכי פרס אבל בעבודתנו לא
עזבנו מכל וכל : את חרבותינו. של הבית הזה : גדר. להיות גדורים מסביב
לבב נהיה עוד למרמס לכל : (מצודת דוד)

מצודת ציון תחנה. חנינה וכן לבלתי היות להם תחנה (יהושע י"א) :
פליטה. ענין הצלה ושיוור : יתד. מסמר : מחיה. מלי חיות : (מצודת ציון)

רלב"ג ולתת לנו גדר ביהודה ובירושלים. ר"ל לתת לנו דירה בארץ יהודה

וירושלים כי הדירה לא תהיה בזולת גדר : (רלבי"ג)

[יז] וְעַתָּה מָה נֹאמֵר אֱלֹהֵינוּ אַחֲרֵי זֹאת פִּי עֲזָבָנוּ מִצֹּתֶיךָ:

מצודת דוד אחרי זאת. אחרי הטובה הזאת שעשית לנו מה נאמר ר"ל וכי נוכל לומר הטובה הזאת מעוטה היא כי הלא עזבנו מצותיך ואף המעט ההיא לחסד תחשב : (מצודת דוד)

מצודת ציון חרבותינו. מלשון חורבה : גדר. כותל מקיף : (מצודת ציון)

[יא] אֲשֶׁר צִוִּיתָ בְּיַד עֶבְדֶּיךָ הַנְּבִיאִים לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּאִים לְרִשְׁתָּהּ אָרֶץ נְדָה הִיא בְּנִדַת עַמֵּי הָאָרְצוֹת בְּתוֹעֲבֹתֵיהֶם אֲשֶׁר מְלֹאוֹהָ מִפֶּה אֶל פֶּה בְּטִמְאֹתָם:

רס"י נדה. טמאה וגעולה : (רס"י)

מצודת דוד ארץ נדה היא. ארץ מרוחק ומתועב בעבור תעוב העובדי כוכבים בתועבות אשר מלאו הארץ משפתה אל שפתה ברוב טומאתם : (מצודת דוד)

רלבי"ג ארץ נדה היא בנדת עמי הארצות. ר"ל שכבר נטמאה הארץ בטמאותיהם בעריות ובע"ז : (רלבי"ג)

[יב] וְעַתָּה בְּנוֹתֵיכֶם אֶל תִּתְּנוּ לְבְנֵיהֶם וּבְנֹתֵיהֶם אֶל תִּשְׂאוּ לְבְנֵיכֶם וְלֹא תִדְרְשׁוּ שְׁלָמָם וְטוֹבָתָם עַד עוֹלָם לְמַעַן תִּחְזְקוּ וְאֶכְלְתֶם אֶת טוֹב הָאָרֶץ וְהוֹרְשֶׁתֶם לְבְנֵיכֶם עַד עוֹלָם:

רס"י והורשתם. את הארץ לבניכם עד עולם : (רס"י)

מצודת דוד למען תחזקו. למען תאחזו בארץ להשאר בידכם : עד עולם. ר"ל ובניכם לבניהם וכן עד עולם : (מצודת דוד)

מצודת ציון נדה. מלי נדידה ורחוק : (מצודת ציון)

רלבי"ג ולא תדרשו שלומם וטובתם. הוא שב אל עמנו ומואב לבד כמו שנזכר בתורה : (רלבי"ג)

[יג] וְאַחֲרַי כָּל הַבָּא עָלֵינוּ בְּמַעֲשֵׂינֵנוּ הָרָעִים וּבְאַשְׁמֹתֵנוּ הַגְּדֹלָה כִּי אַתָּה אֱלֹהֵינוּ חֲשַׁכְתָּ לְמַטָּה מֵעֲוֹנֵנוּ וְנִתְּתָה לָנוּ פְּלִיטָה כְּזֹאת:

רס"י ואחרי כל הצא עלינו. אחרי כל המעשה הרע אשר הגיע עלינו במעשיו הרעים: חשכת. למטה מעונינו. מנעת מעונותינו עד למטה שנפחת עונינו על כפרת גלותינו ויש לנו לפותרו צענין זה מנעת עצמך מלגבות ממנו כל עונינו וגבית ממנו למטה מן העונות ולא פרעת ממנו ככל חטאתינו : (רס"י)

מצודת דוד ואחרי וכו'. אחרי שראינו כל העונש הבא עלינו וכו' : חשכת. ר"ל אף הגאולה המועטת היא אין אנו ראויים לה כי אתה בחסדך מנעת העונש לתתה למטה מעונינו ר"ל פחות מהם ובעבור זה נתת לנו פליטה ולא בצדקותינו : (מצודת דוד)

רלב"ג כי אתה אלהינו חשכת למטה מעונינו. ר"ל מנעת מן העונש שהיה ראוי לבא עלינו והבאת ממנו למטה ממה שראוי לפי עונינו : (רלב"ג)

[יד] הַנְּשׁוּב לְהַפֵּר מִצֹּתֶיךָ וּלְהִתְחַתֵּן בְּעַמֵּי הַתְּעֵבוֹת הָאֵלֶּה הַלּוֹא תִּיָּאָנֶף בְּנו עַד כִּלָּה לָאִין שְׁאֲרִית וּפְלִיטָה : (פ)

רס"י הנסיב. אם נשוב: הלא תאנף בנו. תמיה המתקיימת : (רס"י)

מצודת דוד הנשוב. חוזר למעלה לומר אחרי שראינו העונש והחסד בפליטה הנשארת וכי מהראוי שנשוב להפר מצותיך: עד כלה. עד לכלות הכל מבלי שארית ולא תעשה עוד חסד : (מצודת דוד)

מצודת ציון חשכת. מנעת כמו ולא חשכת (בראשית כ"ב) : (מצודת ציון)

רלב"ג הנשוב להפר מצותיך. אמר זה בתמיה. הראוי שנשוב להפר מצותיך אחר שהטבת לנו להקל עונשנו ולהשגיח בנו הלא זה יהיה סבה שתאנף בנו עד כלה לאין שארית ופליטה : (רלב"ג)

[טו] יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל צְדִיק אַתָּה כִּי נִשְׁאַרְנוּ פְּלִיטָה כְּהַיּוֹם הַזֶּה הַנֶּנוּ לְפָנֶיךָ בְּאַשְׁמֹתֵינוּ כִּי אִין לְעִמּוּד לְפָנֶיךָ עַל זֹאת: (פ)

רס"י כי אין. כח מעשים טובים בנו לעמוד ולהתקיים לפניך על עזירה : (רס"י)

מצודת דוד **צדיק אתה וגו'.** ר"ל צדקה עשית עמנו ולא במשפט : **כהיום**
הזה. כאשר אנחנו היום פליטה מועטת : **הננו לפניך.** עדיין מחזיקים אנו
בעון זה ובידינו הוא : **כי אין לעמוד.** ר"ל אין בנו זכות לעמוד לפניך על
העון הזה להעביר אותה בעבור מעשה הזכות וא"כ עדיין אנו באשמה
הזאת וטמון הוא בידינו והפליטה הנשארת בצדקה הוא : (מצודת דוד)

מצודת ציון **להפר.** לבטל : **להתחתן.** מלשון חתון : **תאנף.** מל' אף וחמה
(מצודת ציון)

עזרא פרק-י

[א] וְכִהְתַּפִּיל עֶזְרָא וְכִהְתְּוֹדוּתוֹ בְּכָה וּמִתְנַפֵּל לְפָנַי בֵּית הָאֱלֹהִים נִקְבְּצוּ
אֱלֹיו מִיִּשְׂרָאֵל קָהַל רַב מְאֹד אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְיִלָּדִים כִּי בָּכוּ הָעַם הַרְבֵּה
בְּכָה : (ס)

רס"י **ככה.** כמו **ככי** : (רס"י)

מצודת דוד **וכהתפלל.** וכאשר התפלל עזרא וכו' : **כי בכו.** בעבור תפלת
עזרא בכו העם אשר נמצאו עמו ולקול בכיותם נקבצו קהל רב : (מצודת
דוד)

מצודת ציון **וכהתודותו.** מל' וידוי : **ומתנפל.** נופל ומשתטח בארץ : (מצודת
ציון)

רלב"ג **הרבה בכה.** הרבה בכיה וידמה שאמר זה עזרא בקול רם כדי
שיכנע **לב** **החוטאים** **בזה** : (רלב"ג)

[ב] וַיַּעַן שְׁכַנְיָה בֶן יְחִיאֵל מִבְּנֵי (עולם) עֵילָם וַיֹּאמֶר לְעֶזְרָא אֲנַחְנוּ מְעַלְנוּ
בְּאֱלֹהֵינוּ וְנָשָׁב נָשִׁים נְכָרִיּוֹת מֵעַמֵּי הָאָרֶץ וְעַתָּה יֵשׁ מִקְוֶה לְיִשְׂרָאֵל עַל זֹאת :

רס"י **ונושב.** והושבנום : **יש מקוה.** יש תקוה לישראל על כך שהם יכולים
להוציא נשיהם העכו"ם והגולד מהם ולהוציא כל הבנים הגולדים מן הנשים
העכו"ם : (רס"י)

מצודת דוד ונשב. הושבנו בבתינו לקחת אותן לנשים : יש מקוה. יש תקוה לבטל העון הזאת : (מצודת דוד)

מצודת ציון מקוה. מלי תקוה ותוחלת : (מצודת ציון)

רלב"ג יש מקוה לישראל על זאת. ר"ל מקוה מים ירחצו ויטהרו והוא שיעזוב רשע דרכו להוציא כל הנשים והנולד מהם. או יהיה מקוה מענין תקוה ובטחון והרצון יש להם תקוה להטהר מזאת הטומאה והענין אחד איך שיפורש : (רלב"ג)

ג ועתה נכרת ברית לאלהינו להוציא כל נשים והנולד מהם בעצת אדני והחרדים במצות אלהינו וכתורה יעשה :

רס"י בעלת אד'. בעלתו וברכנו של הקב"ה : וחרדים במלות אלהינו. ויראי שמים יוליאם : וכתורה יעשה. העושה המעשה הזה אסר יוליא אשתו ובניו העובדי כוכבים : (רס"י)

מצודת דוד כל נשים. מבנות העובדי כוכבים : והנולד. הבנים הנולדים מהן : בעצת אד'. בעבור עצת ה' כמ"ש ולא תתחתן וכו' כי יסיר וכו' (דברים ז) : והחרדים. במצות והתעוררות החרדים במצות אלהינו : וכתורה יעשה. וכאשר נעשה כן אז יעשה כדבר התורה : (מצודת דוד)

מצודת ציון והחרדים. הממהרים : (מצודת ציון)

ד קום כי עליך הדבר ואנחנו עמך חזק ויעשה : (פ)

רס"י ואנחנו עמך. להיות מסכימים עמך : (רס"י)

מצודת דוד קום. היה זריז בדבר כי היא מוטלת עליך כי אתה הראש לכולנו ואנחנו נהיה עמך בעזרתך : (מצודת דוד)

מצודת ציון קום. הוא ענין זרוז וכן קום עבור (יהושע א) : (מצודת ציון)

ה ויקם עזרא וישבע את שרי הכהנים הלויים וכל ישראל לעשות כדבר הזה וישבעו :

מצודת דוד וכל ישראל. שרי כל ישראל : (מצודת דוד)

[נ] ויקם עזרא מלפני בית האלהים וילך אל לשכת יהוה בן אלישיב וילך שם לחם לא אכל ומים לא שתה כי מתאבל על מעל הגולה : (ס)

מצודת ציון לשכת. ענין חדר מה : (מצודת ציון)

[ז] ויעבירו קול ביהודה וירושלם לכל בני הגולה להקבץ ירושלם :

רס"י קול. כרוז : (רס"י)

מצודת דוד ויעבירו. הכריזו לומר לכל בני הגולה וכו' : (מצודת דוד)

[ח] וכל אשר לא בא לשלשת הימים בעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו והוא יבדל מקהל הגולה : (ס)

רס"י לשלשת הימים. לסוף שלשת הימים : (רס"י)

מצודת דוד לשלשת הימים. לסוף ג' הימים מעת הכרוז : כעצת וכו'. אשר הגבילו זה הזמן : והוא יבדל. לא יצטרפו אותו לקהל הגולה בדבר מהדברים : (מצודת דוד)

מצודת ציון יחרם. ענין חורבן ואבדון : (מצודת ציון)

רלב"ג יחרם כל רכושו. יהיה כל קנינו חרם והוא יהיה נבדל מקהל הגולה : (רלב"ג)

[ט] ויקבצו כל אנשי יהודה ובנימן ירושלם לשלשת הימים הוא חדש התשיעי בעשרים בחדש וישבו כל העם ברחוב בית האלהים מרעידים על הדבר ומהגשמים : (פ)

רס"י חדש התשיעי. הוא חדש כסליו : מרעידים על הדבר. מתייראים על הדבר ומתייראים היו ממכשול של עזירה זאת : ומהגשמים. ומן הגשמים היורדים עליהם הם היו רעודים ועלובים : (רס"י)

מצודת דוד ברחוב. רחובות היו בהר הבית וכן בבית הראשון כמ"ש לרחוב

המזרח (דה"ב כט) : **מרעידים**. היו רועדים על דבר מכשול העון ומחמת רוב הגשמים היורד עליהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון מרעידים. מלי רעדה ורתת : (מצודת ציון)

רלב"ג ברחוב בית האלהים. הוא הרחוב אשר לפני בית האלהים חוץ מהעזרה כי אין ראוי לישב בעזרה : (רלב"ג)

[י] ויקם עזרא הכהן ויאמר אלהים אתם מעלתם ותשיבו נשים נכריות להוסיף על אשמת ישראל : (מצודת דוד)

מצודת דוד ותושיבו. הושבתם בבתיכם לנשים : **על אשמת ישראל**. אשר יש בידם מאז : (מצודת דוד)

[יא] ועתה תנו תודה ליהוה אלהי אבותיכם ועשו רצונו והבדלו מעמי הארץ ומן הנשים הנכריות : (מצודת דוד)

רס"י תודה. וידוי : (רס"י)

מצודת דוד תנו תודה. היו מודים אשר עשיתם הרע ותתחרטו עליו ועשו מעתה רצונו : **מעמי הארץ**. לבלי תת מבנותיכם לעובדי כוכבים : (מצודת דוד)

מצודת ציון תודה. הודאה : (מצודת ציון)

[יב] ויענו כל הקהל ויאמרו קול גדול בן (כדבריד) כדברך עלינו לעשות :

מצודת דוד בן. אמת וישר הדבר ועלינו לעשות כדבריד : (מצודת דוד)

[יג] אבל העם רב והעת גשמים ואין פח לעמוד בחוץ והמלאכה לא ליום אחד ולא לשנים כי הרבינו לפשע בדבר הזה :

רס"י והעת גשמים. שהגשמי יורדי עלינו : **והמלאכה**. והרחקת עבירה זו אין אתה יכול לתקן כל כך במהירות : (רס"י)

מצודת דוד העם. נושאי עבודת כוכבים המה רבים ואין כאן בתים להכיל את כולם והעת היא עת גשמים וכו' : **והמלאכה**. מלאכת הפרשת הנשים

העובדות כוכבים : **כי הרבינו**. ר"ל רבים הם אשר פשעו בדבר הזה :
(מצודת דוד)

[יד] יַעֲמְדוּ נָא שְׂרִינוּ לְכָל הַקְּהָל וְכָל אֲשֶׁר בְּעָרֵינוּ הַהֹשִׁיב נָשִׁים נְכָרִיּוֹת
יָבֹא לְעֵתִים מְזֻמָּנִים וְעִמָּהֶם זִקְנֵי עִיר וְעִיר וְשִׁפְטֵיהָ עַד לְהֹשִׁיב חֲרוֹן אַף
אֶלְהִינוּ מִמֶּנּוּ עַד לְדַבֵּר הִזָּה : (פ)

רס"י לְכָל הַקְּהָל. עַם כָּל הַקְּהָל : הַהוֹשִׁיב. אֲשֶׁר הוֹשִׁיב : עַד לְהֹשִׁיב. עַד
אֲשֶׁר יָסוּב חֲרוֹנוֹ שֶׁל הַקְּב"ה מֵעֲלֵינוּ : (רס"י)

מצודת דוד **שרינו לכל הקהל**. השרים שעל כל הקהל יעמדו פה בירושלים
עד יושלם הדבר. ההושיב. אשר הושיב בביתו נשים עובדות כוכבים :
לעתים מזומנים. לפי העת אשר יכינו להם השרים : **ועמהם**. עם האנשים
אשר הושיבו נשים עובדות כוכבים יבואו זקני העיר ושופטיה לדעת אם
כולם באו : **עד להשיב**. ר"ל יתמידו השרים לשבת בירושלים עד אשר
יעשו להשיב חרון אף ה' וחוזר ומפרש עד יכלו הדבר הזה כי אז ישוב
החרון מישראל : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מזומנים**. ענין הכנה וקביעות כמו בעתים מזומנות (נחמיה ג)
: (מצודת ציון)

רלב"ג **ההושיב נשים נכריות**. ר"ל אשר הושיב נשים נכריות : (רלב"ג)

[טו] אֲדָ יוֹנְתָנוּ בְּנוֹ עֲשֵׂהֲאֵל וַיַּחֲזִיחַ בְּנוֹ תִקְוָה עֲמָדוֹ עַל זֹאת וּמִשְׁלָם וְשִׁבְתִּי
הַלְוִי עֲזָרָם :

רס"י עֲמָדוֹ עַל זֹאת. לְקַנְתָּר עַל דַּבַּר זֶה : עֲזָרוּם. הַחֲזִיקוּ יְדֵיהֶם : (רס"י)

מצודת דוד **עמדו על זאת**. התחזקו ביותר על הדבר ההוא להבדיל הנשי
העובדו כוכבים. עזרום. היו להם לעזר בהדבר ההוא : (מצודת דוד)

[טז] וַיַּעֲשׂוּ בְּנוֹ הַגּוֹלָה וַיִּבְדְּלוּ עֲזָרָא הַכֹּהֵן אֲנָשִׁים רָאשֵׁי הָאֲבוֹת לְבֵית
אֲבֹתָם וְכָל־סָם בְּשִׁמּוֹת וַיֵּשְׁבוּ בְּיָוִם אֶחָד לַחֲדָשׁ הַעֲשִׂירִי לְדָרְיוֹשׁ הַדָּבָר :

רס"י לְדָרְיוֹשׁ. כִּמוֹ לְדָרוֹשׁ : (רס"י)

מצודת דוד **ויעשו בן**. להוציא הנשים העובדות כוכבים : **ויבדלו**. הבדילו

הנשים העובדות כוכבים והמבדילים היו עזרא הכהן ואנשים ראשי האבות של בית אבותם ר"ל ראשי המשפחות : **וכולם בשמות**. ראשי האבות הם היו ידועים וניכרים בשמותם לרוב חשיבותם : **לדריוש**. כמו לדרוש והיוד נוספת : (מצודת דוד)

רלבי"ג **ויבדלו עזרא הכהן אנשים ראשי האבות**. ר"ל שכבר נבדלו על זה ואנשים ראשי האבות : **לדריוש הדבר**. ר"ל לדרוש הדבר מי הם המועלים :

[יז] **ויכלו בכל אַנְשֵׁים הַהֹשִׁיבוּ נָשִׁים נְכָרִיּוֹת עַד יוֹם אֶחָד לַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן :**
(פ)

רס"י **ויכלו ככל**. והשלימו את תיקון המעשה מן האנשים אשר הושיבו נשים של עובדי כוכבים כי הושיאם לחדש הראשון עד יום אחד בניסן :
(רס"י)

מצודת דוד **ויכלו**. השלימו דבר ההבדל בכל האנשים אשר השיבו נשים עובדות כוכבים מעת שישבו עד יום אחד וכו' : (מצודת דוד)

רלבי"ג **ויכלו בכל אנשים הושיבו נשים נכריות**. ר"ל שככה השלימו בכל המקומות לדרוש מי הם האנשים שהושיבו נשים נכריות : (רלבי"ג)

[יח] **וימצא מבני הכהנים אשר הושיבו נשים נכריות מבני ישוע בן יוצדק וְאֶחָיו מְעַשֵׂיהָ וְאֶלְיָעָזֶר וְיָרִיב וְגִדְלָיָה :**

מצודת דוד **מעשיה וכו'**. הם הושיבו נשים עובדות כוכבים : (מצודת דוד)

[יט] **וינתנו ידם להוציא נשיהם ואשמים איל צאן על אשמתם :** **(ס)**

רס"י **ידם**. עלתם כמו הנה יד יואב אתך ככל זאת (שמואל ב' י"ד) : **על אשמתם**. הוראת שעה היתה :

מצודת דוד **וינתנו ידם**. תקעו כף להוציא נשיהם ולהביא קרבן אשם איל מן הצאן בעבור האשמה והיתה הוראת שעה : (מצודת דוד)

רלבי"ג **ואשמים איל צאן על אשמתם**. ידמה שזאת היתה הוראת שעה כי לא מצאנו אשם בבעילת נכרית כ"א בשפחה חרופה. והנה הוכרחו

להוציא הבנים שהיו להם מהן כי הבן הבא מן הגויה הוא בנה לא בן ישראל כמש"י במקומות הרבה מהתורה. הנה זה באור מה שיצטרך אל באור בזאת הפרשה אשר הגבלנו באורה בזה המקום. ואולם התועלות המגיעים מזה הספור הם. התועלת הראשון הוא להודיע שהוא ראוי לאדם שיעיין בדרכים שהוא פונה אליהם שישלם בהם מה שיכון בתכלית מה שאפשר ולזה תמצא שספר שבהיות עזרא אצל הנהר הבא אל אהוא חנה שם ימים שלשה לעיין בעולים עמו אם ישלם לו בהם מבוקשו וכאשר ראה שלא היו שם לויים ומשרתים לבית אלהים השתדל לשלוח במקום אשר ימצאו אנשים ראשים ואנשים חכמים ושלחם אל אדו שהוא הראש ושם ואל אחיו ואל הנתינים למען ישיגו מבוקשם באופן שלם כי האנשים הראשים הם נשמעים וכן החכמים הם נשמעים וכאשר יקובצו שני אלה היו יותר נשמעים ויותר מוכנים להשלים שליחותם. ולא הספיק לעזרא כל זה אבל שם בפיהם דברים יאמרו שם כדי שיהיו דבריהם יותר שלמים ויותר מוכנים להגעת התכלית ולזה גם כן זכר כי בהיות עזרא אצל נהר אהוא נתן אל לבו הסכנה אשר יהיו בה הוא והעולים עמו מפני צרי יהודה ובנימין וענו בצום נפשם הוא והעולים עמו והתפללו לה' ית' להישיר לפנייהם הדרך להצילם מכל אויב ואורב עד שנעתר להם ה' ית' והובטחו שלא יקרו רע בדרכם. התועלת השני הוא להודיע שראוי לקדם פני ה' ית' בצום ובתפלה בעתות הצרה והפחד ולזה זכר שכבר צמו עזרא וסיעתו והתפללו לה' ית' כאשר יראו מאויב ואורב בדרכם וכן ספר שכבר צם עזרא והתודה והתפלל על מעל הגולה ליראתו פן יעשן אף ה' בהם והיה זה כן כי יש בצום עם התפלה תועלת לטובים ולרעים אמנם לרעים כי מפני הצום תכנע הנפש הבהמית ויחלשו תאוותיה ויכשר לו והיה זה כן כי יש בצום עם התפלה תועלת לטובים ולרעים אמנם לרעים כי מפני הצום תכנע הנפש הבהמית ויחלשו תאוותיה ויכשר לו יותר להתקרב אל ה' ית' ולעזוב את דרכו הרעה ולזה תהיה תפלתו יותר נשמעת. ואולם לטובים ימצא בזה תועלת כי מפני שהם מושגחים והם מצטערים על זה הנה על צד ההשגחה עליהם יסור הרע שהם מצטערים עליו ותהיה מפני זה תפלתם נשמעת להציל האחרים שאינם ראויים שתדבק בהם כמו ההשגחה הזאת מפני ההשגחה האלהית הדבקה בהם והנה בזה הצד יתכן שתועיל תפלת האדם לזולתו. התועלת השלישי הוא להודיע שאשר יבקש דבר מה מהשליט אין ראוי שיבקש עמו דבר יחשב שיהיה מקביל אל הדברים אשר התעורר אליהם השליט לתת את בקשתו כי אולי ימנע ממנו מה שכבר השיג אותו. ולזה תמצא כי מפני שהדברים שהניעו ארתחששתא יותר אל שיתן לעזרא בקשתו והוא מה שישד עזרא בלב המלך כי יד אלהי ישראל על כל מבקשיו לטובה ועוזו ואפו על כל עוזביו כי מפני זה נמשך לב המלך יותר לעבודת בית האלהים כדי שלא יהיה קצף על מלכות המלך ובניו הנה מפני זה לא הסכים עזרא לשאול מהמלך חיל ופרשים לשמרו בדרך כי אולי יחשב ארתחששתא שיהיה זה מקביל אל הדברים הראשונים. אע"פ שאין הענין כן כי ה' ית' אע"פ שהוא עוזר לאוהביו אין רצונו שיסמכו על הנס אחר שאפשר להם לקחת עצה על הדבר. התועלת הרביעי הוא להודיע שראוי להפקיד הממון הרב של

הקדש ביד רבים במשקל כדי שלא יוכלו לקחת ממנו ולא ישיגם גם כן חשד כי אם לא יהיה הדבר כן הנה כבר יקרה שישגם חשד שגנבו מן הממון ההוא אם העשירו או העניו וזה שאם העשירו יאמרו הלא זה הממון גנבו מההקדש. ואם העניו יאמרו כי בעון גנבת ההקדש אבדו ממונם ולזה ספר שכבר הקפיד עזרא זה ההקדש ביד שנים עשר אנשים בדרך ושקל אותו להם והם השיבוהו במשקל אל שרי הכהנים והלויים ושרי האבות לישראל והם כל משפחות ישראל ולזה היו כל אלו נקיים מן החשד כי לא תוכל משפחה אחת מאלו לגנוב דבר מההקדש שלא ידעו זה כלם ואחר זה שמוהו בלשכות בית ה'. התועלת החמישי הוא להודיע שהוא ראוי להניח הקדש אצל הקדש ולזה ספר כי עזרא אמר לאשר הפקיד להם ההקדש. אתם קדש לה' והכלים קדש. כאלו אמר כי מפני זה ראוי להפקיד להם הקדש וזה מבואר התועלת. התועלת הששי הוא להודיע שהתחתן בגוים הוא עבירה קשה מאד ואע"פ שאין בה עונש כי אם מלקות הלא תראה כי התחתן שלמה בבנות הגוים אע"פ שנתגיירו הגלנו מארצנו והרבה את חללינו. ולזה תמצא שהתפעל עזרא מזאת העבירה כשמצאה בישראל זה ההתפעלות הנפלא והשתדל לנקות ישראל ממנה במהירות עד שלא היה חושש אל הצער שהיו מצטערים מפני הגשמים כדי שימהרו להתנקות מזה החטא קודם שיבער אף ה' ית' בהם. התועלת השביעי הוא להודיע שמי שיראה שאם יבא הקשוי שיהיה לבעלי אלו הנשים להוציאן ולהוציא בניהן עשה הענין בחכמה נפלאה עד שבזולת הוכיחו אותם נוכחו מעצמם מפני מה ששמעו מדברי עזרא כדברו עם ה' ית' שבאר בדבריו בתכלית הבאור שמפני העון הזה הם באופן שראוי שיאנף בהם ה' ית' עד כלה לאין שארית ופליטה ולזה היה עזרא בוכה ומנפל לפני האלהים וקרע בגדו ומעילו עד שאלו הדברים שהיה אומר עזרא לה' ית' בהתנפלו לפניו הפילו פחד גדולה על כל הגולה והסכימו מעצמם להוציא הנשים ההן ובניהן. ואע"פ שהיו רבים כמו שספר הנה לא היה אחד מהם שלא הסכים בזה : (רלבי"ג)

[כ] ומבני חַמְרֵי אֶמְרָה חֲנָנִי וְיִבְדְּתָהּ : (ס)

רפ"י ומבני חמר. כל אלו כהנים עד ומן הלויים וגומר:(רפ"י)

[כא] ומבני חַרְם מַעֲשֵׂיהָ וְאֵלֶיהָ וְשִׁמְעֶיהָ וְיַחֲיֵאל וְעֵזְרָה : **[כב]** ומבני פְּשָׁחוֹר אֱלִיֻעֵינִי מַעֲשֵׂיהָ יִשְׁמַעְאֵל נְתַנְאֵל יוֹזָבֵד וְאֶלְעָשָׂה : (ס) **[כג]** ומן הַלְוִיִּם יוֹזָבֵד וְשִׁמְעִי וְקִלְיָה הוּא קְלִיטָא פְּתַחְיָה יְהוּדָה וְאֶלְיָעָזָר : (ס)

מצודת דוד ומן הלויים. היו נושאים נשים עובדות כוכבים : **וקליה הוא קליטא.** בשתי השמות היה נקרא קליה וקליטא : (מצודת דוד)

[כד] ומן המשוררים אלישיב ומן השערים שלם וטלם ואורי: **(ס)**
[כה] ומישראל מבני פרעש רמיה ויזיה ומלכיה ומימן ואלעזר ומלכיה
ובניה: **(ס)** **[כו]** ומבני עילם מתניה זכריה ויחיאל ועבדי וירמות ואליה:
(ס) **[כז]** ומבני זתוא אליועני אלישיב מתניה וירמות וזבד ועזיזא: **(ס)**
[כח] ומבני בבי יהוחנן חנניה זבי עתלי: **(ס)** **[כט]** ומבני בני משלם מלוד
ועדיה ישוב ושאל (ירמות) ורמות: **(ס)** **[ל]** ומבני פחת מואב עדנא וכלל
בניה מעשיה מתניה בצלאל ובנוי ומנשה: **(ס)**

מצודת דוד פחת מואב. מושל במואב : (מצודת דוד)

[לא] ובני חרם אליעזר ישיה מלכיה שמעיה שמעון: **[לב]** ובנימן מלוד
שמריה: **(ס)** **[לג]** מבני חשם מתני מתתה זבד אליפלט ירמי מנשה שמעי:
(ס) **[לד]** מבני בני מעדי עמרם ואואל: **(ס)** **[לה]** בניה בדיה (כלהי) כלוהו:
[לו] וניה מרמות אלישיב: **[לז]** מתניה מתני (ויעשו) ויעשי: **[לח]** ובני
ובנוי שמעי: **[לט]** ושלמיה ונתן ועדיה: **[מ]** מכנדבי ששי שרי:
[מא] עזראל ושלמיהו שמריה: **[מב]** שלום אמריה יוסף: **(ס)** **[מג]** מבני
נבו יעיאל מתתיה זבד זבינא (ידו) ידי ויואל בניה: **[מד]** כל אלה (נשאו)
נשאו נשים נכריות ויש מהם נשים וישימו בנים: **(ס)**

רס"י ויש מהם נשים וישימו בנים. מקלתן שהיו להם נשים של עובדי
כוכבים שנולדו להם מהם בנים והכל הוליו הנשים והבנים: **(רס"י)**